

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Σχολή Γεωπονικών Επιστημών

Τμήμα Γεωπονίας Φυτικής Παραγωγής & Αγροτικού Περιβάλλοντος

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αειφόρος Αγροτική Παραγωγή και Διαχείριση Περιβάλλοντος

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΧΗΜΕΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

«Βιολογική καταπολέμηση εχθρών και ασθενειών: αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του μέτρου – Διερεύνηση και αξιολόγηση της αποδοτικότητας του προγράμματος Βιολογικής Γεωργίας στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας»

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΣΙΟΓΚΑΣ

Βόλος 2016

«Βιολογική καταπολέμηση εχθρών και ασθενειών: αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του μέτρου – Διερεύνηση και αξιολόγηση της αποδοτικότητας του προγράμματος Βιολογικής Γεωργίας στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας»

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΣΙΟΓΚΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητής, Χημείας, Ανάλυσης και προσδιορισμού οργανικών ουσιών του Τμήματος Γεωπονίας, Φυτικής Παραγωγής & Αγροτικού Περιβάλλοντος της σχολής Γεωπονικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΟΝΤΖΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής Αγροτικής Οικονομίας του Τμήματος Γεωπονίας, Φυτικής Παραγωγής & Αγροτικού Περιβάλλοντος της Σχολής Γεωπονικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Αναπληρωτής Καθηγητής Εντομολογίας του Τμήματος Γεωπονίας, Φυτικής Παραγωγής & Αγροτικού Περιβάλλοντος της σχολής Γεωπονικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Copyright © ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΣΙΟΓΚΑΣ, 2016.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διατριβής, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης.

Η έγκριση της Μεταπτυχιακής Διατριβής Ειδίκευσης από το Τμήμα Γεωπονίας Φυτικής Παραγωγής και Αγροτικού Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας δε δηλώνει αποδοχή γνώμων του συγγραφέα.

Πρόλογος

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή εκπονήθηκε στο εργαστήριο Αναλυτικής Χημείας και Γεωργικής Φαρμακολογίας, στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.) ‘‘Αειφόρος Αγροτική Παραγωγή και Διαχείριση Περιβάλλοντος’’ / Κατεύθυνση ΙΙΙ ‘‘Φυτιατρική και Περιβάλλον’’, του Τμήματος Γεωπονίας Φυτικής Παραγωγής και Αγροτικού Περιβάλλοντος (Γ.Φ.Π.Α.Π.) του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή κ. Νικόλαο Τσιρόπουλο, για την εμπιστοσύνη, την κατανόησή καθώς και για τον σημαντικό χρόνο που αφιέρωσε για την παρακολούθηση της εξέλιξης αυτής της εργασίας.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω θερμότατα, τον κ. Γεώργιο Βλόντζο, Επίκουρο Καθηγητή, για την βοήθεια του και τις πολύτιμες συμβουλές του, που ήταν καταλυτικής σημασίας για την εξέλιξη και ολοκλήρωση της συγκεκριμένης μελέτης.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ ανήκει επίσης στον κ. Χρήστο Αθανασίου Αναπληρωτή Καθηγητή, για την ουσιαστική βοήθεια και συμμετοχή του στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συναδέλφους μου, υπαλλήλους των Δ/νσεων Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής (Δ.Α.Ο.Κ.) των Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (Π.Δ.Μ.), αρμόδιους για την υλοποίηση των Προγραμμάτων Βιολογικής Γεωργίας και Βιολογικής Κτηνοτροφίας στην Π.Δ.Μ., για την βοήθεια που μου προσέφεραν κατά τη συλλογή δεδομένων για θέματα αρμοδιότητάς τους.

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους ανθρώπους που μου συμπαραστάθηκαν και με στήριξαν σε αυτή την προσπάθεια, τόσο στο οικογενειακό όσο και ευρύτερο επαγγελματικό περιβάλλον, χωρίς τη βοήθεια των οποίων δεν θα είχα την ευκαιρία να βρεθώ ξανά μέσα στην επιστημονική κοινότητα και να ολοκληρώσω αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών.

Περίληψη

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) δίνει έμφαση στην παραγωγή ασφαλών και ποιοτικών τροφίμων, με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων προσπαθώντας να απαντήσει στις οικονομικές, περιβαλλοντικές και εδαφικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο αγροτικός τομέας.

Σ' αυτή την κατεύθυνση συμβάλλει σημαντικά η βιολογική μέθοδος παραγωγής, η οποία αποτελεί μία ολιστική προσέγγιση αειφόρου αγροτικής παραγωγής που αφορά τόσο την αποκατάσταση, τη διατήρηση και την ενίσχυση των οικοσυστημάτων που σχετίζονται με τη γεωργία, την αποδοτικότητα των πόρων και τη μεταστροφή προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στους τομείς της γεωργίας και των τροφίμων όσο και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, τη μείωση της φτώχειας και την οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, ενώ παράλληλα προσφέρει δημόσια αγαθά που ικανοποιούν την αυξανόμενη ζήτηση της κοινωνίας για τη χρήση γεωργικών πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον και την παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας.

Σκοπός του παρόντος εγγράφου είναι να διερευνήσει, να αναλύσει και να αξιολογήσει την εφαρμογή της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιολογική παραγωγή στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, την ελκυστικότητα του συστήματος και τα εμπόδια που ανακύπτουν ως προς την ένταξη στον τομέα της βιολογικής παραγωγής, το προφίλ των παραγωγών που υλοποιούν τα προγράμματα βιολογικής γεωργίας, αν και κατά πόσο επιτυγχάνεται μεταφορά και διάχυση γνώσεων στις αγροτικές περιοχές, καθώς και τη συμβολή τους στην βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, και τέλος την επίδραση της εφαρμογής των προγραμμάτων βιολογικής γεωργίας στην εμπορία των αγροτικών προϊόντων.

Τα κύρια ευρήματα είναι κατ' αρχήν ότι οι κανόνες παραγωγής και πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων διευκολύνουν την περαιτέρω ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας. Οι έλεγχοι των βιολογικών προϊόντων πρέπει να είναι τυπικοί και αυστηροί ανεξαρτήτως κόστους σε όλη τη διαδικασία παραγωγής και εμπορίας τους. Η σήμανση θα πρέπει να είναι διακριτή και εμφανής επί των προϊόντων βιολογικής γεωργίας, ενώ συνδέεται με την ύπαρξη χαμηλότερων επιπέδων υπολειμμάτων γεωργικών φαρμάκων σε σύγκριση με αυτά των συμβατικών. Η μικρή εμπιστοσύνη ως προς την αποτελεσματικότητα της βιολογικής μεθόδου παραγωγής προϊόντων είναι αποτέλεσμα της ελλιπούς πληροφόρησης για τα βιολογικά προϊόντα με αντίκτυπο και στην εμπορία των βιολογικών προϊόντων. Είναι απαραίτητη η συμβολή της έρευνας και της καινοτομίας σε όλα τα θέματα που άπτονται της βιολογικής μεθόδου παραγωγής όπως είναι η οικονομική και κοινωνική διάσταση της, οι εισροές και οι

μέθοδοι φυτοπροστασίας της, η διαχείριση των βιολογικών εκμεταλλεύσεων και η εμπορία των βιολογικών προϊόντων. Οι κανόνες υγιεινής των ζώων θα πρέπει να συνεχίσουν να είναι υψηλών προδιαγραφών τόσο σε συμβατικές όσο και βιολογικές εκτροφές δεδομένου ότι η βιολογική κτηνοτροφία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την βιολογική γεωργία, τα δε ζώα θα πρέπει να τρέφονται με ζωοτροφές που παράγονται σύμφωνα με τους κανόνες της βιολογικής παραγωγής και προέρχονται κατά προτίμηση από την ίδια εκμετάλλευση.

Λέξεις κλειδιά: Βιολογική / οργανική γεωργία - κτηνοτροφία, οργανικά τρόφιμα, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Summary

The Common Agricultural Policy of the EU emphasizes to the production of safe and quality food while protecting the environment and sustainable management of natural resources, trying to respond to the economic, environmental and territorial challenges facing the agricultural sector.

In this direction significantly contributes the organic production method, which is an holistic approach to sustainable agricultural production regarding both restoration, maintenance and enhancement of ecosystems related to agriculture, resource efficiency and the shift towards an economy of low carbon dioxide emissions in the agriculture and food sectors as well as promoting social inclusion, poverty reduction and economic development of rural areas, while providing public goods that satisfy society's increasing demand for the use of agricultural practices friendly to the environment and produce high quality products.

The purpose of this paper is to explore, to analyze and evaluate the implementation of EU policy on organic production in Western Macedonia Region, the attractiveness of the system and obstacles arising during the accession in the field of organic production, the profile of producers implementing organic agriculture programs, if and how knowledge transfer and diffusion accomplished in rural areas achieved and their contribution to the viability of farms, and finally the effect of the application of organic farming program in the marketing of agricultural products.

The main insights in principle are that the rules of organic production and certification facilitate the further development of organic agriculture. The controls of organic products should be formal and strict regardless of cost throughout the production process and marketing. The organic products labeling should be distinct and visible, and clearly refer to the existence of lower levels of pesticide residues in comparison of conventional products. The little confidence in the effectiveness of the biological production method is a result of lack of information about organic products with an impact on the marketing of products. It is necessary the contribution of research and innovation in all matters related to the organic production method such as the economic and social dimension, inputs and crop protection methods, management of organic farms and marketing of organic products. Animal hygiene rules should continue to be high quality in both conventional and organic livestock since organic farming is directly related to organic livestock and the animals should be fed with animal feed produced in accordance with organic rules production, preferably coming from the same holding.

Keywords: Biological / organic farming, organic foods, Western Macedonia Region

Εγώ ο Θεόδωρος Γ. Σιόγκας, είμαι ο συγγραφέας αυτής της Μ.Δ.Ε. Αυτή η Μ.Δ.Ε. αντικατοπτρίζει την έρευνα που έγινε από εμένα και δεν έχει υποβληθεί (εξ ολοκλήρου ή μέρος της) σαν προπτυχιακή διατριβή ή Μ.Δ.Ε. ή ως μέρος Διδακτορικής Διατριβής σε αυτό ή άλλο Προπτυχιακό ή Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης του εσωτερικού ή εξωτερικού. Όποια συνεργασία καθώς και το μέγεθος αυτής δηλώνονται επακριβώς στο αντίστοιχο πεδίο αυτής της διατριβής. Επίσης έχω διαβάσει όλες τις βιβλιογραφικές αναφορές που παρατίθενται στο τέλος.

Ως επιβλέπων της έρευνας που περιγράφεται σε αυτή τη διατριβή, δηλώνω ότι όλοι οι όροι του Εσωτερικού Κανονισμού του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Γεωπονίας Φυτικής Παραγωγής και Αγροτικού Περιβάλλοντος έχουν τηρηθεί από τον κο Θεόδωρο Γ. Σιόγκα.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	X
Κατάλογος Συντομογραφιών.....	XII
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	XIII
Κατάλογος Πινάκων.....	XIV
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 Η Κοινή Αγροτική Πολιτική.....	1
1.1.1 Τομείς παρέμβασης της ΚΑΠ	2
1.1.2 Βασικές αρχές της ΚΑΠ	3
1.1.3 Εξέλιξη και μεταρρύθμιση της ΚΑΠ	5
1.1.3.1 Αρχική ΚΑΠ	5
1.1.3.2 Το σχέδιο Mansholt	7
1.1.3.3 Μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ	8
1.1.3.4 Αρχικές Μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ	10
1.1.3.5 Μεταρρυθμίσεις McSharry	11
1.1.3.6 Μεταρρυθμίσεις του πακέτου Ατζέντα 2000	12
1.1.3.7 Η Ενδιάμεση Αναθεώρηση της ΚΑΠ	13
1.1.3.8 Οι νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του «ελέγχου υγείας» της ΚΑΠ	18
1.1.3.9 Η σημερινή ΚΑΠ – μεταρρύθμιση του 2013	22
1.2 Γεωργό-περιβαλλοντικά Μέτρα του Πυλώνα II.....	35
1.2.1 Ενίσχυση για γεωργό-περιβαλλοντικές και κλιματικές υποχρεώσεις	36
1.2.1.1 Προστασία της Άγριας Ορνιθοπανίδας	37
1.2.1.2 Προστασία παραδοσιακού Ελαιώνα Άμφισσας	38
1.2.1.3 Διατήρηση αμπελοκομικής πρακτικής στον αμπελώνα Ν. Θήρας	39
1.2.1.4 Μείωση της ρύπανσης νερού από γεωργική δραστηριότητα	40
1.2.1.5 Περιβαλλοντική αναβάθμιση υποβαθμισμένων βοσκοτόπων	42
1.2.1.6 Διαχείριση φυτικών υπολειμμάτων των κλαδεμάτων στην ελαιοκαλλιέργεια	42
1.2.1.7 Εναλλακτική καταπολέμηση ζιζανίων στους ορυζώνες	43
1.2.1.8 Εφαρμογή της μεθόδου σεξουαλικής σύγχυσης των μικρολεπιδόπτερων (ΚΟΜΦΟΥΖΙΟ)	43
1.2.1.9 Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων	44
1.2.1.10 Προστασία τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση	45

1.2.1.11	Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία	45
1.2.1.12	Διατήρηση τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών στη γεωργία	46
1.2.2	Βιολογικές καλλιέργειες	46
1.2.3	Ενισχύσεις στο πλαίσιο του Natura 2000 και της οδηγίας πλαισίου για τα ύδατα	47
1.2.4	Ενισχύσεις σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	48
1.3	Αποτίμηση των προβλημάτων από την εφαρμογή των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης	50
1.4	Σημασία των βιολογικών προϊόντων στην αγορά	56
1.4.1	Χαρακτηριστικά που επηρεάζουν την αγορά των βιολογικών προϊόντων	56
1.4.2	Το μέλλον των βιολογικών προϊόντων	59
1.5	Φυτοπροστασία στη Βιολογική Παραγωγή	61
1.6	Βασικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας	68
1.6.1	Η εξέλιξη του αγροτικού τομέα της Π.Δ.Μ.	73
1.6.2	Αποτίμηση αγροτικού τομέα της Π.Δ.Μ.	76
1.7	Σκοπός της εργασίας	78
2	ΥΛΙΚΑ & ΜΕΘΟΔΟΙ	80
2.1	Περιγραφή δείγματος	80
2.2	Μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων	82
3	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	87
4	ΣΥΖΗΤΗΣΗ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	91
4.1	Συζήτηση	91
4.2	Προτάσεις	92
5	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	95
5.1	ΞΕΝΗ	95
5.2	ΕΛΛΗΝΙΚΗ	98
5.3	ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	101
6	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	102

Κατάλογος Συντομογραφιών

Α.Ε.Π.	:	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Ε.Γ.Τ.Α.Α.	:	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης
Ε.Γ.Τ.Ε.	:	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων
Ε.Γ.Τ.Π.Ε.	:	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού & Εγγυήσεων
Ε.Ε.	:	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.	:	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΛ.ΣΤΑΤ.		Ελληνική Στατιστική Αρχή
Ε.Ο.Κ.	:	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Σ.Υ.Ε.		Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας
Η.Π.Α.	:	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Κ.Α.Π.	:	Κοινή Αγροτική Πολιτική
Κ.Ο.Α.	:	Κοινή Οργάνωση των Αγορών
Ο.Σ.Δ.Ε.	:	Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου
Π.Α.Α.	:	Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Π.Δ.Π.	:	Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο
Π.Ο.Ε.	:	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
Σ.Ε.Κ.	:	Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
Σ.Ε.Π.Ε.	:	Στρατηγική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
С.Α.Ρ.	:	Common Agricultural Policy
Ε.Υ.	:	European Union
Γ.Α.Τ.Τ.	:	General Agreement on Tariffs and Trade

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1. Η πορεία των δαπανών της ΚΑΠ 1980 - 2010	- 3
Διάγραμμα 2. Συνοπτική παρουσίαση στόχων της νέας ΚΑΠ	- 23
Διάγραμμα 3. Δράσεις βελτίωσης της αειφορίας του γεωργικού τομέα	- 25
Διάγραμμα 4. Χάρτης Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας	- 68
Διάγραμμα 5. Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Π.Δ.Μ. Σε εκατομμύρια ευρώ. Σε τρέχουσες τιμές	- 69
Διάγραμμα 6. Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Π.Δ.Μ. Ποσοστό επί συνόλου της χώρας	- 69
Διάγραμμα 7. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο Σε εκατομμύρια ευρώ. Σε τρέχουσες τιμές	- 69
Διάγραμμα 8. Απασχόληση ανά κλάδο δραστηριότητας έτους 2013* - Π.Δ.Μ.	- 71
Διάγραμμα 9. Απασχόληση ανά κλάδο δραστηριότητας έτους 2013* - Σύνολο χώρας	- 71
Διάγραμμα 10. Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά κλάδο έτους 2013* - Π.Δ.Μ.	- 71
Διάγραμμα 11. Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά κλάδο έτους 2013* - Σύνολο χώρας	- 71
Διάγραμμα 12. Κατανομή εκτάσεων Π.Δ.Μ.	- 72
Διάγραμμα 13. Εκτάσεις Ετήσιων καλ/γειων (1)	- 72
Διάγραμμα 14. Εκτάσεις Αμπελιών	- 72
Διάγραμμα 15. Εκτάσεις Δένδρων	- 72
Διάγραμμα 16. Λοιπές εκτάσεις (2)	- 72
Διάγραμμα 17. Εκτάσεις Μόνιμων λιβαδιών	- 72
Διάγραμμα 18. Συμμετέχοντες σε προγράμματα Βιολ. Γεωργίας & Βιολ. Κτηνοτροφίας	- 81
Διάγραμμα 19. Απόψεις ως προς τους κανόνες υγιεινής των βιολογικών εκτροφών	- 89
Διάγραμμα 20. Απόψεις ως προς τους τομείς έρευνας & καινοτομίας	- 90

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Οικονομικοί Λογαριασμοί Γεωργίας 2011* στη Δυτική Μακεδονία και στο Σύνολο της χώρας (σε εκατ. €)	- 74
Πίνακας 2. Πιστοποιημένα προϊόντα πρωτογενή τομέα Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας	- 77
Πίνακας 3. Συμμετέχοντες σε προγράμματα Βιολ. Γεωργίας & Βιολ. Κτηνοτροφίας	- 80
Πίνακας 4. Ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν	- 81
Πίνακας 5. Κατανομή ερωτηθέντων	- 81
Πίνακας 6. KMO and Bartlett's Test	- 88
Πίνακας 7.: Rotated Component Matrix	- 88

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Η Κοινή Αγροτική Πολιτική

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) αποτελεί την ενοποιημένη αγροτική πολιτική των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Περιγράφει ένα σύνολο νόμων και κανονισμών σχετικών με την γεωργία, την κτηνοτροφία και την διακίνηση αγροτικών προϊόντων και όλες τις εκβάσεις που προκύπτουν, όπως η σταθερότητα των τιμών, η ποιότητα των προϊόντων, η επιλογή προϊόντων, η χρήση του εδάφους και η απασχόληση στον αγροτικό κλάδο (Κοινή Αγροτική Πολιτική, el.wikipedia.org). Είναι ίσως η πιο διαδεδομένη, κακόφημη και παρεξηγημένη πολιτική της ΕΕ (Ackrill, 2000)

Η ΚΑΠ συνιστά μία πολύ-επίπεδη και πολυπρόσωπη διαδικασία λήψης αποφάσεων, καλύπτοντας ένα ιδιαίτερος ευρύ φάσμα χωρών, αγαθών και εργαλείων στήριξης. Επίσης πληροί όλες τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί μια πολιτική εξαρτημένης τροχιάς (path dependent) (Kay, 2003), - μία πολιτική χαρακτηρίζεται εξαρτημένης τροχιάς όταν ένα αρχικό βήμα σε μία συγκεκριμένη κατεύθυνση οδηγεί και τα επόμενα βήματα στη συγκεκριμένη κατεύθυνση: α) επιρροή των ομάδων συμφερόντων, β) το διοικητικό πλαίσιο, γ) ο αναλλοίωτος πυρήνας της πολιτικής και δ) η ομοφωνία για τη λήψη των αποφάσεων.

Η ΚΑΠ βασίζεται στην εταιρική σχέση του κλάδου της γεωργίας με την κοινωνία, της Ευρώπης με τους αγρότες της. Αποτελεί την πρώτη αλλά και την πληρέστερη κοινή πολιτική της ΕΕ. Κινητοποιεί σημαντικά χρηματοοικονομικά μέσα, επηρεάζει την κατανομή των παραγωγικών πόρων και προκαλεί επίσης σημαντικές εισοδηματικές μεταβιβάσεις. Οι επιπτώσεις από τη λειτουργία της συγκεκριμένης πολιτικής επηρεάζουν τα εισοδήματα, τα ισοζύγια πληρωμών, την απασχόληση, το φυσικό περιβάλλον, την περιφερειακή ανάπτυξη αλλά και την ασφάλεια των τροφίμων (Καρατράντος Τ., 2007).

Επιπλέον, η ΚΑΠ, ως αναπόσπαστο μέρος της εσωτερικής αγοράς, συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με όλες σχεδόν τις άλλες τομεακές πολιτικές της ΕΕ, ιδίως εκείνες που σήμερα αποκτούν αυξημένη επικαιρότητα σε σχέση με τους ευρύτερους στόχους της ΕΕ (Προστασία της Υγείας & ποιότητας ζωής των καταναλωτών, Περιβάλλον, Οικονομική & Κοινωνική Συνοχή, Διαρθρωτική & Περιφερειακή Πολιτική, Διεθνές Εμπόριο, Έρευνα & Τεχνολογία κλπ) (Πέζαρος Π., 2011).

1.1.1 Τομείς παρέμβασης της ΚΑΠ

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική μπορούμε να πούμε ότι περιλαμβάνει τρία σκέλη: τη στήριξη της αγοράς, τη στήριξη του εισοδήματος και την ανάπτυξη της υπαίθρου. Και τα τρία αυτά σκέλη συνδέονται μεταξύ τους, ενώ η συνολική βιωσιμότητά τους εξαρτάται από την ικανότητα συλλογικής δράσης.

Όσον αφορά τη στήριξη της αγοράς, η γεωργία εξαρτάται από τις καιρικές και κλιματικές συνθήκες περισσότερο απ' ό,τι άλλοι τομείς. Εκτός αυτού, ο γεωργικός τομέας χαρακτηρίζεται από μια αναπόφευκτη χρονική διαφορά ανάμεσα στη στιγμή της ζήτησης και στη στιγμή της προσφοράς, ενώ μικρές αλλαγές στην ποσότητα παραγωγής μπορεί να έχουν μεγάλο αντίκτυπο στις τιμές, καθώς η κατανάλωση τροφίμων είναι σε γενικές γραμμές σταθερή σε σχέση με την κατανάλωση άλλων προϊόντων.

Αυτή η επιχειρηματική αβεβαιότητα δικαιολογεί τον σημαντικό ρόλο που έχει ο δημόσιος τομέας στην εξασφάλιση σταθερότητας για τους αγρότες. Προκειμένου να παρασχεθεί ένα δίκτυο ασφαλείας χρησιμοποιούνται διάφορα μέσα.

Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος — τη στήριξη εισοδήματος —, οι άμεσες πληρωμές δεν παρέχουν μόνον ένα βασικό εισόδημα στους αγρότες, αλλά προωθούν και την προστασία του περιβάλλοντος.

Το τρίτο σκέλος αφορά την ανάπτυξη της υπαίθρου. Για την επίλυση συγκεκριμένων αναγκών και προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές, θεσπίζονται εθνικά (πολλές φορές περιφερειακά) προγράμματα ανάπτυξης.

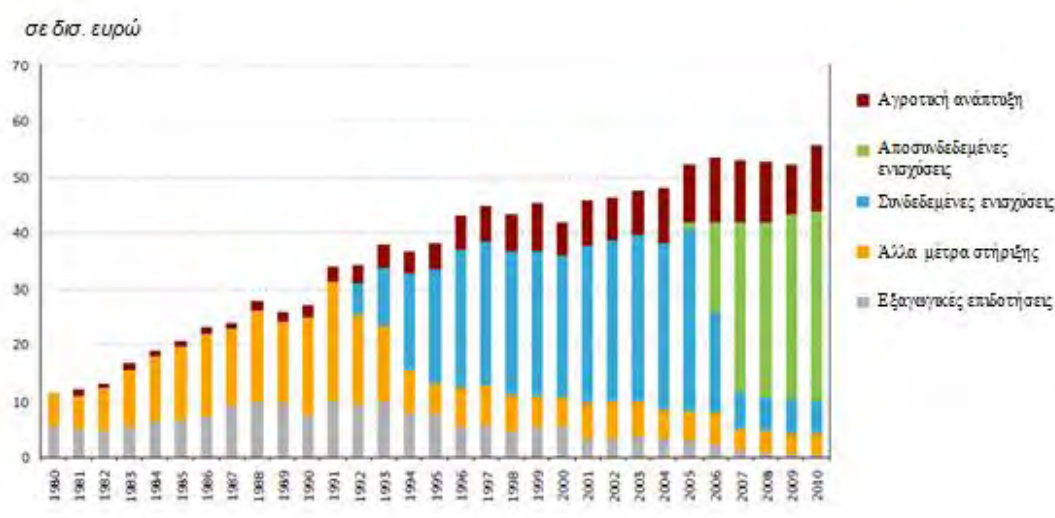
Τα κράτη μέλη καταρτίζουν τα προγράμματά τους με βάση τον ίδιο κατάλογο μέτρων, αλλά παράλληλα έχουν δυνατότητα ευελιξίας όσον αφορά σημαντικά προβλήματα στην επικράτειά τους που άπτονται των δικών τους οικονομικών, φυσικών και διαρθρωτικών συνθηκών. Η πρωτοβουλία Leader αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης και ενθαρρύνει τους ντόπιους να βρίσκουν λύσεις σε τοπικά προβλήματα.

Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (βλ. Διάγραμμα 1), υπάρχει ένας προκαθορισμένος, μέγιστος προϋπολογισμός (όπως και για όλες τις πολιτικές της ΕΕ), ο οποίος καθορίζεται για επτά χρόνια. Έτσι, εξασφαλίζεται ένα ανώτατο όριο για τις δαπάνες και οι αγρότες γνωρίζουν τα κονδύλια που είναι διαθέσιμα. Διαδοχικές μεταρρυθμίσεις της πολιτικής βελτίωσαν την αποτελεσματικότητα των διαθέσιμων εργαλείων. Σταδιακά, τα λιγότερο αποδοτικά μέσα αντικαταστάθηκαν με πιο αποτελεσματικά εργαλεία που δίνουν στην κοινή γεωργική πολιτική τη δυνατότητα να ανταποκρίνεται

καλύτερα στις ανάγκες των αγροτών, καθώς και στις απαιτήσεις και τις ανάγκες των καταναλωτών.

Τα πρώτα δύο σκέλη, η στήριξη της αγοράς και η στήριξη του εισοδήματος, χρηματοδοτούνται αποκλειστικά από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, ενώ το σκέλος της ανάπτυξης της υπαίθρου βασίζεται σε πολυετή προγραμματισμό και συγχρηματοδοτείται από τα κράτη μέλη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014, Γεωργία - Μια εταιρική σχέση ανάμεσα στην Ευρώπη και τους αγρότες της).

Διάγραμμα 1. Η πορεία των δαπανών της ΚΑΠ 1980 - 2010

Πηγή: European Commission Directorate-General Agriculture and Rural Development

1.1.2 Βασικές αρχές της ΚΑΠ

Η Συνθήκη της Ρώμης το 1957 δημιούργησε την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ - πρόδρομος της σημερινής ΕΕ), μεταξύ έξι χωρών της Δυτικής Ευρώπης. Τότε τέθηκαν τα θεμέλια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής που συνεχίζουν να ισχύουν έως σήμερα και καταγράφονται στα άρθρα 33 έως 38 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ) (πρώην άρθρα 39-47 της Συνθήκης της ΕΟΚ).

Συγκεκριμένα στο άρθρο 33 της ΣΕΚ ορίζονται οι στόχοι της ΚΑΠ που είναι:

α) Η αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας με την ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, με την εξασφάλιση της ορθολογικής αναπτύξεως της γεωργικής παραγωγής, καθώς και της αρίστης χρησιμοποίησεως των συντελεστών παραγωγής, ιδίως του εργατικού δυναμικού.

β) Η εξασφάλιση κατ' αυτό τον τρόπο ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στο γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία.

γ) Η σταθεροποίηση των αγορών.

δ) Η εξασφάλιση του εφοδιασμού.

ε) Η διασφάλιση λογικών τιμών κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές.

Το ίδιο άρθρο αναφέρει επίσης, ότι κατά την εκπόνηση της ΚΑΠ και των ειδικών μεθόδων που συνεπάγεται η εφαρμογή της, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη:

α) Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της γεωργικής δραστηριότητας, που απορρέει από την κοινωνική δομή της γεωργίας και τις διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων γεωργικών περιοχών.

β) Η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής των καταλλήλων προσαρμογών.

γ) Το γεγονός ότι στα κράτη μέλη η γεωργία αποτελεί έναν τομέα στενά συνδεδεμένο με το σύνολο της οικονομίας.

Επιπλέον το άρθρο 34 της ΣΕΚ (πρώην άρθρο 40 της Συνθήκης της ΕΟΚ) προβλέπει την επίτευξη των παραπάνω στόχων μέσα από την Κοινή Οργάνωση των Αγορών (ΚΟΑ) είτε μέσω κοινών κανόνων ανταγωνισμού, είτε μέσω υποχρεωτικού συντονισμού των διαφόρων εθνικών οργανώσεων αγοράς, είτε, τέλος, μέσω ευρωπαϊκής οργάνωσης της αγοράς.

Τα κράτη μέλη της Κοινότητας συζήτησαν τις κύριες αρχές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στη Διάσκεψη της Stresa τον Ιούλιο του 1958. Το 1960 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την Κοινή Αγροτική Πολιτική και το ίδιο έτος ο μηχανισμός λειτουργίας της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής υιοθετήθηκε από τα κράτη μέλη.

Στις 30 Ιουλίου 1962 «γεννήθηκε» η Αγροτική Πολιτική και εγκαθιδρύθηκαν από την Κοινότητα οι εξής τρεις βασικές αρχές για τη λειτουργία της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής:

1. *Η ενότητα της αγοράς*, κάτι που σημαίνει κατάργηση των φραγμών και ελεύθερη κυκλοφορία των γεωργικών προϊόντων μέσα στα όρια της Κοινότητας. Η οργάνωση της ενοποιημένης αγοράς απαιτεί τη χρησιμοποίηση κοινά μέσων και κοινών μηχανισμών σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση.
2. *Η κοινοτική προτίμηση*. Η αρχή αυτή θέτει ως προτεραιότητα την προτίμηση στα γεωργικά προϊόντα της Κοινότητας σε σχέση με τα εισαγόμενα. Η αρχή αυτή επίσης τονίζει την προστασία της εσωτερικής αγοράς από τα προϊόντα τα οποία εισάγονται από τρίτες χώρες σε χαμηλές τιμές καθώς επίσης και την προστασία της εσωτερικής αγοράς από σημαντικές διακυμάνσεις στην παγκόσμια αγορά.

3. *Η οικονομική αλληλεγγύη.* Η εν λόγω αρχή υποδηλώνει πως όλες οι δαπάνες και τα έξοδα που απορρέουν από την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής καλύπτονται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό.

1.1.3 Εξέλιξη και μεταρρύθμιση της ΚΑΠ

Η ΚΑΠ αποτελούσε πάντα ένα δύσκολο τομέα της πολιτικής της ΕΕ για μεταρρύθμιση. Αυτό είναι ένα πρόβλημα που ξεκίνησε στη δεκαετία του 1960 και που συνεχίζει μέχρι σήμερα, αν και σε μικρότερο βαθμό. Οι αλλαγές στην ΚΑΠ προτείνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μετά από δημόσια διαβούλευση, η οποία στη συνέχεια στέλνει τις προτάσεις της προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τόσο το Συμβούλιο όσο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρέπει να συμφωνήσουν σε οποιεσδήποτε αλλαγές.

Το Κοινοβούλιο συμμετείχε στη διαδικασία της αλλαγής για πρώτη φορά το 2013. Η συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο εκπροσωπεί τους πολίτες, αυξάνει τη δημοκρατική νομιμότητα της ΚΑΠ. Ωστόσο το «λόμπι της γεωργίας» εκτός Βρυξελλών, υπήρξε ισχυρός παράγοντας καθορισμού της γεωργικής πολιτικής της ΕΕ από τις πρώτες ημέρες της ολοκλήρωσης.

Οι πρόσφατες αλλαγές επηρεάστηκαν έντονα από τις απαιτήσεις του εξωτερικού εμπορίου και της διείσδυσης στην Κοινή Αγροτική Πολιτική απόψεων από άλλους τομείς πολιτικής της ΕΕ, όπως ομάδες εργασίας του συνηγόρου του καταναλωτή και των περιβαλλοντικών υπηρεσιών της Ένωσης. Επιπλέον, ο ευρωσκεπτικισμός σε κράτη όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Δανία τροφοδοτούνται εν μέρει από την ΚΑΠ, καθώς οι ευρωσκεπτικιστές τη θεωρούν επιζήμια για τις οικονομίες τους.

Οι υποστηρικτές της ΚΑΠ ισχυρίζονται ότι είναι ένα εξαιρετικό οικονομικό εργαλείο, δεδομένου ότι προστατεύει τον «αγροτικό τρόπο ζωής», αν και αναγνωρίζεται ότι αυτό έχει επιπτώσεις στην παγκόσμια φτώχεια (en.wikipedia.org, 2013).

1.1.3.1 Αρχική ΚΑΠ

Στη δυτική Ευρώπη την μεταπολεμική περίοδο ήταν ακόμη ζωντανές στη μνήμη των καταναλωτών των 6 ιδρυτικών κρατών - μελών της ΕΟΚ οι ελλείψεις τροφίμων λόγω του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ενώ παράλληλα αυτά τα κράτη - μέλη της ΕΟΚ ήταν εισαγωγείς πολλών αγροτικών προϊόντων. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, η ΚΑΠ έδωσε έμφαση στη βελτίωση της παραγωγικότητας του αγροτικού τομέα θέτοντας στην Συνθήκη της Ρώμης

στόχους που αφορούσαν τη δημιουργία κοινής αγοράς εντός της ΕΟΚ αλλά και τη διασφάλιση της προσφοράς αγροτικών προϊόντων στους καταναλωτές της.

Για την επίτευξη των παραπάνω βασικών στόχων η ΕΟΚ ακολούθησε αρχικά μια πολιτική στήριξης τιμών των αγροτικών προϊόντων, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη μεταφορά πόρων από τους καταναλωτές στους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων μέσω των υψηλών, σε σχέση με τις παγκόσμιες, τιμών που έθετε.

Πιο συγκεκριμένα, πέρα από την κατάργηση των δασμών στο εμπόριο μεταξύ των κρατών - μελών της ΕΟΚ το πρώτο μέτρο της ΚΑΠ που υιοθετήθηκε ήταν η εισαγωγή της *τιμής παρέμβασης / ελάχιστης τιμής εισαγωγής* (Minimum Import Price) για τα αγροτικά προϊόντα η οποία δεν επέτρεπε στις εσωτερικές / εγχώριες τιμές, εντός της ΕΟΚ, να πέσουν κάτω από ένα ελάχιστο επίπεδο.

Η τιμή αυτή συνοδεύονταν από τις αντισταθμιστικές εισφορές εισαγωγών που ήταν ίσες με τη διαφορά ανάμεσα στην ελάχιστη τιμή εισαγωγής (MIP) και την χαμηλότερη τιμή που προσφέρονταν από ξένους παραγωγούς στα σύνορα της ΕΟΚ (pW). Η MIP θέτονταν για τα κυριότερα τουλάχιστον προϊόντα σε επίπεδο υψηλότερο από την διεθνή τιμή pW στην οποία ήταν διαθέσιμες οι εισαγωγές.

Το πρώτο μέτρο της ΚΑΠ οδήγησε σε δύο στρεβλώσεις. Η πρώτη έχει να κάνει με το ότι οι μεταβολές στις διεθνείς τιμές δεν επηρεάζουν τις τιμές αγροτικών προϊόντων στην ΕΟΚ, δηλαδή η ζήτηση για εισαγωγές αγροτικών προϊόντων από την ΕΟΚ είναι τελείως ανελαστική σε μεταβολές των διεθνών τιμών. Σαν αποτέλεσμα αυτής της ανελαστικότητας ακόμη και αν οι εξαγωγείς προς την ΕΟΚ μειώσουν τις τιμές τους, αυτό δεν θα επηρεάσει καθόλου τις εξαγωγές τους προς την ΕΟΚ. Οι χαμηλότερες τιμές από την πλευρά των εξαγωγέων θα οδηγήσουν σε μείωση των εσόδων τους, σε αύξηση των εισροών στον κοινοτικό προϋπολογισμό, λόγω αύξησης της αντισταθμιστικής εισφοράς, αλλά και σε αύξηση της απώλειας κοινωνικής ευημερίας από πλευράς ΕΟΚ, λόγω της μεγαλύτερης απόστασης ανάμεσα στις διεθνείς και τις εσωτερικές τιμές.

Η δεύτερη είναι ότι, λόγω της ύπαρξης της αντισταθμιστικής εισφοράς, μειώνονται οι εισαγωγές στην ΕΟΚ και αυξάνεται έτσι η προσφορά των συγκεκριμένων προϊόντων στον υπόλοιπο κόσμο. Η αύξηση αυτής της προσφοράς οδηγεί στη μείωση των διεθνών τιμών. Συνέπεια αυτού του αποτελέσματος είναι η περαιτέρω απώλεια ευημερίας εντός και εκτός ΕΟΚ.

Οι δύο αυτές στρεβλώσεις αυτές αποτέλεσαν και την κύρια αιτία για την άσκηση πίεσης εκ μέρους των εμπορικών εταίρων στο γύρο της Ουρουγουάης για μεταρρύθμιση της ΚΑΠ.

Επίσης, η κοινωνία άρχισε να ανησυχεί για την περιβαλλοντική αειφορία της γεωργίας με τη σύνοδο κορυφής του Ρίο να αποτελεί ένα πολύ σημαντικό γεγονός.

Εξαιτίας της στήριξης των τιμών σε επίπεδα υψηλότερα από τα διεθνή αλλά και της ταυτόχρονης μεγάλης τεχνολογικής προόδου που παρουσιάστηκε στον αγροτικό τομέα, η εγχώρια προσφορά αγροτικών προϊόντων στην ΕΟΚ αυξάνονταν συνεχώς κατά τη διάρκεια τόσο της δεκαετίας του 1970 όσο και της δεκαετίας του 1980 ξεπερνώντας την εγχώρια ζήτηση και καταλήγοντας στη δημιουργία υπερβάλλουσας προσφοράς σε πολλά προϊόντα όπως τα δημητριακά, τα γαλακτοκομικά προϊόντα, η ζάχαρη, το κρασί, το βοδινό κρέας και κάποια φρούτα.

Αυτή η εξέλιξη οδήγησε στην υιοθέτηση του *μηχανισμού μεσολαβητικών αγορών / εξαγωγικών επιδοτήσεων* για την εσωτερική στήριξη των τιμών. Στην περίπτωση των μεσολαβητικών αγορών, οι αρμόδιες εθνικές αρχές προσφέρονται να αγοράσουν προϊόντα στην τιμή p_i . Η τιμή αυτή καθορίζεται σε κοινοτικό επίπεδο και λειτουργεί στην πράξη σαν κατώτερο όριο τιμής στην αγορά (*price floor*) και το οποίο τίθεται σχεδόν πάντα πάνω από την τιμή εξαγωγών p_X την οποία θα λάμβαναν οι αγρότες της ΕΟΚ αν εξήγαγαν το πλεόνασμα των αγροτικών προϊόντων εκτός της ΕΟΚ. Εναλλακτικά, οι αρμόδιες αρχές προσφέρουν στους εγχώριους παραγωγούς εξαγωγική επιδότηση ίση με τη διαφορά $p_i - p_X$ έτσι ώστε να καταφέρουν να εξάγουν το πλεόνασμα τους. Αυτό το μέτρο δεν εφαρμόστηκε σε όλα τα αγροτικά προϊόντα, παρά μόνο σε κάποια από αυτά όπως στο σιτάρι, στο κριθάρι, στο αποβουτυρωμένο γάλα σε σκόνη, στο βοδινό κρέας και στο κρασί. Σε μια διαφοροποιημένη μορφή εφαρμόστηκε επίσης σε συγκεκριμένα φρούτα, λαχανικά και ψάρια των οποίων το πλεόνασμα δεν μπορεί να αποθηκευτεί και πρέπει να καταστραφεί (Μήλλιου Χ., s.d.)..

1.1.3.2 Το σχέδιο Mansholt

Στις 21 Δεκεμβρίου 1968 ο Sicco Mansholt, ο Ευρωπαίος Επίτροπος για τη Γεωργία, έστειλε υπόμνημα στο Συμβούλιο των Υπουργών σχετικά με την αγροτική μεταρρύθμιση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Αυτό το μακροπρόθεσμο σχέδιο, γνωστό και ως το «1980 Agricultural Programme» ή «The Report of the Gaichel Group», το όνομά του από το χωριό στο Λουξεμβούργο, όπου είχε προετοιμαστεί, έθεσε τις βάσεις για μια νέα κοινωνική και διαρθρωτική πολιτική για την ευρωπαϊκή γεωργία.

Το σχέδιο Mansholt επισήμανε τα όρια σε μια πολιτική στήριξης των τιμών και της αγοράς. Προέβλεπε την ανισορροπία που θα συμβεί σε ορισμένες αγορές, εκτός αν η

Κοινότητα αναλάμβανε την υποχρέωση να μειώσει την καλλιεργούμενη γη τουλάχιστον κατά πέντε εκατομμύρια εκτάρια. Σημειώθηκε επίσης ότι το βιοτικό επίπεδο των αγροτών δεν έχει βελτιωθεί από την εφαρμογή της ΚΑΠ, παρά την αύξηση της παραγωγής και τις διαρκείς αυξήσεις των κοινοτικών δαπανών. Ως εκ τούτου, προτείνεται ότι οι μέθοδοι παραγωγής πρέπει να μεταρρυθμιστούν και να εκσυγχρονιστούν και ότι οι μικρές εκμεταλλεύσεις, υπό τον κίνδυνο εξαφάνισης, θα πρέπει να αυξηθούν σε μέγεθος.

Ο στόχος του σχεδίου ήταν να ενθαρρυνθούν σχεδόν πέντε εκατομμύρια αγρότες να εγκαταλείψουν τη γεωργία. Αυτό θα επέτρεπε την ανακατανομή της γης τους και την αύξηση του μεγέθους των υπολοίπων οικογενειακών εκμεταλλεύσεων. Οι εκμεταλλεύσεις θα θεωρούνταν βιώσιμες εάν θα μπορούσαν να εγγραφούν για τους ιδιοκτήτες τους μέσω ετήσιο εισόδημα ανάλογο με εκείνο όλων των άλλων εργαζομένων της περιοχής. Εκτός από τα παραπάνω, ο Mansholt προέβλεπε επίσης μέτρα επαγγελματικής κατάρτισης, προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας για την κάλυψη του επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, και μέτρα πρόωρης συνταξιοδότησης. Τέλος, κάλεσε τα κράτη μέλη να περιορίσουν τις άμεσες ενισχύσεις σε μη κερδοφόρες γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Υπό την πίεση των οργισμένων αντιδράσεων των γεωργών, το σχέδιο Mansholt μειώθηκε σε μόλις τρεις ευρωπαϊκές οδηγίες, οι οποίες, το 1972, αφορούσαν τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, τη διακοπή ορισμένων γεωργικών δραστηριοτήτων και την κατάρτιση των γεωργών (en.wikipedia.org, 2013).

1.1.3.3 Μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ

Όπως είχε διαμορφωθεί ο τομέας της γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις δεκαετίες του '70-'80, ήταν αναπόφευκτη η εφαρμογή μια σειράς μεταρρυθμίσεων που ακολούθησαν. Οι βασικές πηγές πίεσης που οδήγησαν στις μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ αναλυτικά ήταν:

Προϋπολογιστική / Δημοσιονομική πίεση: Οι συνολικές δαπάνες που κατευθύνονταν στην ΚΑΠ έφταναν το 73% του προϋπολογισμού της ΕΟΚ το 1980 και έπεσαν στο 66% το 1989. Οι μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν μείωσαν περαιτέρω τις δαπάνες που κατευθύνονταν στην ΚΑΠ, με αποτέλεσμα από το 1993 και μετά αυτές να μην ξεπερνούν το 50% του προϋπολογισμού της ΕΟΚ.

Καταναλωτική πίεση: Σύμφωνα με σειρά εκτιμήσεων, η ΚΑΠ έπρεπε να μεταρρυθμιστεί στη βάση του υπερβολικού κόστους της για τις μη αγροτικές οικογένειες καταναλωτών και φορολογούμενων της ΕΟΚ, καθώς μεταβιβάζει πόρους από τα φτωχότερα μέλη της

κοινωνίας σε κάποια άλλα μέλη τα οποία είναι σχετικά ευκατάστατοι παρά το γεγονός ότι υπάρχουν και φτωχοί αγρότες στην ΕΟΚ.

Εξωτερική πίεση: Η ΚΑΠ οδήγησε στην προοδευτική αύξηση των στρεβλώσεων εμπορίου μέχρι το 1990. Πιο συγκεκριμένα, στα σημαντικότερα αγροτικά προϊόντα (π.χ. σιτάρι, βούτυρο, βοδινό κρέας), παρουσιάστηκε είτε μεγάλη αύξηση στις καθαρές εξαγωγές της ΕΟΚ ανάμεσα στο 1973 και το 1992 είτε, ακόμη πιο εντυπωσιακά, μεταβολή της ΕΟΚ από καθαρό εισαγωγέα σε καθαρό εξαγωγέα. Οι χώρες μη - μέλη της ΕΟΚ που ήταν εξαγωγείς αγροτικών προϊόντων υπέφεραν τόσο από τον περιορισμό της αγοράς της ΕΕ λόγω της αρχής της Κοινοτικής προτίμησης εντός της αγοράς της ΕΕ αλλά και από το γεγονός ότι είχαν να αντιμετωπίσουν αυξημένο ανταγωνισμό στις άλλες αγορές από τις επιδοτούμενες εξαγωγές της ΕΕ.

Στο γύρο των διαπραγματεύσεων της Ουρουγουάης της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίας (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) που ξεκίνησε το 1986 και ολοκληρώθηκε το 1994, οι πιέσεις των ΗΠΑ και χωρών όπως η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία για τον περιορισμό των μέτρων στήριξης στον τομέα της γεωργίας, οδήγησαν προς τη κατεύθυνση των μεταρρυθμίσεων του 1992.

Κατά τη διάρκεια του γύρου της Ουρουγουάης, συμφωνήθηκε ότι συγκεκριμένα είδη στήριξης μπορούσαν να επιτραπούν. Αυτά περιλάμβαναν πληρωμές στήριξης τις οποίες δικαιούνταν να πάρουν οι αγρότες μόνο αν υιοθετήσουν συγκεκριμένα μέτρα περιορισμού της προσφοράς όπως η αγρανάπαυση δηλαδή η μη χρήση ενός μέρους γης που ήταν καλλιεργήσιμη πριν.

Περιβαλλοντική πίεση: Με την εντατικοποίηση της αγροτικής παραγωγής, η οποία προωθήθηκε από την πολιτική στήριξης τιμών της ΕΕ, εμφανίστηκαν και οι πρώτες ανησυχίες για τις επιδράσεις της στο περιβάλλον. Τα αποτελέσματα από την εξάλειψη δέντρων και την εκκαθάριση μικρών δεντρόφυτων περιοχών, την αρνητική επίδραση στη χλωρίδα και την πανίδα από τη χρήση χημικών σκευασμάτων, την εκμηχάνιση της παραγωγής, την υπεράντληση των υπογείων υδάτων και τη μονοκαλλιέργεια, ώθησαν τις διάφορες περιβαλλοντικές οργανώσεις και τη κοινή γνώμη να ασκήσουν πιέσεις ζητώντας την μεταρρύθμιση της ΚΑΠ (Μπουρνάκη, 2010).

Υπάρχει μια συνεχής συζήτηση για το ποιοί είναι οι καθοριστικοί παράγοντες των μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ. Το οικονομικό περιβάλλον δεν έχει εξεταστεί ως άμεσα καθοριστικός παράγοντας των μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ, αλλά το παράγωγό του, ο προϋπολογισμός, ο οποίος υπογραμμίστηκε ως βασική αιτία των μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ. Ωστόσο, ο προϋπολογισμός δεν επηρεάζει τον τρόπο λειτουργίας της ΚΑΠ. Επηρεάζει το

μέγεθος της υποστήριξης που πρόκειται να πάρει κάθε γεωργός και μερικές φορές ακόμη και τη χρονική στιγμή της, αλλά όχι τη μορφή της. Άλλοι καθοριστικοί παράγοντες και ιδίως οι διεθνείς διαπραγματεύσεις, έχουν αντίκτυπο επί της ουσίας στις μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ.

Από τη δεκαετία του 1990 οι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ έχουν βασιστεί σε αλλαγές στα μέσα και στους στόχους της ΚΑΠ και έχουν προκληθεί κυρίως από τη διεθνή και όχι την εσωτερική πίεση. Ωστόσο η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ του 2013 δεν υπήρξε αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και δεν μπορεί να θεωρηθεί καν ως μεταρρύθμιση. Η οικονομική κρίση μπορεί να είχε αντίκτυπο στην γενναιοδωρία της στήριξης της ΚΑΠ, αλλά όχι στο χρονοδιάγραμμα ή την ουσία των αλλαγών.

Δεδομένου ότι το μεγαλύτερο μέρος της στήριξης της ΕΕ μπορεί πλέον να θεωρείται μέρος του πράσινου κουτιού του ΠΟΕ, η διεθνής πίεση μπορεί να είναι μειωμένη. Παρ' όλα αυτά, οι νέες μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ μπορεί να επηρεαστούν από εσωτερικές πιέσεις που αρχίζουν να συσσωρεύονται. Πράγματι, ορισμένοι αναλυτές φαίνεται να πιστεύουν ότι η δημοσιονομική πίεση μπορεί μια μέρα να οδηγήσει προς την εθνικοποίηση της ΚΑΠ και άλλοι ότι η ανάγκη για νομιμοποίηση της ΚΑΠ μπορεί μια μέρα να οδηγήσει σε αλλαγή των στόχων της Συνθήκης. Σε κάθε περίπτωση, η παρούσα οικονομική κρίση δεν ήταν σε θέση να προκαλέσει μια τέτοια αντίδραση. (Patricia Garcia-Duran and Montserrat Millet, 2014)

Η ΚΑΠ αποτέλεσε ένα σταθερό παράγοντα στην κατεύθυνση πόρων για τον γεωργικό τομέα της ΕΕ, αλλά τα μέσα και οι τρόποι για την διοχέτευση των πόρων αυτών έχουν αλλάξει σημαντικά με την πάροδο του χρόνου. Η σχέση μεταξύ των κυριότερων πιέσεων μεταρρύθμισης, δηλαδή των διεθνών υποχρεώσεων του εμπορίου και των ανησυχιών για τον προϋπολογισμό της ΕΕ δεν ήταν ποτέ μία απλή σχέση ντετερμινισμού: η ΚΑΠ και η μεταρρύθμιση της μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο υπό το φως αυτών των πιέσεων και των ενδογενών κατεστημένων συμφερόντων στην πολιτική (Ackrill R. et al, 2008).

1.1.3.4 Αρχικές Μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες σημαντικές αλλαγές στην ΚΑΠ οι οποίες στόχευαν στην μείωση είτε των τιμών των προϊόντων είτε των ποσοτήτων για τις οποίες ίσχυαν οι υψηλές τιμές.

Οι αλλαγές αυτές περιλάμβαναν κυρίως την εισαγωγή τριών νέων μηχανισμών ελέγχου της προσφοράς. Ο πρώτος από αυτούς του μηχανισμούς ήταν οι *ποσοστώσεις*, ίσχυαν για τη ζάχαρη και εφαρμόστηκαν το 1984 και στην παραγωγή γάλακτος, ο δεύτερος ήταν τα *τέλη συνυπευθυνότητας* που αποτελούσαν ουσιαστικά φόρους στους παραγωγούς γάλακτος και

σιτηρών, και ο τρίτος που εφαρμόστηκε το 1988 ήταν οι *δημοσιονομικοί σταθεροποιητές* σύμφωνα με τους οποίους η τιμή του προϊόντος μειωνόταν αν η παραγωγή του ξεπερνούσε ένα προκαθορισμένο όριο, μαζί με το μηχανισμό της *Μέγιστης Εγγυημένης Ποσότητας* για κάθε προϊόν για την συγκράτηση της παραγωγής εντός ορίων. Επιπλέον εφαρμόστηκε η "Δημοσιονομική Πειθαρχία", βάσει της οποίας η ετήσια αύξηση των γεωργικών δαπανών δεν μπορούσε να υπερβαίνει το 74% της αύξησης του κοινοτικού ΑΕΠ (Μπουρνάκη, 2010).

1.1.3.5 Μεταρρυθμίσεις McSharry

Το αποτέλεσμα της πολιτικής της πρώτης αναμόρφωσης της ΚΑΠ ήταν επουσιώδες, και τα δύο βασικά προβλήματα τα πλεονάσματα, και το υψηλό κόστος που συνέχιζαν αυξανόμενα, έδωσαν το έναυσμα για την ριζικότερη, μέχρι τότε, αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992 την αποκαλούμενη μεταρρύθμιση McSharry, το όνομά της από τον Ευρωπαϊό Επίτροπο για τη Γεωργία, Ray MacSharry, η οποία ουσιαστικά εφαρμόστηκε χωρίς καμιά αλλαγή μέχρι το 1999.

Η μεταρρύθμιση αυτή προέβλεπε την μετατόπιση του βάρους της πολιτικής της ΕΕ από το μηχανισμό στήριξης των τιμών στο μηχανισμό «άμεσης στήριξης του γεωργικού εισοδήματος», καθώς πραγματοποιήθηκε σταδιακή περικοπή των θεσμικών τιμών κατά 29% για τα σιτηρά και 15% για το βόειο κρέας, και παροχή άμεσων ενισχύσεων στους βασικούς τομείς των αροτραίων καλλιεργειών και βοείου κρέατος, συνδεδεμένων με τους συντελεστές παραγωγής.

Την ίδια περίοδο κατά τη διάρκεια των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων του Γύρου Ουρουγουάης στα πλαίσια της GATT, συμφωνήθηκε επιπλέον η ένταξη των γεωργικών προϊόντων στους βασικούς κανόνες του διεθνούς εμπορίου.

Για πρώτη φορά εισάγονται οι έννοιες των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων που στόχευαν στην εκτατικοποίηση της παραγωγής και την προστασία των φυσικών πόρων, της πρόωρης συνταξιοδότησης για γεωργούς άνω των 55 ετών, με σκοπό την αύξηση του μέσου μεγέθους των μικρών και μη αποδοτικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της αναδάσωσης καλλιεργούμενων εκτάσεων, με αποζημίωση των απωλειών εισοδήματος μέχρι και 20 χρόνια (Μπουρνάκη, 2010).

Τα αποτελέσματα από τις μεταρρυθμίσεις MacSharry ήταν ότι οι τιμές των σιτηρών ήταν πιο κοντά στο επίπεδο ισορροπίας, υπήρχε μεγαλύτερη διαφάνεια στο κόστος των γεωργικών ενισχύσεων και είχε αρχίσει η «αποσύνδεση» της στήριξης του εισοδήματος από τη στήριξη της παραγωγής. Ωστόσο, η διοικητική πολυπλοκότητα των διαδικασιών

προκάλεσε απάτη, και τα προβλήματα της ΚΑΠ παρέμεναν χωρίς να διορθώνονται (en.wikipedia.org, 2013).

Αξιολογώντας τα αποτελέσματα της αναθεώρησης της ΚΑΠ του 1992, μπορούμε να καταλήξουμε σε τρεις γενικές διαπιστώσεις: πρώτον, τα τεράστια αποθέματα που υπήρχαν μειώθηκαν δραστικά για όλα τα προϊόντα δεύτερον, η δημοσιονομική δαπάνη για την ΚΑΠ κρατήθηκε κάτω από έλεγχο, και τρίτον, τα γεωργικά εισοδήματα βελτιώθηκαν με ένα μέσο ετήσιο ρυθμό της τάξεως του 4,5%, κατά την περίοδο 1992-96, που διαφοροποιείται μεταξύ των κρατών - μελών της ΕΕ, καθώς και μεταξύ των κλάδων με περισσότερο ευνοημένους εκείνους στους οποίους εφαρμόστηκε η μεταρρύθμιση του 1992 (Μπαλτάς Ν., 2013).

1.1.3.6 Μεταρρυθμίσεις του πακέτου Agenda 2000

Οι ολοένα μεταβαλλόμενες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνθήκες της δεκαετίας του '90 και η επικείμενη διεύρυνση της ΕΕ το 2004, οδήγησαν την ΚΑΠ σε αναθεώρηση που αποφασίστηκε στα πλαίσια της "Agenda 2000" τον Μάρτιο του 1999 στο Βερολίνο.

Οι αλλαγές του Agenda 2000 κινήθηκαν γενικά προς την κατεύθυνση της μεταβολής από το σύστημα της στήριξης τιμών στις απευθείας επιδοτήσεις, μια μεταβολή που ξεκίνησε ήδη από τις μεταρρυθμίσεις McSharry το 1992.

Οι μεταρρυθμίσεις του πακέτου Ατζέντα 2000 έδιναν περισσότερη έμφαση σε περιβαλλοντικούς στόχους. Απαιτούσαν από τα κράτη - μέλη να πάρουν μια σειρά από περιβαλλοντικά μέτρα ενισχύοντας τα περιβαλλοντικά κριτήρια που θα χρησιμοποιούν για τις απευθείας επιδοτήσεις. Επίσης οι μεταρρυθμίσεις αυτές έδιναν περισσότερη ελευθερία στα κράτη - μέλη σε μια σειρά από περιοχές, όπως στην φορολόγηση των απευθείας επιδοτήσεων και στη χρήση των όποιων εσόδων προέκυπταν για τη χρηματοδότηση είτε περιβαλλοντικών σκοπών, είτε άλλων σκοπών όπως η πρόωρη συνταξιοδότηση. Γενικότερα, οι μεταρρυθμίσεις του πακέτου Ατζέντα 2000 μπορεί να θεωρηθούν ως ένα βήμα προς την κατεύθυνση της επανεθνικοποίησης της αγροτικής πολιτικής.

Με τη νέα μεταρρύθμιση η Ευρωπαϊκή Ένωση όρισε και τις κατευθύνσεις για τις πιθανές περαιτέρω αναθεωρήσεις της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής. Η πολιτική προσανατολίστηκε, πρωταρχικά, στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας κάτι το οποίο θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από τη μείωση των τιμών.

Μια επιπλέον κατεύθυνση της πολιτικής ήταν η προτεραιότητα στη συνολική αγροτική ανάπτυξη προκειμένου να επιτευχθούν σταθερότητα εισοδήματα για τους ανθρώπους που

απασχολούνταν στον γεωργικό τομέα. Επίσης, η Ένωση έδειξε περισσότερη ευαισθησία για το περιβάλλον και για τη στήριξη της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας.

Με την Agenda 2000 η Κοινή Γεωργική Πολιτική μετονομάζεται σε Κοινή Αγροτική Πολιτική καθώς τώρα συμπεριλαμβάνει τη συνολική αγροτική ανάπτυξη και τις προοπτικές για δημιουργία συμπληρωματικών και εναλλακτικών δραστηριοτήτων και εισοδημάτων. Διαφαίνεται, λοιπόν, η ιδιαίτερη σημασία που έχει για τα κράτη μέλη της Ένωσης, η ανάπτυξη της γεωργίας ως μέσο για τη ανάπτυξη και τη μεγέθυνση της οικονομίας τους.

Η «Agenda 2000» αποτελεί την πιο ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής της Ένωσης. Με τη νέα αυτή μεταρρύθμιση τέθηκαν οι βάσεις για τη μελλοντική ανάπτυξη της γεωργίας μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ειδικότερα και στην Ευρώπη σε ευρύτερο πλαίσιο.

Το κύριο στοιχείο της αναθεώρησης αυτής συνδέεται άρρηκτα με τις δημοσιονομικές προοπτικές της ΕΕ, που καθόρισαν και την "σταθεροποίηση" των γεωργικών δαπανών, ενώ προβλέφθηκε ενδιάμεση επανεξέταση κατά το 2002 - 2003 των αποφάσεων της "Agenda 2000" προκειμένου να διασφαλιστεί ότι, με τις ρυθμίσεις που έχουν προβλεφθεί και εν όψει της προσεχούς διεύρυνσης, η "σταθεροποίηση" δεν κινδυνεύει να ανατραπεί (Πέζαρος Π., 2005).

Η ποσοτική ανάλυση που έγινε σχετικά με τις συνέπειες από τη Συμφωνία του Βερολίνου (1999) στον ελληνικό αγροτικό τομέα έδειξε ότι οι ωφέλειες των καταναλωτών υπερτερούσαν σημαντικά των απωλειών του εισοδήματος των παραγωγών. Σε κάθε περίπτωση, τα σχετικά μεγέθη του οφέλους των καταναλωτών, της ζημίας των παραγωγών, καθώς και του ύψους των κοινοτικών εισροών για τη χώρα μας, εκτιμήθηκαν ως μη ιδιαίτερα σημαντικά μεγέθη (Μπαλτάς Ν., 2013).

1.1.3.7 Η Ενδιάμεση Αναθεώρηση της ΚΑΠ

Η νέα ΚΑΠ, αναφέρουν οι Δημόπουλος Δ. και Περδικάρης Α. (2006), διαφέρει ουσιαστικά από τις παλιότερες πολιτικές για τον γεωργικό τομέα, και δεν αποτελεί μια στατική κατάσταση, αλλά ένα δυναμικά διαμορφούμενο πλαίσιο άσκησης πολιτικής το οποίο εξελίσσεται ανάλογα με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς απαιτήσεις των καιρών και τα αιτήματα της κοινωνίας και των γεωργών (Μπουρνάκη Ι., 2010).

Οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν στην ριζική αναθεώρηση της ΚΑΠ αποτέλεσαν το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον των καταναλωτών για ασφαλή τρόφιμα και για την προστασία του περιβάλλοντος, η ανάγκη ανταπόκρισης της ΚΑΠ στις αυξημένες απαιτήσεις

των ευρωπαϊών φορολογούμενων για τον περιορισμό της επιβάρυνσης του κοινοτικού προϋπολογισμού από τις δαπάνες της γεωργικής πολιτικής, καθώς και η ανάγκη διευκόλυνσης της σταδιακής προσέγγισης των μέτρων για την γεωργία που εφαρμόζονταν στην ΕΕ των 15 κρατών – μελών με εκείνα των 10 νέων κρατών – μελών της επικείμενης διεύρυνσης του 2004 (Τζακώστα Α., 2010).

Οι στόχοι της νέας μεταρρύθμισης καθορίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Βερολίνο το 1999 και το αντίστοιχο στο Gothenburg της Σουηδίας το 2001 και αφορούσαν:

- τη θεμελίωση μιας ανταγωνιστικής γεωργίας και ενός καλού βιοτικού επιπέδου με εισοδηματική σταθερότητα στους απασχολούμενους στο γεωργικό τομέα,
- την άσκηση μεθόδων παραγωγής που να σέβονται το περιβάλλον ώστε να παράγονται ποιοτικά προϊόντα για τους καταναλωτές,
- την ύπαρξη ποικιλομορφίας των γεωργικών δραστηριοτήτων, με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον και την υποστήριξη των αγροτικών κοινωνιών,
- μια απλή γεωργική πολιτική με σαφή επιμερισμό των ευθυνών για την άσκηση και εφαρμογή της πολιτικής μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών μελών της Ένωσης,
- μια περισσότερο επιδοματική πολιτική, όπως είναι η πολιτική για τη στήριξη των ανέργων,
- μια πιο ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

Η πρώτη αλλαγή αφορά τη μετάβαση από το καθεστώς στήριξης του προϊόντος στο καθεστώς στήριξης του παραγωγού. Οι ενισχύσεις χορηγούνται με ένα νέο σύστημα καταβολής την *ενιαία αποδεσμευμένη ενίσχυση* (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1782/2003), η οποία αποτελεί μια σταθερή εισοδηματική βάση την οποία εισπράττει ο γεωργός κάθε χρόνο, ανεξάρτητα από τα προϊόντα που θα αποφασίσει να παράγει ώστε να υπάρχει καλύτερη εξισορρόπηση των εισοδημάτων των παραγωγών μέσω της ενιαίας ενίσχυσης ανά γεωργική εκμετάλλευση.

Επιπλέον η αποσύνδεση αποσκοπεί στην κατάργηση της υπερπαραγωγής πλεονασμάτων ώστε μέσα από την αποσύνδεση να υπάρξει εξισορρόπηση της προσφοράς και της ζήτησης, με διατηρούμενα όμως τα εισοδήματα των γεωργών.

Τα προϊόντα που εντάχθηκαν στο νέο καθεστώς είναι: τα σιτηρά, οι ελαιούχοι σπόροι, τα πρωτεϊνούχα φυτά, τα όσπρια, το ρύζι, το ελαιόλαδο, ο καπνός, το βαμβάκι, τα ζαχαρότευτλα, τα αιγοπρόβατα, το βόειο κρέας, και το αγελαδινό γάλα.

Το ποσό της ενιαίας αποδεσμευμένης ενίσχυσης που αντιστοιχεί σε κάθε παραγωγό υπολογίζεται με βάση τα ιστορικά στοιχεία της περιόδου αναφοράς. Ως περίοδος αναφοράς έχει οριστεί η τριετία 2000, 2001 και 2002. Μόνο για το ελαιόλαδο η περίοδος αναφοράς περιλαμβάνει τέσσερα έτη: 1999 - 2002. Οι αγρότες με βάση τις εκτάσεις που καλλιέργησαν και τον αριθμό ζώων για τα οποία εισέπραξαν ενισχύσεις την περίοδο αναφοράς (2000 - 2002), αποκτούν έναν αριθμό ατομικών δικαιωμάτων ενίσχυσης διαφορετικό για κάθε παραγωγό. Ο αριθμός των ατομικών δικαιωμάτων ενίσχυσης θα είναι ίσος με τον μέσο όρο των στρεμμάτων της «επιλέξιμης» έκτασης που εκμεταλλεύτηκε ο παραγωγός την περίοδο αναφοράς ο οποίος ονομάζεται έκταση αναφοράς. Η συνολική αξία των ατομικών δικαιωμάτων υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των επιδοτήσεων που εισέπραξε ο παραγωγός τα έτη αναφοράς και το οποίο ονομάζεται ποσό αναφοράς.

Ο παραγωγός για να εισπράξει την ενιαία αποδεσμευμένη ενίσχυση, θα πρέπει να διαθέτει τόσα στρέμματα «επιλέξιμης» γεωργικής γης όσα και ο αριθμός των ατομικών δικαιωμάτων για τα οποία έχει καταθέσει αίτηση ενεργοποίησης. Μπορεί επίσης να μην παράγει κανένα προϊόν και να θέσει την έκταση του σε καθεστώς αγρανάπαυσης.

Ωστόσο αποφασίστηκε η αποσύνδεση των ενισχύσεων από την παραγωγή να μην ισχύσει για όλα τα προϊόντα. Στην αποδέσμευση, δεν εντάσσονται τα νωπά και τα μεταποιημένα οπωροκηπευτικά, οι μπανάνες, οι σταφίδες, οι μεταξοσκώληκες για τα οποία θα συνεχίσουν να χορηγούνται ενισχύσεις συνδεδεμένες με την παραγωγή. Ειδικά καθεστάτα στήριξης εφαρμόζονται σε σκληρό σιτάρι, ρύζι, βαμβάκι, καρποί με κέλυφος, αποξηραμένες ζωοτροφές, ενεργειακές καλλιέργειες και ονομάζονται *ειδικά καθεστάτα ενισχύσεων*.

Η δεύτερη μεταβολή έχει άμεση σχέση με την πρώτη καθορίζοντας τα περιβαλλοντικά μέτρα που θα πρέπει να ακολουθεί ο γεωργός για να λαμβάνει όλο το ποσό της ενίσχυσης. Ο παραγωγός είναι υποχρεωμένος να τηρεί όλες τις προδιαγραφές για την καλή διαβίωση των ζώων, να τηρεί τους κανόνες για την ασφάλεια και την ποιότητα των τροφίμων και να παράγει με σεβασμό στη γη και τα συστατικά του εδάφους. Στην περίπτωση που ο παραγωγός δεν ακολουθεί τους κανόνες, η Ένωση επιβάλλει οικονομικές περικοπές.

Η τρίτη αλλαγή αφορά τη σταδιακή μείωση των άμεσων ενισχύσεων κατά 3-5% ετησίως μέχρι το 2012 με εξαίρεση τους παραγωγούς που το ποσό των άμεσων ενισχύσεων που εισπράττουν δεν υπερβαίνει τα 5.000 € και τους παραγωγούς των νησιών του Αιγαίου Πελάγους. Η μείωση των άμεσων ενισχύσεων προς τις μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις ονομάστηκε «*διαφοροποίηση*». Τα ποσά που θα εξοικονομούνται θα μεταφέρονται κατά 80% στα κράτη μέλη από τα οποία προέκυψαν ενώ το υπόλοιπο ποσό θα διατίθεται σε κράτη μέλη

με βάση τη γεωργική έκταση, το ποσοστό εργατικού δυναμικού του γεωργικού τομέα καθώς και το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν που αποτυπώνεται σε αγοραστική δύναμη.

Η τέταρτη μεταβολή αφορά την εισαγωγή του μέτρου της *πολλαπλής συμμόρφωσης* (cross compliance) και ουσιαστικά περιελάμβανε τις ορθές γεωργικές πρακτικές που έπρεπε να ακολουθούν οι αγρότες σαν προϋπόθεση ώστε να λάβουν το ποσό των άμεσων ενισχύσεων. Η ενιαία ενίσχυση ανά γεωργική εκμετάλλευση θα εξαρτάται από περιβαλλοντικά κριτήρια, κριτήρια ασφάλειας τροφίμων και καλής υγείας και μεταχείρισης των ζώων ενώ θα λαμβάνεται υπόψη ότι ο παραγωγός διατηρεί τη γεωργική εκμετάλλευση του σε καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση. Οι κανόνες και τα κριτήρια που θα πρέπει να τηρεί ο γεωργός προκειμένου να πάρει τις άμεσες ενισχύσεις καθορίζονται από τον κανονισμό 73/2009 (Κανονισμός Συμβουλίου (ΕΚ) 73/2009), ενώ υπάρχουν και κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης που είναι ουσιαστικά άλλοι κανονισμοί και οδηγίες που εξειδικεύουν τα μέτρα ανά κατηγορία (περιβάλλον, διαβίωση, υγεία των ζώων). Το πλαίσιο της πολλαπλής συμμόρφωσης που καλούνται να οριοθετήσουν τα κράτη μέλη, περιλαμβάνει πρότυπα σχετικά την προστασία του εδάφους, τη διατήρηση των οργανικών υλών και της δομής του εδάφους, καθώς και τη διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και του τοπίου, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των μόνιμων βοσκοτόπων. Επιπλέον, τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν ώστε να μην μειώνεται σημαντικά η συνολική έκταση μόνιμων βοσκοτόπων, απαγορεύοντας – εάν είναι απαραίτητο - τη μετατροπή τους σε αρόσιμες εκτάσεις.

Η πέμπτη μεταβολή αφορά τη θέσπιση του «*Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου*» (ΟΣΔΕ) προκειμένου να καταστεί υποχρεωτικός ο (δημοσιονομικός) έλεγχος των εκμεταλλεύσεων (farm auditing) για την εξασφάλιση της ορθής υλοποίησης των ρυθμίσεων βάσει ενιαίου πλαισίου.

Η έκτη μεταβολή αφορά τη δημιουργία ενός μηχανισμού *δημοσιονομικής πειθαρχίας*, ώστε να διασφαλιστεί πως δεν θα υπάρξει υπέρβαση του ποσού που αντιστοιχεί στις γεωργικές δαπάνες στον κοινοτικό προϋπολογισμό, όπως αυτός έχει καθοριστεί μέχρι το 2013. Οι αλλαγές έχουν θετικό αντίκτυπο στον προϋπολογισμό της Ένωσης μιας και από τη μια μεριά παγιοποιείται η ονομαστική δαπάνη για τις άμεσες ενισχύσεις, ώστε να περιορίζεται η ποσοστιαία επιβάρυνση του προϋπολογισμού και από την άλλη μεταφέρεται ένα μέρος της δαπάνης από τον πρώτο πυλώνα (υποστήριξη παραγωγής) στον δεύτερο πυλώνα (αγροτική ανάπτυξη).

Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής του 2003 εναρμονίζει την Ευρωπαϊκή Ένωση με τις επιταγές και τις αποφάσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

Την ίδια περίοδο που στην Ένωση διεξάγονταν οι συνομιλίες για τη μεταρρύθμιση, διεξάγονταν και ο Γύρος της Doha (είχε ξεκινήσει το 2001) στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Οι συζητήσεις του Γύρου επικεντρώθηκαν, εκτός των άλλων, και στην βελτίωση της πρόσβασης στις αγορές τροφίμων. Με τη νέα μεταρρύθμιση υπάρχει άνοιγμα των γεωργικών αγορών με μείωση των τελωνειακών δασμών, εξαιρώντας όμως τα προϊόντα που έχουν ιδιαίτερη σημασία για ένα κράτος μέλος.

Η νέα αγροτική πολιτική στρέφεται προς τους καταναλωτές και παράλληλα δίνει τη δυνατότητα στους αγρότες να παράγουν να προϊόντα που έχουν ζήτηση στην αγορά, ώστε να διασφαλίζεται η σταθερότητα του εισοδήματός τους και ένα καλό για εκείνους βιοτικό επίπεδο. Μέσα από τη νέα πολιτική για τον αγροτικό τομέα η Ευρωπαϊκή Ένωση εξασφαλίζει ότι τα γεωργικά προϊόντα της θα είναι παρόντα στις παγκόσμιες αγορές και ότι θα παράγονται με ασφάλεια αλλά και με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον. Επιπλέον, η Ένωση δίνει ώθηση και κίνητρα για την ανάπτυξη της υπαίθρου συμβάλλοντας στη διατήρηση δυναμικών αγροτικών κοινοτήτων προκειμένου αυτές να μπορούν με τη σειρά τους να δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης.

Ο χρόνος για τις επιθυμητές αλλαγές στη γεωργία μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής δεν ήταν τυχαίος. Οι διαπραγματεύσεις στον γύρο του ΠΟΕ, που πιέζουν για απελευθέρωση του ευρωπαϊκού αγροτικού τομέα και η διεύρυνση, είναι προκλήσεις που δημιούργησαν την ανάγκη για την αναθεώρηση σε βάθος της ΚΑΠ (Καβαλάρη Ε. et al, 2004). Το 2004 τα μέλη της ΕΕ αυξήθηκαν σε 25 και το 2007 σε 28. Τα περισσότερα από τα κράτη που προστέθηκαν βασίζονται περισσότερο στον αγροτικό τομέα από τα παλαιότερα κράτη-μέλη της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, τα 10 νέα κράτη που προστέθηκαν το 2004, οδήγησαν σε αύξηση του πληθυσμού της ΕΕ κατά περίπου 19% και σε αύξηση της αγροτικής έκτασης της ΕΕ κατά 28%. Για τα νέα λοιπόν αυτά κράτη-μέλη, οι όροι της εισόδου τους στην ΚΑΠ αποτελούσε πολύ σημαντικό θέμα (Μήλλιου Χ., s.d.). Κατά συνέπεια η διεύρυνση θα δημιουργήσει μια επιπλέον επιβάρυνση του προϋπολογισμού της ΕΕ, ενώ ταυτόχρονα αυξάνονται οι ανάγκες για ένα μεγαλύτερο ποσοστό του προϋπολογισμού για την αγροτική ανάπτυξη τόσο στα παλιά, αλλά κυρίως στα νέα κράτη-μέλη. Λόγω αυτών των εξελίξεων ήταν αναγκαίες οι προσαρμογές στις δαπάνες του προϋπολογισμού μέσω περικοπών των πληρωμών για ενισχύσεις και επιδοτήσεις στη γεωργία (Καβαλάρη Ε. et al, 2004).

Υπάρχει σύνδεση μεταξύ της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ. Οι διευρύνσεις της ΕΕ περιλαμβάνουν εκτατικοποίηση της γεωργικής παραγωγής σε επίπεδο ΕΕ, και η εκτεταμένη γεωργική παραγωγή σε ένα κράτος μέλος είναι συχνά ένας δείκτης της μειωμένης προθυμίας για μεταρρύθμιση. Ωστόσο, η

ένταση της γεωργικής παραγωγής είναι μόνο ένα μέρος της εξήγησης. Επιπλέον, τακτική των διαπραγματεύσεων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τις θέσεις σχετικά με την ΚΑΠ (Maria Skovager Jensen et al, 2009).

Αρχικά δεν ήταν ξεκάθαρο αν το σύστημα στήριξης της ΚΑΠ θα επεκταθεί πλήρως και στα νέα κράτη-μέλη. Τελικά αποφασίστηκε η πλήρης είσοδος τους στην ΚΑΠ μέσω της σταδιακής συμμετοχής τους στις απευθείας επιδοτήσεις, ξεκινώντας από το 25% αυτών των επιδοτήσεων και φτάνοντας στο 100% του επιπέδου που ισχύει για τα υπόλοιπα κράτη-μέλη μέχρι το 2013. Προφανώς αυτές οι δεσμεύσεις μείωσαν τις δυνατότητες για την πραγματοποίηση μιας ευρύτερης μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, που πιθανώς επιθυμούσε η ΕΕ, πριν το 2013 (Μήλλιου Χ., s.d.).

1.1.3.8 Οι νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του «ελέγχου υγείας» της ΚΑΠ

Στο πλαίσιο της συμφωνίας για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 2003, είχε προβλεφθεί ότι η Επιτροπή, δύο χρόνια μετά την έναρξη της εφαρμογής της ενιαίας αποδεσμευμένης ενίσχυσης ή το αργότερο έως την 31η Δεκεμβρίου 2009 θα υποβάλλει έκθεση προς το Συμβούλιο, συνοδευόμενη από σχετικές προτάσεις.

Με τον λεγόμενο “Έλεγχο Υγείας” (Health Check), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ως στόχο τη βελτίωση της λειτουργίας και τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό της ΚΑΠ., καθώς και την προσαρμογή της στις νέες προκλήσεις και δυνατότητες που παρουσιάζονται μετά το 2009 στην ΕΕ των 27 κρατών μελών.

Οι προτάσεις της Επιτροπής κινήθηκαν σε τρεις βασικούς άξονες (Μπουρνάκη Ι., 2010):

- Με ποιο τρόπο η ενιαία αποδεσμευμένη ενίσχυση θα γίνει πιο αποτελεσματική, αποδοτική και απλή.
- Πώς θα βελτιωθεί ο προσανατολισμός των αγροτικών προϊόντων στην αγορά, λαμβανομένης υπόψη της παγκοσμιοποίησης και πώς θα διαχειριστούμε τις νέες προκλήσεις.
- Πώς θα αντιμετωπιστούν οι μεγάλες προκλήσεις από τις κλιματικές αλλαγές μέχρι τα βιοκαύσιμα και τη διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Η πολιτική συμφωνία επετεύχθη τον Νοέμβριο 2008, και οι τροποποιήσεις που επέφερε στην ΚΑΠ ο «έλεγχος υγείας» και έχουν ενδιαφέρον για την Ελλάδα αφορούν το Καθεστώς Ενιαίας Ενίσχυσης, τη Διαφοροποίηση και την Πολλαπλή Συμμόρφωση, ως εξής:

i. Καθεστώς Ενιαίας Ενίσχυσης

Από το 2010 και με στόχο την αποφυγή του διοικητικού φόρτου διαχείρισης μικροποσών και τη μείωση του κόστους διαχείρισης και ελέγχου των αιτήσεων ενίσχυσης, τα κράτη μέλη δεν χορηγούν άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς όταν το συνολικό ποσό των άμεσων ενισχύσεων που ζητείται ή πρόκειται να καταβληθεί πριν από τις μειώσεις και τους αποκλεισμούς λόγω μη συμμόρφωσης με τους κανόνες επιλεξιμότητας ή πολλαπλής συμμόρφωσης, δεν ξεπερνά ένα ελάχιστο ποσό ετησίως ή όταν η επιλέξιμη έκταση της εκμετάλλευσης για την οποία ζητούνται ή πρόκειται να καταβληθούν άμεσες ενισχύσεις πριν από τις μειώσεις και τους αποκλεισμούς δεν υπερβαίνει ένα όριο. Για την Ελλάδα τα όρια αυτά έχουν οριστεί σε 100€ έως 400€ ανά εκμετάλλευση ή σε επιλέξιμη έκταση εκμετάλλευσης 4-10 στρεμμάτων. Τα δικαιώματα της ενιαίας ενίσχυσης για τα οποία δεν καταβάλλονται πληρωμές για δύο συνεχόμενα χρόνια λόγω της εφαρμογής των παραπάνω ορίων επιστρέφουν στο εθνικό απόθεμα του κάθε κράτους μέλους.

Επίσης, τα κράτη μέλη προαιρετικά μπορούν να μην χορηγούν άμεσες ενισχύσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα των οποίων οι επιχειρηματικές δραστηριότητες δεν συνίσταται στην άσκηση της γεωργίας ή οι γεωργικές δραστηριότητες αποτελούν ένα μικρό μέρος των συνολικών οικονομικών δραστηριοτήτων τους.

Όσο αφορά τα δικαιώματα ενίσχυσης των γεωργών, ο Κανονισμός (ΕΚ) 1782/2003 τα διέκρινε σε στρεμματικά, παύσης καλλιέργειας, εθνικού αποθέματος και ειδικά δικαιώματα ενισχύσεων ζωικού κεφαλαίου (βόειο και αιγοπρόβειο). Με τις νέες ρυθμίσεις που στοχεύουν στην απλοποίηση του συστήματος της ενιαίας ενίσχυσης τα δικαιώματα παύσης καλλιέργειας μετατρέπονται σε στρεμματικά δικαιώματα και τα δικαιώματα εθνικού αποθέματος απαλλάσσονται από την υποχρέωση ετήσιας ενεργοποίησης και μη μεταβίβασης για 5 χρόνια.

Ο «Έλεγχος Υγείας» προβλέπει ότι όλες οι ενισχύσεις αποδεσμεύονται από την παραγωγή και εντάσσονται στο καθεστώς της Ενιαίας Ενίσχυσης ενώ δεσμευμένες παραμένουν μόνο οι ενισχύσεις που αφορούν το βόειο, αιγοπρόβειο κρέας και τα οπωροκηπευτικά. Τα κράτη μέλη που εφαρμόζουν την μερική αποδέσμευση έχουν τη δυνατότητα να εντάξουν τις ενισχύσεις συνολικά ή σε μεγαλύτερο ποσοστό στην Ενιαία Ενίσχυση.

Η παρακράτηση έως 10% του ανώτατου εθνικού ορίου ανά τομέα προϊόντων υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος και της βελτίωσης της ποιότητας και της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων, με τις νέες ρυθμίσεις και παρά το γεγονός ότι δόθηκε μεταβατική περίοδος 3 ετών, προορίζεται για οριζόντια προγράμματα.

Από το συνολικό αυτό ποσό ένα ποσοστό ως 3,5% προορίζεται για τομεακά προγράμματα όπως:

- προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος και βελτίωσης ποιότητας και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων,
- προγράμματα ενισχύσεων στις περιοχές που θα πληγούν από την κατάργηση των γαλακτοκομικών ποσοστώσεων και την αποδέσμευση στον τομέα του ρυζιού,
- για το ταμείο αλληλοβοήθειας για τις ασθένειες των ζώων και των φυτών και τα περιβαλλοντικά ατυχήματα.

Ένα άλλο ποσό διατίθεται για την χορήγηση επιπλέον δικαιωμάτων ενίσχυσης σε περιοχές που είναι αντικείμενο προγραμμάτων αναδιάρθρωσης ή/και ανάπτυξης με σκοπό την αποφυγή της εγκατάλειψης της γης ή/και την αντιστάθμιση ειδικών μειονεκτημάτων για τους γεωργούς στις περιοχές αυτές.

Τέλος καταβάλλονται ασφάλιστρα έναντι οικονομικών απωλειών που προκαλούνται από δυσμενή κλιματικά φαινόμενα, ασθένειες φυτών και ζώων και οικονομικές αποζημιώσεις στις περιπτώσεις αυτές.

Στα πλαίσια του Κανονισμού (ΕΚ) 73/2009 καταργούνται οι ενισχύσεις που αφορούν

- την ειδική πριμοδότηση ποιότητας σκληρού σιταριού
- την ειδική ενίσχυση για το ρύζι
- την στρεμματική ενίσχυση για τις πρωτεϊνούχες καλλιέργειες
- την στρεμματική ενίσχυση για καρπούς με κέλυφος
- την στρεμματική ενίσχυση για αποξηραμένες ζωοτροφές
- την ενίσχυση για ενεργειακές καλλιέργειες

Τα ποσά ή ένα μέρος αυτών που προκύπτουν από την κατάργηση των παραπάνω ενισχύσεων κατανέμονται στους παραγωγούς με αντικειμενικά και αμερόληπτα κριτήρια είτε με αύξηση της αξίας των δικαιωμάτων τους είτε με χορήγηση επιπλέον δικαιωμάτων αν δεν κατείχε δικαιώματα. Θα πρέπει ο γεωργός να λαμβάνει τουλάχιστον το 75% του ποσού της μέσης ετήσιας ενίσχυσης που ελάμβανε με βάση όλες τις άμεσες ενισχύσεις κατά την σχετική περίοδο αναφοράς.

Στη περίπτωση που το ύψος της ενίσχυσης ανά τομέα είναι μικρότερο από 250.000€, όπως οι πρωτεϊνούχες καλλιέργειες για την Ελλάδα, τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν

να μην καταλείμουν τα ποσά στους γεωργούς του τομέα αλλά να εντάξουν το ποσό στο εθνικό απόθεμα.

ii. Διαφοροποίηση

Αρχικά η μείωση των άμεσων ενισχύσεων για την περίοδο 2007 έως το 2012 είχε υπολογιστεί σε 5%, ενώ με τις νέες ρυθμίσεις και με στόχο την ενίσχυση των προγραμμάτων για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων, τα ποσοστά παρακράτησης διαμορφώνονται σε 7% για το 2009, 8% για το 2010, 9% για το 2011 και 10% για το 2012. Επιπλέον εφαρμόζεται παρακράτηση 4%, στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις που εισπράττουν πάνω από 300.000€ ετησίως. Τα ποσά που αντιστοιχούν σε μία ποσοστιαία μονάδα κατανέμονται στα κράτη μέλη όπου παράγονται. Τα ποσά που αντιστοιχούν στη μείωση κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες κατανέμονται μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών μελών με βάση τη γεωργική έκταση, τη γεωργική απασχόληση και το κατά κεφαλή ΑΕΠ. Ωστόσο, κάθε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος λαμβάνει τουλάχιστον 80% των συνολικών ποσών που χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση των νέων και δύσκολων προκλήσεων όπως η αλλαγή του κλίματος, η αυξανόμενη σημασία της βιοενέργειας, καθώς και η ανάγκη καλύτερης διαχείρισης των υδάτων και αποτελεσματικότερης προστασίας της βιοποικιλότητας και τέλος η αναδιάρθρωση του τομέα των γαλακτοκομικών.

iii. Πολλαπλή Συμμόρφωση

Στα πλαίσια του «Ελέγχου Υγείας» της ΚΑΠ, στις ισχύουσες υποχρεώσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης στις οποίες υπόκεινται οι παραγωγοί προκειμένου να λάβουν τις άμεσες ενισχύσεις και τις ενισχύσεις εφαρμογής των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης, προστίθενται κανόνες για την προστασία και διαχείριση των υδάτων. Οι νέοι αυτοί κανόνες όπως η δημιουργία ζωνών ανάσχεσης κατά μήκος υδατορευμάτων και η τήρηση των διαδικασιών έγκρισης χρήσης των υδάτων για άρδευση, θα εφαρμόζονται από το 2010 και μετά. Στις νέες ρυθμίσεις κάποιες υποχρεώσεις που αφορούν στην καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση των γαιών γίνονται πλέον προαιρετικές εκτός για τα κράτη μέλη στα οποία ήδη εφαρμόζονται.

1.1.3.9 Η σημερινή ΚΑΠ – μεταρρύθμιση του 2013

Η νέα συμφωνία για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ που επιτεύχθηκε το 2013 είναι ο καρπός τριετούς προβληματισμού, συζήτησης και εντατικών διαπραγματεύσεων. Παρά το ότι συνεχίζει στο δρόμο των μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '90, αυτή η συμφωνία είναι ιστορική από πολλές απόψεις, για πρώτη φορά εξετάστηκε μονομιάς το σύνολο της ΚΑΠ και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενήργησε ως συν-νομοθέτης με το Συμβούλιο. Επίσης, στο πλαίσιο των συζητήσεων σχετικά με το συνολικό δημοσιονομικό πλαίσιο της ΕΕ για την περίοδο 2014 - 2020, αποφασίστηκε το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ), το οποίο προβλέπει τα κεφάλαια που έχει στη διάθεσή της η ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της ΚΑΠ (European Commission, DG Agri, 2013).

Η νέα ΚΑΠ διατηρεί τους δύο πυλώνες, αλλά αυξάνει τις συνδέσεις μεταξύ τους, προσφέροντας έτσι μια πιο ολιστική και ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη στήριξη της πολιτικής. Ειδικότερα, προβλέπει μια νέα αρχιτεκτονική των άμεσων πληρωμών, καλύτερα στοχοθετημένη, πιο δίκαιη και πιο πράσινη, ένα ενισχυμένο δίκτυ ασφαλείας που να ενισχύει την αγροτική ανάπτυξη. Ως εκ τούτου, είναι προσαρμοσμένη για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις του μέλλοντος με το να είναι πιο αποτελεσματική και να συμβάλει σε μια πιο ανταγωνιστική και βιώσιμη γεωργία της ΕΕ (Στρατηγική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΕΠΕ) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, 2014).

1.1.3.9.1 Μέσα επίτευξης των βασικών στόχων της μεταρρύθμισης

Για την επίτευξη των μακροπρόθεσμων οικονομικών, περιβαλλοντικών και εδαφικών στόχων της ΚΑΠ, η μεταρρύθμιση επικεντρώνεται στην ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα του γεωργικού τομέα με τη βελτίωση της στόχευσης και της αποτελεσματικότητας των μέσων πολιτικής. Ο τρόπος με τον οποίο το νέο πλαίσιο πολιτικής καλύπτει όλα αυτά τα ζητήματα φαίνεται σχηματικά στο Διάγραμμα 2 και αναλύεται παρακάτω (European Commission, DG Agri, 2013).

i. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας

Ο στόχος των προηγούμενων μεταρρυθμίσεων για την ενίσχυση του προσανατολισμού της γεωργίας της ΕΕ προς την αγορά συνεχίζεται με την υιοθέτηση των μέσων της πολιτικής που ενθαρρύνουν περαιτέρω τους αγρότες να βασίζονται τις αποφάσεις της παραγωγής τους στα μηνύματα της αγοράς.

Διάγραμμα 2. Συνοπτική παρουσίαση στόχων της νέας ΚΑΠ

Πηγή: European Commission Directorate-General Agriculture and Rural Development.

Η ανταγωνιστικότητα αντιμετωπίζεται άμεσα από τις αλλαγές στους μηχανισμούς της αγοράς, ιδίως με την κατάργηση των περιορισμών στην παραγωγή. Όλοι οι υφιστάμενοι περιορισμοί που αφορούν τον όγκο παραγωγής για τη ζάχαρη, τα γαλακτοκομικά και τον τομέα του οίνου θα τελειώσει, επιτρέποντας στους αγρότες να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση. Ορισμένα ξεπερασμένα συστήματα ενίσχυσης των βασικών προϊόντων επίσης καταργούνται, και άλλα συστήματα εκσυγχρονίζονται.

Μέτρα για τη διευκόλυνση της *συνεργασίας* μεταξύ των παραγωγών στο πλαίσιο και των δύο πυλώνων της ΚΑΠ θα ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα της γεωργίας, μέσω της μείωσης του κόστους παραγωγής, τη βελτίωση της πρόσβασης σε πιστώσεις και την αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων του πρωτογενή τομέα. Το ενισχυμένο νομικό πλαίσιο για τις *Οργανώσεις Παραγωγών* υποστηρίζεται από οικονομικά κίνητρα στο πλαίσιο του δεύτερου πυλώνα.

Αυτά περιλαμβάνουν ενίσχυση για τη δημιουργία ομάδων παραγωγών, καθώς και μικρών αλυσίδων εφοδιασμού. Όλα αυτά τα μέτρα αναμένεται να ενθαρρύνουν τη συνεργασία των παραγωγών και να βελτιώσουν τη λειτουργία της τροφικής αλυσίδας. Τυποποίηση των προϊόντων, προγράμματα ποιότητας, προώθηση της μεταποίησης της ίδιας παραγωγής, επίσης αναμένεται να προσδώσουν προστιθέμενη αξία στα προϊόντα.

Αλλά μέσα στο πλαίσιο του δεύτερου πυλώνα, που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης περιλαμβάνουν μέτρα αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού, καθώς και ενισχύσεις εκκίνησης για τους νέους αγρότες. Επιπλέον, υπάρχει μια εστίαση στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ της έρευνας και της πρακτικής μέσω του

συστήματος παροχής συμβουλών σε αγρόκτημα, καθώς και προγράμματα κατάρτισης και καινοτομίας.

Τα μέτρα αυτά έχουν στόχο να βοηθήσουν τον γεωργικό τομέα να προσαρμοστεί στις νέες τάσεις και τεχνολογίες, καθιστώντας τον έτσι σε πιο αποδοτικό στη χρήση των πόρων, οικονομικά επικερδή και ικανό να προσαρμόζεται στις αναδυόμενες προκλήσεις.

Ταυτόχρονα η νέα ΚΑΠ περιέχει επίσης μέτρα για την ασφάλεια της παραγωγής και που ενισχύουν την ικανότητα της ΕΕ στη διαχείριση των κρίσεων. Δημιουργείται ένα νέο αποθεματικό κρίσης ύψους 400 εκατομμυρίων ευρώ ανά έτος σε τιμές του 2011, με σκοπό να εξασφαλίσει τους οικονομικούς πόρους που απαιτούνται σε περίπτωση κρίσης, μέσω των κρατήσεων από την πληρωμή των άμεσων ενισχύσεων, με τα μη χρησιμοποιηθέντα ποσά να επιστρέφονται στους γεωργούς τα επόμενα έτη του προϋπολογισμού.

Επιπλέον, ο δεύτερος πυλώνας προσφέρει μια νέα εργαλειοθήκη διαχείρισης των κινδύνων, συμπεριλαμβανομένων συστημάτων ασφάλισης της παραγωγής, του ζωικού και του φυτικού κεφαλαίου, όπως καθώς και αμοιβαίων κεφαλαίων και σε ένα εισοδήμα εργαλείο σταθεροποίησης, καθώς και ταμεία αλληλοβοήθειας και ένα εργαλείο σταθεροποίησης του εισοδήματος (European Commission, DG Agri, 2013).

ii. Βελτίωση της αειφορίας του γεωργικού τομέα

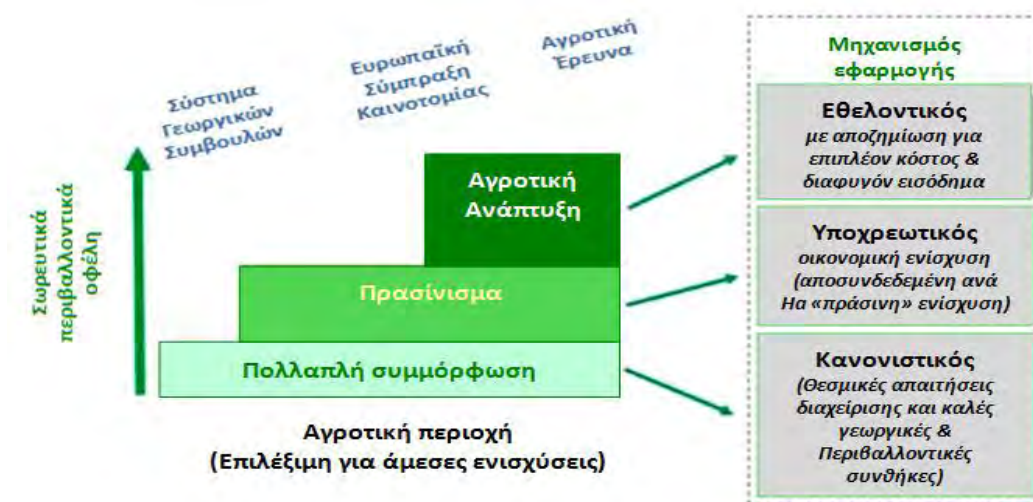
Με δεδομένη την πίεση στους φυσικούς πόρους, ο γεωργικός τομέας πρέπει να βελτιώσει τις περιβαλλοντικών επιδόσεις του μέσω αειφόρων μεθόδων παραγωγής. Οι αγρότες πρέπει επίσης να προσαρμοστούν στις προκλήσεις που προκύπτουν από τις αλλαγές στο κλίμα, με στόχο το μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και υιοθέτηση δράσεων προσαρμογής (π.χ. με την ανάπτυξη μεγαλύτερης ανθεκτικότητας στις καταστροφές από πλημμύρες, ξηρασία ή πυρκαγιά). Βελτίωση της αειφορίας θα επιτευχθεί με συνδυασμένες και συμπληρωματικές δράσεις διάφορων μέσων όπως φαίνεται στον Διάγραμμα 3.

Αρχικά, υπάρχει μια πιο απλοποιημένη και πιο στοχευμένη *πολλαπλή συμμόρφωση*, που αντιπροσωπεύει τις βασικές περιβαλλοντικές απαιτήσεις και υποχρεώσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να ληφθεί η πλήρη χρηματοδότηση της ΚΑΠ.

Από το 2015 και μετά, η ΚΑΠ εισάγει ένα νέο εργαλείο πολιτικής στο πλαίσιο του Πυλώνα 1, την *Πράσινη Ενίσχυση* (Green Direct Payment). Αυτή αντιστοιχεί στο 30% των εθνικών άμεσων ενισχύσεων και ανταμείβει τους αγρότες για την τήρηση τριών γεωργικών πρακτικών, δηλαδή τη συντήρηση των μόνιμων χορτολιβαδικών εκτάσεων, των περιοχών οικολογικής εστίασης και την εναλλαγή των καλλιεργειών. Καθώς η πράσινη ενίσχυση είναι

υποχρεωτική έχει το πλεονέκτημα ότι εισάγει πρακτικές που είναι επωφελείς για το περιβάλλον και το κλίμα για το μεγαλύτερο μέρος της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης.

Διάγραμμα 3. Δράσεις βελτίωσης της αειφορίας του γεωργικού τομέα

Πηγή: European Commission Directorate-General Agriculture and Rural Development.

Με βάση αυτά τα υποχρεωτικά στοιχεία, η αγροτική ανάπτυξη θα συνεχίσει να διαδραματίζει καίριο ρόλο στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της ΚΑΠ και για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Η εστίαση του δεύτερου πυλώνα στην αειφορία είναι ευδιάκριτη από το γεγονός ότι τουλάχιστον το 30% του προϋπολογισμού κάθε προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης πρέπει να προορίζεται σε προαιρετικά μέτρα που είναι επωφελή για το περιβάλλον και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Αυτά περιλαμβάνουν τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα, τη βιολογική γεωργία, τις Περιοχές με φυσικούς περιορισμούς (ANC), τις περιοχές Natura 2000, τα δασοκομικά μέτρα και τις επενδύσεις που είναι επωφελείς για το περιβάλλον ή το κλίμα. Όλα αυτά τα μέτρα συμβάλλουν σημαντικά στη βελτίωση του περιβάλλοντος και στην αντιμετώπιση της αλλαγής του κλίματος, επειδή είναι προσαρμοσμένα στις τοπικές ανάγκες.

Αυτό το σύνολο των μέτρων συνοδεύεται από σχετικές δράσεις κατάρτισης και από το Σύστημα παροχής γεωργικών συμβουλών με γνώσεις που αποκτώνται από τη Σύμπραξη για την Καινοτομία και την εφαρμοσμένη έρευνα, που θα βοηθήσουν τους γεωργούς να εφαρμόσουν τις κατάλληλες λύσεις για τις ειδικές καταστάσεις της εκμετάλλευσής τους.

iii. Στρατηγική προσέγγιση της αγροτικής ανάπτυξης

Τα βασικά χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικής της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης της ΕΕ παραμένουν αναλλοίωτα από τη μεταρρύθμιση. Όπως και στο παρελθόν, θα υλοποιηθεί μέσω εθνικών ή/και περιφερειακά Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) στα οποία, για μια περίοδο επτά ετών, καθορίζονται οι δράσεις που πρέπει να αναληφθούν και η αντίστοιχη κατανομή της χρηματοδότησης των μέτρων.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καταρτίζουν τα ΠΑΑ με βάση τουλάχιστον τέσσερις από τις έξι κοινές προτεραιότητες της ΕΕ:

1. προώθηση της μεταφοράς γνώσης και καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοκομία και τις αγροτικές περιοχές,
2. βελτίωση της βιωσιμότητας/ανταγωνιστικότητας όλων των επιμέρους κλάδων της γεωργίας και προώθηση των καινοτόμων γεωργικών τεχνολογιών και της βιώσιμης διαχείρισης των δασών,
3. προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων, της καλής μεταχείρισης των ζώων και της διαχείρισης των κινδύνων στον τομέα της γεωργίας,
4. αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που σχετίζονται με τη γεωργία και τη δασοκομία,
5. αύξηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα που θα είναι ανθεκτική στην κλιματική αλλαγή, όσον αφορά τους τομείς της γεωργίας, της παραγωγής τροφίμων και της δασοκομίας,
6. καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας, ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

Επιπλέον, τώρα περισσότερο από ποτέ, έχουν ενισχυθεί οι κοινούς στόχους και η συμπληρωματικότητα μεταξύ των δύο πυλώνων. Οι δύο πυλώνες θα αλληλεπιδράσουν και σε οικονομικούς όρους, με πιθανές μεταφορές κονδυλίων μεταξύ τους και κανόνες για την αποφυγή διπλής χρηματοδότησης.

Κάθε κράτος μέλος είναι απαραίτητο να διασφαλίζει ότι μια ενδεχόμενη μεταφορά από το δεύτερο στον πρώτο πυλώνα δεν αναστέλλει μια ισχυρή αγροτική αναπτυξιακή πολιτική στο έδαφός του.

Επιπλέον, για πρώτη φορά θεσπίζεται κοινό και συνεκτικό πλαίσιο πολιτικής της ΕΕ για όλα τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία, συμπεριλαμβανομένου και του

ΕΓΤΑΑ για τη βελτίωση του συντονισμού μεταξύ τους και να ενισχυθεί η συμπληρωματικότητα των διαφόρων προγραμμάτων.

iv. Βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας της ΚΑΠ με πιο στοχευόμενες και δικαιότερες άμεσες πληρωμές

Μέσα σε ένα πιο περιορισμένο δημοσιονομικό πλαίσιο, είναι σημαντικό οι πενιχροί πόροι να διανέμονται με τρόπο που να μεγιστοποιεί την επίτευξη των στόχων της ΚΑΠ. Η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα της ΚΑΠ ενισχύεται με την καλύτερη στόχευση της στήριξης, μια πιο δίκαιη κατανομή των ενισχύσεων μεταξύ και εντός των κρατών - μελών και με στρατηγική προσέγγιση των δαπανών.

Πρώτον οι άμεσες ενισχύσεις είναι καλύτερα στοχευμένες περιορίζοντας την στήριξη σε εκείνους που είναι ενεργοί γεωργοί και που ασχολούνται με γεωργικές δραστηριότητες. Στην κορυφή της βασικής ενίσχυσης, η πράσινη ενίσχυση και πιθανή πρόσθετη στήριξη για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς θα συμβάλουν στη επίτευξη ειδικών περιβαλλοντικών και εδαφικών στόχων.

Αντιμέτωποι με τη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού (μόνο το 14% των γεωργών της ΕΕ είναι κάτω των 40 ετών), από το 2015, όλα οι νέοι γεωργοί που θα εισέρχονται στον κλάδο θα έχουν την ευκαιρία να πάρουν μια πρόσθετη ενίσχυση από τον πρώτο πυλώνα, η οποία μπορεί να συμπληρώνεται από μία ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης από το δεύτερο πυλώνα.

Τα κράτη μέλη έχουν επίσης τη δυνατότητα στην περαιτέρω στόχευση των άμεσων πληρωμών μέσω άλλων προαιρετικών καθεστώτα. Μια αναδιανεμητική πληρωμή μπορεί να δοθεί για την στήριξη των μικρών και μεσαίων εκμεταλλεύσεων.

Τα κράτη - μέλη μπορούν επίσης να χορηγούν συνδεδεμένη στήριξη για να διασφαλιστεί το μέλλον των δυνητικά ευάλωτους κλάδων της γεωργίας.

Η ευελιξία που παρέχεται στα κράτη - μέλη να την εφαρμογή των νέων μέσων άμεσες ενισχύσεις ότι το μερίδιο της χρηματοδότησης που διατίθεται για διαφορετικά συστήματα μπορούν ενδεχομένως να διαφέρουν σημαντικά σε όλη την ΕΕ.

Η αποδοτικότητα της ΚΑΠ θα επωφεληθεί επίσης από μια πιο ισορροπημένη, διαφανή και πιο δίκαιη κατανομή των άμεσων πληρωμών μεταξύ των χωρών και μεταξύ των γεωργών. Η μείωση των ανισοτήτων των άμεσων ενισχύσεων μεταξύ των κρατών - μελών,

γνωστή και ως *εξωτερική σύγκλιση*, θα ενισχύσει την αξιοπιστία και τη νομιμότητα του συστήματος στήριξης σε επίπεδο ΕΕ.

Το ύψος των άμεσων ενισχύσεων ανά εκτάριο, το οποίο σήμερα βασίζεται σε ιστορικά δικαιώματα σε πολλές χώρες, θα προσαρμοστεί σταδιακά σε όλα τα κράτη μέλη έως το 2020 με την εισαγωγή ενός ελάχιστου εθνικού μέσου όρου άμεσων πληρωμών ανά εκτάριο. Αυτό αποτυπώνει την εσωτερική σύγκλιση εντός των κρατών μελών. Επιπλέον, τα κράτη μέλη θα έχουν περαιτέρω δυνατότητες να αποκαταστήσουν την ισορροπία των πληρωμών με την εισαγωγή της αναδιανεμητικής ενίσχυσης, προαιρετικού ανώτατου ορίου και σταδιακής μείωση των ενισχύσεων, πέρα από τις υποχρεωτικές περικοπές που θα ισχύσουν για την βασική πληρωμή πάνω από ένα ορισμένο όριο.

1.1.3.9.2 Χαρακτηριστικά της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

i. Το καθεστώς βασικής ενίσχυσης

Τα κράτη μέλη θα διαθέσουν το 70% του εθνικού κονδυλίου τους για τις άμεσες ενισχύσεις στο νέο καθεστώς βασικής ενίσχυσης, μετά την αφαίρεση ποσών που δεσμεύθηκαν για συμπληρωματικές ενισχύσεις υπέρ των γεωργών νεαρής ηλικίας και για άλλες επιλογές όπως συμπληρωματικές ενισχύσεις στις μειονεκτικές περιοχές, το καθεστώς μικροκαλλιεργητών, την αναδιανεμητική ενίσχυση και τις «συνδεδεμένες» ενισχύσεις. Για την ΕΕ των 12, η ημερομηνία λήξης του απλούστερου, εφόσον είναι κατ' αποκοπή, καθεστώτος ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης θα παραταθεί έως το 2020.

Σχετικά με την εσωτερική σύγκλιση, εκείνα τα κράτη μέλη που διατηρούν επί του παρόντος επιδοτήσεις με βάση ιστορικές αναφορές πρέπει να κινηθούν προς πιο παρεμφερή επίπεδα ενισχύσεων ανά εκτάριο. Για να το πράξουν έχουν διάφορες επιλογές: μπορούν να υιοθετήσουν μια εθνική ή περιφερειακή προσέγγιση (που βασίζεται σε διοικητικά ή αγρονομικά κριτήρια), να επιτύχουν ένα περιφερειακό/εθνικό ποσοστό έως το 2019, ή να μεριμνήσουν ώστε οι εκμεταλλεύσεις εκείνες που λαμβάνουν λιγότερο από το 90% του περιφερειακού/εθνικού μέσου όρου θα έχουν σταδιακή αύξηση των ενισχύσεων, με την πρόσθετη εγγύηση ότι κάθε γεωργός θα φθάσει να λαμβάνει μια ελάχιστη ενίσχυση της τάξης του 60% του εθνικού/περιφερειακού μέσου όρου έως το 2019. Τα διαθέσιμα ποσά στους γεωργούς οι οποίοι λαμβάνουν περισσότερα από το περιφερειακό/εθνικό μέσο όρο προσαρμόζονται ανάλογα, με δυνατότητα για τα κράτη μέλη να περιορίσουν τυχόν «απώλειες» στο 30%.

Τα κράτη μέλη έχουν επίσης το δικαίωμα να χρησιμοποιούν την αναδιανεμητική ενίσχυση για τα πρώτα εκτάρια με την οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν έως το 30% του εθνικού κονδυλίου και να το αναδιανείμουν σε γεωργούς για τα πρώτα 30 εκτάρια τους (ή έως το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης εάν είναι μεγαλύτερη από 30 εκτάρια). Αυτό θα έχει μεγάλο αναδιανεμητικό αποτέλεσμα. Μια άλλη δυνατότητα είναι να εφαρμοσθεί ανώτατη ενίσχυση ανά εκτάριο.

ii. Καθεστώς στήριξης για γεωργούς νεαρής ηλικίας

Προκειμένου να ενθαρρυνθεί η ανανέωση των γενεών, η βασική ενίσχυση που παρέχεται σε γεωργούς ηλικίας μικρότερης των 40 ετών, νεοεισερχόμενους στον τομέα ή σε εκμεταλλεύσεις που δημιουργήθηκαν κατά τα προηγούμενα πέντε έτη, θα πρέπει να συμπληρωθεί με πρόσθετη ενίσχυση έως το 25% της αξίας των δικαιωμάτων για τα πρώτα πέντε έτη εγκατάστασης. Αυτή θα χρηματοδοτηθεί με το 2% το πολύ του εθνικού κονδυλίου και θα είναι υποχρεωτική για όλα τα κράτη μέλη. Αυτό το μέτρο προστίθεται σε άλλα διαθέσιμα μέτρα για γεωργούς νεαρής ηλικίας στα πλαίσια των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης.

iii. Οικολογική μέριμνα - Πρασίνισμα

Παράλληλα με το καθεστώς βασικής ενίσχυσης ή το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, κάθε εκμετάλλευση θα λάβει ενίσχυση ανά εκτάριο για την τήρηση ορισμένων γεωργικών πρακτικών που ωφελούν το κλίμα και το περιβάλλον. Τα κράτη μέλη πρέπει να χρησιμοποιήσουν το 30% του εθνικού τους κονδυλίου για να την καταβάλλουν. Αυτό είναι υποχρεωτικό, και η μη τήρηση των απαιτήσεων οικολογικής μέριμνας θα έχει ως αποτέλεσμα την επιβολή προστίμων που θα υπερβαίνουν κατά πολύ το κόστος της οικολογικής μέριμνας: μετά από μεταβατική περίοδο, οι παραβάτες χάνουν έως το 125% των ενισχύσεών τους οικολογικής μέριμνας. Τα τρία βασικά μέτρα που προβλέπονται είναι:

- *διαφοροποίηση των καλλιεργειών*: ένας γεωργός πρέπει να καλλιεργεί τουλάχιστον δύο καλλιέργειες όταν η αρόσιμη γη του υπερβαίνει τα 10 εκτάρια και τουλάχιστον τρεις καλλιέργειες όταν η αρόσιμη γη του υπερβαίνει τα 30 εκτάρια· η κύρια καλλιέργεια μπορεί να καλύπτει το πολύ το 75% της αρόσιμης γης, και οι δύο κύριες καλλιέργειες το πολύ το 95% της αρόσιμης γης·
- *διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων*·

ο *διατήρηση «περιοχής οικολογικής εστίασης»* που θα καταλαμβάνει τουλάχιστον το 5% της αρόσιμης περιοχής της εκμετάλλευσης για εκμεταλλεύσεις με αρόσιμη γη μεγαλύτερη των 15 εκταρίων (εκτός των μόνιμων βοσκοτόπων και των μόνιμων καλλιεργειών) — δηλ. παρυφές αγρών, φράκτες, δένδρα, χέρσα γη, χαρακτηριστικά του τοπίου, βιότοποι, ζώνες ανάσχεσης, αναδασωμένες περιοχές, καλλιέργειες που δεσμεύουν το άζωτο· το ποσοστό αυτό μπορεί να φθάσει το 7% μετά την έκθεση της Επιτροπής το 2017 και νομοθετική πρόταση.

Προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να τιμωρηθούν αγρότες που ήδη ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις για το περιβάλλον και την βιωσιμότητα, το κείμενο προβλέπει σύστημα «ισοδυναμίας οικολογικής μέριμνας» με το οποίο η ήδη εφαρμοζόμενη εφαρμογή πρακτικών ωφέλιμων για το περιβάλλον θεωρείται ότι πληροί στις βασικές αυτές απαιτήσεις. Για παράδειγμα, δεν επιβάλλονται συμπληρωματικές απαιτήσεις σε παραγωγούς βιολογικών προϊόντων εφόσον οι πρακτικές τους έχει αποδειχθεί ότι προσφέρουν καθαρό οικολογικό όφελος. Για άλλους, τα γεωργό - περιβαλλοντικά προγράμματα μπορεί να ενσωματώνουν μέτρα που θεωρούνται ισοδύναμα. Ο νέος κανονισμός περιέχει κατάλογο τέτοιων ισοδύναμων μέτρων.

Για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο «διπλής χρηματοδότησης» τέτοιων μέτρων, στις ενισχύσεις μέσω προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι βασικές απαιτήσεις οικολογικής μέριμνας.

iv. Συνδεδεμένες ενισχύσεις

Για την αντιμετώπιση των πιθανών αρνητικών συνεπειών της εσωτερικής σύγκλισης για ειδικούς τομείς σε ορισμένες περιοχές, και για να ληφθούν υπόψη οι υφιστάμενες συνθήκες, τα κράτη μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν περιορισμένα ποσά «συνδεδεμένων» ενισχύσεων, δηλ. ενισχύσεις που συνδέονται με ειδικά προϊόντα. Αυτό θα περιορίζεται στο 8% του εθνικού κονδυλίου εάν το κράτος μέλος παρέχει ήδη συνδεδεμένη ενίσχυση, ή έως το 13% εάν το τρέχον επίπεδο της συνδεδεμένης ενίσχυσης είναι υψηλότερο του 5%. Η Επιτροπή διαθέτει την ευελιξία να εγκρίνει υψηλότερο ποσοστό όπου αυτό δικαιολογείται. Επιπλέον, υπάρχει η δυνατότητα παροχής ενός 2% «συνδεδεμένης» στήριξης για τις πρωτεϊνούχες καλλιέργειες.

v. Περιοχές με Φυσικούς Περιορισμούς / Μειονεκτικές περιοχές

Στα πλαίσια των δύο πυλώνων, τα κράτη μέλη (ή οι περιφέρειες) μπορούν να χορηγήσουν πρόσθετη ενίσχυση για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς (όπως ορίζεται από

τους κανόνες για την αγροτική ανάπτυξη) έως 5% του εθνικού κονδυλίου. Αυτό είναι προαιρετικό και δεν επηρεάζει τις διαθέσιμες εναλλακτικές λύσεις για τις περιοχές με φυσικούς περιορισμούς/τις μειονεκτικές περιοχές στα πλαίσια των κανόνων για την αγροτική ανάπτυξη.

vi. Ενεργοί γεωργοί

Προκειμένου να επιλυθεί το πρόβλημα των αποκαλούμενων «γεωργών του καναπέ» και να διευθετηθούν ορισμένα νομικά κενά που έχουν δώσει τη δυνατότητα σε περιορισμένο αριθμό εταιρειών να διεκδικήσουν άμεσες ενισχύσεις, μολονότι η κύρια επιχειρηματική τους δραστηριότητα δεν είναι γεωργική, η μεταρρύθμιση αυστηροποιεί τον κανόνα για τους ενεργούς γεωργούς. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να συμμορφωθούν με νέο αρνητικό κατάλογο δραστηριοτήτων που πρέπει να αποκλεισθούν από την χορήγηση άμεσων ενισχύσεων, εκτός εάν οι ενδιαφερόμενες μεμονωμένες επιχειρήσεις μπορούν να αποδείξουν ότι ασχολούνται με πραγματικές γεωργικές δραστηριότητες. Τα κράτη μέλη θα είναι σε θέση να επεκτείνουν τον αρνητικό κατάλογο και να συμπεριλάβουν και άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

vii. Επιλέξιμα εκτάρια

Οι κανόνες ορίζουν το 2015 ως το νέο έτος αναφοράς για τις δηλώσεις εκτάσεων γης, αλλά θα υπάρχει μια σύνδεση με τους δικαιούχους του συστήματος άμεσων ενισχύσεων το 2013 ώστε να αποφεύγεται η κερδοσκοπία. Τα κράτη μέλη που προβλέπουν μεγάλη αύξηση στις δηλώσεις επιλέξιμων εκτάσεων θα έχουν το δικαίωμα να περιορίσουν τον αριθμό των δικαιωμάτων ενίσχυσης που θα διατεθούν το 2015 στο 135% ή 145% του αριθμού των εκταρίων που δηλώθηκαν το 2009.

viii. Καθεστώς μικροκαλλιεργητών

Ένα προαιρετικό καθεστώς για τα κράτη μέλη προβλέπει ότι κάθε γεωργός που διεκδικεί στήριξη μπορεί να επιλέξει να συμμετάσχει στο καθεστώς μικροκαλλιεργητών, και να λάβει ως εκ τούτου ετήσια ενίσχυση, η οποία θα καθορισθεί από το κράτος μέλος, έως 1.250 ευρώ, ανεξάρτητα από το μέγεθος της εκμετάλλευσης. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν μεταξύ διαφόρων μεθόδων να υπολογίσουν την ετήσια ενίσχυση, συμπεριλαμβανόμενης μιας δυνατότητας με την οποία οι γεωργοί λαμβάνουν απλώς το ποσό το οποίο θα ελάμβαναν ούτως ή άλλως. Αυτό απλοποιεί σε μεγάλο βαθμό τη διαδικασία για

τους ενδιαφερόμενους γεωργούς και για τις εθνικές διοικήσεις. Οι συμμετέχοντες αντιμετωπίζουν λιγότερο αυστηρές απαιτήσεις πολλαπλής συμμόρφωσης, και εξαιρούνται από την «οικολογική μέριμνα». Το συνολικό κόστος του καθεστώτος των μικροκαλλιεργητών μπορεί να μην υπερβαίνει το 10% του εθνικού κονδυλίου, εκτός από την περίπτωση που κράτος μέλος επιλέγει να εξασφαλίσει ότι οι μικροκαλλιεργητές λαμβάνουν ότι θα ελάμβαναν χωρίς το καθεστώς.

ix. Πολλαπλή συμμόρφωση

Οι διατάξεις για την πολλαπλή συμμόρφωση επιβεβαιώνονται και απλοποιούνται, θέτοντας ως προϋπόθεση για τις άμεσες ενισχύσεις την συμμόρφωση των γεωργών με: α) τα πρότυπα που έχουν ορίσει τα κράτη μέλη σχετικά με τις περιβαλλοντικές και γεωργικές συνθήκες με σκοπό τον περιορισμό της διάβρωσης των εδαφών, τη διατήρηση της δομής και των ποσοστών οργανικών ουσιών των εδαφών και τη διασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου συντήρησης· και β) τα κοινοτικά πρότυπα που ισχύουν σχετικά με την δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων, το περιβάλλον και την ορθή μεταχείριση των ζώων. Εάν οι κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης δεν τηρηθούν από έναν γεωργό, οι άμεσες ενισχύσεις τις οποίες δικαιούται να διεκδικήσει θα μειωθούν εν μέρει ή θα ακυρωθούν πλήρως.

x. Ο μηχανισμός δημοσιονομικής και χρηματοοικονομικής πειθαρχίας

Εφαρμόζεται ένας μηχανισμός δημοσιονομικής πειθαρχίας για να διατηρηθούν οι δαπάνες του πρώτου πυλώνα της ΚΑΠ σε επίπεδο κατώτερο των ετήσιων ανώτατων ορίων του προϋπολογισμού που καθορίζονται στο πλαίσιο των πολυετών δημοσιονομικών προοπτικών. Όταν οι προβλέψεις δείχνουν υπέρβαση του συνόλου των προβλεπόμενων δαπανών κατά τη διάρκεια ενός συγκεκριμένου οικονομικού έτους, προτείνεται προσαρμογή των άμεσων ενισχύσεων. Για οιαδήποτε μελλοντική μείωση της δημοσιονομικής πειθαρχίας στις ετήσιες άμεσες ενισχύσεις (δηλ. όταν οι εκτιμήσεις πληρωμών είναι υψηλότερες από τον διαθέσιμο προϋπολογισμό για τον πρώτο πυλώνα) εφαρμόζεται κατώφλι που αντιστοιχεί στις 2.000 ευρώ.

Με άλλα λόγια, η μείωση δεν θα ισχύσει για τις πρώτες 2.000 ευρώ των άμεσων ενισχύσεων κάθε γεωργού. Αυτό θα χρησιμεύσει επίσης για να τροφοδοτήσει το απόθεμα για την κρίση στην αγορά όταν χρειασθεί.

xi. Ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου

Το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου επιβεβαιώνεται και ενισχύεται, και τώρα περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ακόλουθα σημεία: μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων, ένα σύστημα αναγνώρισης αγροτεμαχίων, ένα σύστημα προσδιορισμού και καταγραφής των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης, ένα ολοκληρωμένο σύστημα ελέγχου και ένα ενιαίο σύστημα καταγραφής της ταυτότητας κάθε γεωργού που υποβάλλει αίτηση για παροχή ενίσχυσης.

1.1.3.9.3 Σύνοψη μεταρρυθμίσεων - Προκλήσεις & στόχοι της νέας ΚΑΠ

Η νέα ΚΑΠ βασίζεται στις προηγούμενες μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων και στόχων. Για περισσότερα από είκοσι χρόνια, αρχής γενομένης από το 1992, η ΚΑΠ έχει περάσει διαδοχικές μεταρρυθμίσεις που έχουν αυξήσει τον προσανατολισμό στην αγορά για τη γεωργία, παρέχοντας παράλληλα εισοδηματική στήριξη και μηχανισμούς δίχτυ ασφαλείας για τους παραγωγούς, την υιοθέτηση των περιβαλλοντικών απαιτήσεων και ενισχυμένη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης σε ολόκληρη την ΕΕ.

Η νέα πολιτική συνεχίζει το δρόμο των προηγούμενων μεταρρυθμίσεων, κινείται από τη στήριξη του προϊόντος στη στήριξη του παραγωγού και τώρα σε μια πιο «χωροκεντρική» προσέγγιση. Αυτή είναι η απάντηση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο αγροτικός τομέας, πολλές από τις οποίες οφείλονται σε παράγοντες που είναι εκτός γεωργίας.

Αυτές έχουν χαρακτηριστεί ως *οικονομικές* (συμπεριλαμβανομένης της επισιτιστικής ασφάλειας και της παγκοσμιοποίησης, της μείωσης της παραγωγικότητας, της μεταβλητότητας των τιμών, της πίεσης στο κόστος παραγωγής λόγω των υψηλών τιμών των εισροών και της επιδείνωσης της θέσης των αγροτών στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων), *περιβαλλοντικές* (που αφορούν την αποδοτικότητα των πόρων, του εδάφους και της ποιότητας των υδάτων και τις απειλές στα ενδιαιτήματα και τη βιοποικιλότητα) και *εδαφικές* (όπου οι αγροτικές περιοχές αντιμετωπίζουν δημογραφικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης του πληθυσμού και της μετεγκατάσταση επιχειρήσεων).

Δεδομένου ότι ο ρόλος της ΚΑΠ είναι να παρέχει ένα πλαίσιο πολιτικής που στηρίζει και ενθαρρύνει τους παραγωγούς για την αντιμετώπισή των προκλήσεων, παραμένοντας συνεπής με άλλες πολιτικές της ΕΕ, αυτό μεταφράζεται σε τρεις μακροπρόθεσμους στόχους της ΚΑΠ: βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, η αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων και δράση για το κλίμα και την ισορροπημένη εδαφική ανάπτυξη, πλήρως εναρμονισμένους με

τις προτεραιότητες της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

Για την επίτευξη αυτών των μακροπρόθεσμων στόχων, τα υφιστάμενα μέσα της ΚΑΠ έπρεπε να προσαρμοστούν. Ως εκ τούτου, η μεταρρύθμιση επικεντρώθηκε σε επιχειρησιακούς στόχους για την παροχή περισσότερων αποτελεσματικών μέσων πολιτικής, με σκοπό να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα του γεωργικό τομέα και την αειφορία του μακροπρόθεσμα.

Εν ολίγοις, η γεωργία της ΕΕ πρέπει να επιτύχει υψηλότερα επίπεδα παραγωγής ασφαλών και ποιοτικών τροφίμων, διατηρώντας παράλληλα τους φυσικούς πόρους από τους οποίους εξαρτάται η γεωργική παραγωγικότητα.

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με μια ανταγωνιστική και βιώσιμη γεωργία που δραστηριοποιείται εντός εύρυθμα λειτουργούσης αλυσίδας εφοδιασμού και συμβάλλει στη διατήρηση μιας ακμάζουσας αγροτικής οικονομίας. Επιπλέον, για την επίτευξη αυτών των μακροπρόθεσμων στόχων, θα χρειαστεί καλύτερη στόχευση του διαθέσιμου προϋπολογισμού της ΚΑΠ (European Commission, DG Agri, 2013).

1.2 Γεωργό-περιβαλλοντικά Μέτρα του Πυλώνα II

Τα γεωργό-περιβαλλοντικά Μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014 - 2020, διαδραματίζουν εξέχοντα ρόλο στη στήριξη της αειφόρου ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και την αντιμετώπιση της αυξανόμενης ζήτησης της κοινωνίας για περιβαλλοντικές υπηρεσίες.

Ενθαρρύνουν τους γεωργούς και άλλους διαχειριστές γης να υπηρετούν την κοινωνία ως σύνολο, εισάγοντας ή εξακολουθώντας να εφαρμόζουν γεωργικές πρακτικές που συμβάλλουν στο μετριασμό της αλλαγής του κλίματος και στην προσαρμογή σε αυτήν, και είναι συμβατές με την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος, του τοπίου και των χαρακτηριστικών του, των φυσικών πόρων, του εδάφους και της γενετικής ποικιλομορφίας. Εν προκειμένω, δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στη διατήρηση των γενετικών πόρων στη γεωργία και στις πρόσθετες ανάγκες των γεωργικών συστημάτων με υψηλή φυσική αξία.

Τα Μέτρα συμβάλλουν στην κάλυψη των πρόσθετων δαπανών και της απώλειας εισοδήματος που προκύπτουν από τις δεσμεύσεις που ανελήφθησαν από πλευράς δικαιούχων παραγωγών και καλύπτουν μόνο δεσμεύσεις που υπερβαίνουν τα σχετικά υποχρεωτικά πρότυπα και απαιτήσεις, σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Επιπλέον, σε περιπτώσεις συνεργειών σε δεσμεύσεις που αναλαμβάνονται από κοινού από ομάδα γεωργών, πολλαπλασιάζονται τα οφέλη για το περιβάλλον και το κλίμα.

Προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι γεωργοί και οι άλλοι διαχειριστές γης είναι σε θέση να εφαρμόσουν σωστά τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει, είναι επιβεβλημένο να τους παρέχονται οι απαιτούμενες δεξιότητες και γνώσεις.

Οι δαπάνες που καταβάλλονται από το ΕΓΤΑΑ για τον μετριασμό της αλλαγής του κλίματος και την προσαρμογή σε αυτήν καθώς και για περιβαλλοντικά θέματα μέσω των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης, αφορούν τις γεωργό-περιβαλλοντικές και κλιματικές ενισχύσεις, τις ενισχύσεις στη βιολογική γεωργία και τις ενισχύσεις σε περιοχές που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, τις ενισχύσεις για τη δασοκομία και τις ενισχύσεις για τις περιοχές Natura 2000, καθώς και για τη στήριξη των επενδύσεων που αφορούν το κλίμα και το περιβάλλον.

Ιδιαίτερα οι ενισχύσεις για τη μετατροπή ή τη διατήρηση της βιολογικής γεωργίας ενθαρρύνουν τους αγρότες να συμμετέχουν σε τέτοια προγράμματα, ώστε να αντιμετωπισθεί η αυξανόμενη ζήτηση της κοινωνίας για χρήση γεωργικών πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον και για υψηλά πρότυπα καλής διαβίωσης των ζώων. Οι ενισχύσεις συμβάλλουν στην κάλυψη των πρόσθετων δαπανών που πραγματοποιήθηκαν και της απώλειας

εισοδήματος ως αποτέλεσμα της δέσμευσης και καλύπτουν μόνο τις δεσμεύσεις που υπερβαίνουν τα σχετικά υποχρεωτικά πρότυπα και απαιτήσεις. Προκειμένου να αυξηθεί η συνέργεια όσον αφορά τα οφέλη βιοποικιλότητας που επιτυγχάνονται από το μέτρο περιβιολογικής γεωργίας, ενθαρρύνονται οι συλλογικές συμβάσεις ή η συνεργασία μεταξύ γεωργών ώστε να καλύπτονται ευρύτερες παρακείμενες περιοχές.

Το ζητούμενο είναι να αποφευχθεί η μεγάλης κλίμακας επιστροφή των γεωργών στη συμβατική γεωργία, για αυτό το λόγο οι παραγωγοί λαμβάνουν στήριξη τόσο τα μέτρα μετατροπής όσο και τα μέτρα διατήρησης του βιολογικού τρόπου παραγωγής.

Όλες οι παραπάνω δράσεις συμβάλλουν στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» προωθώντας την αειφόρο αγροτική ανάπτυξη, και τη διαμόρφωση ενός εδαφικά και περιβαλλοντικά πιο ισορροπημένου, φιλικού στο περιβάλλον, ανθεκτικού στην αλλαγή του κλίματος, ανταγωνιστικού και καινοτόμου γεωργικού τομέα καθώς και την ολιστική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά τα γεωργό-περιβαλλοντικά Μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α., Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2014-2020).

1.2.1 Ενίσχυση για γεωργό-περιβαλλοντικές και κλιματικές υποχρεώσεις

Οι γεωργό-περιβαλλοντικό-κλιματικές ενισχύσεις του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 (Π.Α.Α. 2014-2020), έχουν ως στόχο τη διατήρηση, την προώθηση και την εφαρμογή γεωργικών πρακτικών με ευνοϊκές συνέπειες για το περιβάλλον και το κλίμα.

Το ελάχιστο μέγεθος των υπό ένταξη αγροτεμαχίων για το σύνολο των δράσεων του Μέτρου ανέρχεται σε 0,05Ha. Η ανάγκη προστασίας της βιοποικιλότητας και του τοπίου καθώς και των φυσικών πόρων, έχει μία έντονη χωρική διάσταση. Για το λόγο αυτό, οι δράσεις του υπομέτρου είναι κατά κανόνα χωροθετημένες σε περιοχές της χώρας με αντίστοιχες ανάγκες και στοχευμένες σε συγκεκριμένες κατηγορίες καλλιεργειών.

Το υπομέτρο συνεισφέρει:

- στην επίτευξη του γενικού στόχου της ΚΑΠ που αφορά στη διασφάλιση αφενός της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και αφετέρου της δράσης για το κλίμα.
- στην αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών Natura 2000, και εντός των περιοχών που

αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, της γεωργίας Υψηλής Φυσικής Αξίας (HNV) και της κατάστασης των ευρωπαϊκών τοπίων.

- στη βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων κυρίως με τη βελτίωση της ποιότητας των επιφανειακών και υπογείων υδάτων, που επιτυγχάνεται μέσω της μείωσης της περιεκτικότητας τους σε νιτρικά και φωσφορικά ιόντα και φυτοπροστατευτικά προερχόμενα από τη γεωργική δραστηριότητα,
- στην πρόληψη της διάβρωσης του εδάφους και βελτίωση της διαχείρισης αυτού,
- στην αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης ύδατος από τη γεωργία,
- στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και αμμωνίας από τη γεωργία,
- στη μείωση των εκπομπών της αμμωνίας (NH₃) και επομένως στην προσαρμογή της γεωργίας στην κλιματική αλλαγή, μέσω της αντικατάστασης των αρδευόμενων καλλιεργειών από ξηρικές, οι οποίες είναι καλύτερα προσαρμοσμένες στις συνθήκες ξηρασίας που αναμένεται να αυξηθούν στο μέλλον λόγω της κλιματικής αλλαγής,
- στην προώθηση της διατήρησης και δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία.

Στο πλαίσιο του εφαρμόζονται οι παρακάτω δράσεις που περιλαμβάνουν πενταετείς δεσμεύσεις με δυνατότητα ετήσιας παράτασης:

1.2.1.1 Προστασία της Άγριας Ορνιθοπανίδας

Σκοπός είναι η διατήρηση και προστασία της άγριας ορνιθοπανίδας, της οποίας το ενδιαίτημα συνδέεται στενά με τις αγροτικές γαίες. Η δράση είναι εστιασμένη σε βιοτόπους σημαντικών, σπάνιων ή απειλούμενων ειδών της ορνιθοπανίδας. Οι γεωργικές εκτάσεις αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των βιοτόπων της άγριας ορνιθοπανίδας, προσφέροντας τροφή και χώρους φωλιάσματος και αναπαραγωγής.

Τα τελευταία χρόνια, η εντατικοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας έχει οδηγήσει στην υποβάθμιση του ρόλου των αγροτικών γαιών ως ενδιαίτημα της άγριας ορνιθοπανίδας. Η εξασφάλιση τροφής με την εφαρμογή ασυγκόμιστης παραγωγής, είναι ένας σημαντικός παράγοντας διατήρησης του πληθυσμού σε ικανοποιητικά επίπεδα και η συμβολή των γεωργικών καλλιεργειών σε αυτόν το τομέα μπορεί να αποδειχθεί σημαντική.

Η δέσμευση είναι πενταετούς διάρκειας, η ενίσχυση αποζημιώνει τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα ως αποτέλεσμα της τήρησης των δεσμεύσεων της δράσης και εφαρμόζεται σε ενιαίο τμήμα των αγροτεμαχίων της εκμετάλλευσης σε έκταση τουλάχιστον 10% της ενταγμένης γεωργικής έκτασης. Η δέσμευση συνίσταται στη μη συγκομιδή της παραγωγής για περίοδο τριών (3) μηνών μετά τη συνήθη, κατά περίπτωση, ημερομηνία συγκομιδής, δηλαδή για το αντίστοιχο χρονικό διάστημα μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου.

Στο τμήμα της ενταγμένης εκμετάλλευσης στο οποίο δεν συγκομίζεται η παραγωγή, απαγορεύεται η χρήση λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Το τμήμα αυτό της εκμετάλλευσης παραμένει σταθερό καθ' όλη τη διάρκεια της δέσμευσης προκειμένου να δημιουργηθεί μία ζώνη άγριας ζωής απαλλαγμένη από εισροές. Η δέσμευση εφαρμόζεται σε καθορισμένα αγροτεμάχια καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετίας.

Η έκταση που δεν συγκομίζεται αποτελεί περιοχή τροφοδοσίας για την ορνιθοπανίδα προσφέροντας φυτική τροφή (σπόροι και άλλα μέρη του φυτού) αλλά και περιοχή προσέλκυσης εντόμων που πολλαπλασιάζονται, αυξάνοντας τον αριθμό των διαθέσιμων για την ορνιθοπανίδα εντόμων και προνυμφών. Ειδικά μερικά δίπτερα ελκύονται από τα ψυχανθή και γεννούν τα αυγά σε σημεία που υπάρχει αφθονία αφίδων για τις προνύμφες τους. Με τον τρόπο αυτό μειώνεται και ο πληθυσμός των βλαβερών για την καλλιέργεια αφίδων.

Επιλέξιμες στο πλαίσιο της δράσης είναι οι καλλιέργειες σιτηρών, σανοδοτικών φυτών και ψυχανθών. Η Δράση θα εφαρμοστεί στις γεωργικές εκτάσεις των Ζωνών Ειδικής Προστασίας (Special Protected Areas, SPAs) της χώρας, όπως έχουν οριστεί από της Ελλάδα σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της οδηγίας για τα πουλιά (Council Directive 2009/147/EC on the conservation of wild birds).

1.2.1.2 Προστασία παραδοσιακού Ελαιώνα Άμφισσας

Σκοπός της Δράσης είναι η διατήρηση της παραδοσιακής μορφής του ελαιώνα της Άμφισσας που αποτελεί γεωργική γης Υψηλής Φυσικής Αξίας (HNV) και είναι αναπόσπαστο τμήμα του δελφικού τοπίου.

Η παραδοσιακή τεχνική καλλιέργειας του ελαιώνα της Άμφισσας, με τη διατήρηση μεγάλων σε ύψος και ηλικία δέντρων, με τα αναχώματα και τις αναβαθμίδες, προσδίδει στο συγκεκριμένο αγροτικό τοπίο ιδιαίτερη αισθητική αξία. Η άμεση οπτική επαφή του ελαιώνα με τον παγκοσμίου σημασίας αρχαιολογικό χώρο του Μαντείου των Δελφών, καθιστά κρίσιμη τη διατήρηση της παραδοσιακής του μορφής ως αναπόσπαστου στοιχείου της ταυτότητας της περιοχής.

Τα υψηλά, μεγάλης ηλικίας και έντονα ρυτιδωμένα δέντρα δημιουργούν τους κατάλληλους οικοτόπους για την ανάπτυξη ορισμένων ειδών εντόμων, νυχτερίδων και πουλιών. Τα σταθερά στοιχεία του τοπίου, τεχνητά αναχώματα και αναβαθμίδες, προσφέρουν ευνοϊκούς οικοτόπους για έντομα, πουλιά και μια ενδιαφέρουσα μικροχλωρίδα.

Οι δεσμεύσεις της δράσης συνίστανται στα παρακάτω:

- διατήρηση των ελαιόδεντρων στην υφιστάμενη μορφή τους (κορμός, κόμη, ύψος) χωρίς να γίνονται ενέργειες ανανέωσής τους όπως αυστηρό κλάδεμα προκειμένου να μειωθεί το ύψος των δέντρων, ή κατατόμηση για επαναδιαμόρφωση των δέντρων.
- εφαρμογή χειρονακτικής ζιζανιοκτονίας στα «τράφια¹» με σκοπό τη διατήρηση των «λαχιδιών²» στη σημερινή τους μορφή.
- Η ενταγμένη εκμετάλλευση να καλύπτεται από το πρόγραμμα καταπολέμησης του δάκου της ελιάς με δολωματικό ψεκάσμο. Η δέσμευση αυτή δεν ενισχύεται στο πλαίσιο της δράσης.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα και το πρόσθετο κόστος ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που ελήφθησαν.

1.2.1.3 Διατήρηση αμπελοκομικής πρακτικής στον αμπελώνα Ν. Θήρας

Σκοπός της Δράσης είναι η διατήρηση της παραδοσιακής μορφής του πανάρχαιου αμπελώνα της Θήρας ηλικίας, όπως υπολογίζεται, 3.500 ετών, που αποτελεί γεωργική γης Υψηλής Φυσικής Αξίας (HNV) και διαμορφώνει το αγροτικό τοπίο στα ηφαιστιογενή εδάφη της Θήρας.

Ο αμπελώνας της Σαντορίνης αποτελεί μια μεγάλη αμπελογραφική συλλογή, αφού διασώζει περισσότερες από 50 ποικιλίες αμπέλου, ορισμένες από τις οποίες είναι σπάνιες και έχουν μοναδικά αμπελογραφικά και οινολογικά χαρακτηριστικά.

Στα νησιά Θήρα (Σαντορίνη) και Θηρασία, λόγω των ειδικών οικολογικών συνθηκών που επικρατούν (συχνοί και ισχυρής εντάσεως άνεμοι, εδάφη ξηρά και φτωχά) έχει επικρατήσει ένα ιδιόρρυθμο κυπελλοειδές στεφανωτό ή με γυριστές σχήμα, που έχει σκοπό να προφυλάξει τους βλαστούς και τα σταφύλια από τη σφοδρότητα των ανέμων που πνέουν στα νησιά αυτά και που προκαλούν μηχανικές βλάβες, τόσο λόγω αποκολλήσεως ολόκληρων

¹ Τεχνητά αναχώματα ύψους 40 εκατοστών περίπου, τα οποία συγκρατούν το νερό των βροχοπτώσεων προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες άρδευσης του ελαιώνα και ταυτόχρονα οριοθετούν τις ιδιοκτησίες

² Το στοιχειώδες αγροτεμάχιο του Ελαιώνα της Άμφισσας. Τα λαχίδια χωρίζονται μεταξύ τους με «τράφια»

βλαστών, όσο και σχισίματα στα φύλλα ή τραύματα των πράσινων οργάνων και των σταφυλιών από τους κόκκους της άμμου που μεταφέρουν. Το παραδοσιακό κλάδεμα και η διαμόρφωση του Θηραϊκού αμπελώνα είναι μοναδικά σε παγκόσμια κλίμακα.

Το σύστημα παράγει χρησιμοποιώντας χαμηλά επίπεδα εισροών. Η αμπελοκαλλιέργεια γίνεται χωρίς άρδευση, η φυτοπροστασία περιορίζεται στην επίταση με θειάφι για την πρόληψη του ωιδίου και σπανιότερα γίνεται χρήση εντομοκτόνου. Η ζιζανιοκτονία πραγματοποιείται είτε χειρονακτικά (βοτάνισμα) είτε συνηθέστερα χημικά (η ακανόνιστη διάταξη των πρέμων ή/ και η κλίση εμποδίζουν τη μηχανική καταστροφή των ζιζανίων). Τέλος, χρησιμοποιούνται λιπάσματα για τη βελτίωση της γονιμότητας του εδάφους. Υπ' αυτές τις συνθήκες, οι συνήθεις αποδόσεις δεν ξεπερνούν τα 3.000-3.500 κιλά το εκτάριο.

Οι δεσμεύσεις της δράσης είναι πενταετούς διάρκειας, εφαρμόζονται σε καθορισμένα αγροτεμάχια καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετίας και συνίστανται στα παρακάτω:

- Διατήρηση του παραδοσιακού τρόπου κλαδέματος
- Δημιουργία χώρου οικολογικής αντιστάθμισης περίξ του αγροτεμαχίου ελάχιστου πλάτους 0,5μ. στον οποίο εφαρμόζεται χειρονακτική ζιζανιοκτονία.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για και τις πρόσθετες δαπάνες ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που ελήφθησαν.

1.2.1.4 Μείωση της ρύπανσης νερού από γεωργική δραστηριότητα

Η Δράση συμβάλει σαφώς στην ισορροπία των οικοσυστημάτων και άρα και στην προστασία της βιοποικιλότητας ιδιαίτερα των υδάτινων αποδεκτών και περιλαμβάνει γεωργικές πρακτικές όπως:

- της χλωράς λίπανσης με φυτά εδαφοκάλυψης στις δενδροκαλλιέργειες που αντιστοιχεί τουλάχιστον στο 20% της αρδευόμενης έκτασης. Τα είδη που χρησιμοποιούνται είναι είτε χειμερινά ψυχανθή είτε μίγματα χειμερινών ψυχανθών με σιτηρά, αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια του χειμώνα και ενσωματώνονται στο έδαφος περί τα τέλη χειμώνα - αρχές άνοιξης.
- της αμειψισποράς με ξηρικές καλλιέργειες μέσω της κάλυψης του εδάφους κατά τη διάρκεια των φθινοπωρινών και χειμερινών μηνών, περιόδων υψηλών βροχοπτώσεων, που εφαρμόζεται τουλάχιστον στο 30% της αρδευόμενης έκτασης,

- της αγρανάπαυσης μέσω της ελάχιστης κατεργασίας του εδάφους στις υπό αγρανάπαυση ζώνες που αντιστοιχεί τουλάχιστον στο 30% της αρδευόμενης έκτασης και
- της παρυδάτιας ζώνης ανάσχεσης πλάτους τουλάχιστον πέντε (5) μέτρων, κατά μέσο όρο, σε αρδευόμενα αγροτεμάχια που εφάπτονται με επιφανειακά ύδατα (ποτάμια, υδατορέματα, λίμνες κ.α.). μέσω της ελάχιστης κατεργασίας του εδάφους στις ζώνες αυτές.

Με τη δράση επιτυγχάνεται διατήρηση των υδατικών πόρων μέσω της μείωσης της ζήτησης/κατανάλωσης του αρδευτικού ύδατος. Τα φυτά της ξηρικής αμειψισποράς αφενός δεν αρδεύονται, αφετέρου εκμεταλλεύονται αποτελεσματικότερα το νερό των βροχοπτώσεων, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην αποδοτικότερη χρήση του ύδατος από τη γεωργία.

Επιπλέον η δράση συμβάλει στην άμβλυση των επιπτώσεων της γεωργικής δραστηριότητας επί της κλιματικής αλλαγής μέσω:

i) της μείωσης των εκπομπών υποξειδίου του αζώτου (N_2O) λόγω μη εφαρμογής αζωτούχων λιπασμάτων στις υπό αγρανάπαυση γεωργικές εκτάσεις και τις γεωργικές εκτάσεις της παρυδάτιας ζώνης ανάσχεσης καθώς και λόγω μείωσης της εφαρμογής αζωτούχων λιπασμάτων στα λιγότερο απαιτητικά σε άζωτο φυτά της ξηρικής αμειψισποράς

ii) μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO_2) από τη γεωργική δραστηριότητα τόσο λόγω μείωσης ή της μη εφαρμογής, κατά περίπτωση χημικών εισροών (αζωτούχα και άλλα λιπάσματα – φυτοπροστατευτικά προϊόντα) στις υπό αγρανάπαυση γεωργικές εκτάσεις, τις γεωργικές εκτάσεις της παρυδάτιας ζώνης ανάσχεσης και τις εκτάσεις υπό ξηρική αμειψισπορά και η μείωση των αζωτούχων λιπασμάτων στις ευπρόσβλητες στα νιτρικά ζώνες και επομένως μείωσης των εκπεμπόμενων κατά την παραγωγή των εισροών αυτών ποσοτήτων διοξειδίου του άνθρακα, όσο και λόγω της μειωμένης καταναλισκόμενης ενέργειας για τη διαχείριση των αγροτεμαχίων.

Συμβάλει ακόμη στη βελτίωση της ποιότητας του αέρα, τόσο λόγω μη εφαρμογής αζωτούχων λιπασμάτων στις υπό αγρανάπαυση γεωργικές εκτάσεις, τις γεωργικές εκτάσεις της παρυδάτιας ζώνης ανάσχεσης και τους δεινδρώνες όπου εφαρμόζεται η χλωρά λίπανση όσο και λόγω μείωσης της εφαρμογής αζωτούχων λιπασμάτων στα λιγότερο απαιτητικά σε άζωτο φυτά της ξηρικής αμειψισποράς.

Τέλος η μη κατεργασία του εδάφους στις υπό αγρανάπαυση εκτάσεις και στις γεωργικές εκτάσεις της παρυδάτιας ζώνης ανάσχεσης, εξασφαλίζει την ελαχιστοποίηση της αποδέσμευσης του δεσμευμένου στο έδαφος άνθρακα προς την ατμόσφαιρα.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν.

1.2.1.5 Περιβαλλοντική αναβάθμιση υποβαθμισμένων βοσκοτόπων

Η δράση αφορά την ενίσχυση της βλάστησης σε υποβαθμισμένους βοσκότοπους, προκειμένου να αυξηθεί η πυκνότητα της βλάστησης, να βελτιωθεί η χλωριδική σύνθεση και να περιοριστεί η διάβρωση του εδάφους που είναι και το μεγαλύτερο πρόβλημα στις περιοχές αυτές.

Στο πλαίσιο της δράσης οι δικαιούχοι αναλαμβάνουν μία από τις δύο ή και τις δύο ακόλουθες δεσμεύσεις:

- Αναχλόαση του ενταγμένου βοσκοτόπου που συνίσταται στη σπορά ή/και φύτευση φυτικών ειδών της ελληνικής χλωρίδας που ευδοκιμούν στην περιοχή και στις απαραίτητες σχετικές καλλιεργητικές φροντίδες σύμφωνα με τα όσα προβλέπονται στη μελέτη εφαρμογής. Περιφραγή του ενταγμένου βοσκοτόπου.
- Εκ περιτροπής βόσκηση που συνίσταται στη μη βόσκηση τμήματος του βοσκότοπου επί ένα εξάμηνο ανά έτος και για όσα έτη προβλέπεται στη μελέτη εφαρμογής, ώστε να ενισχυθεί η φυσική του αναβλάστηση. Περιφραγή του ενταγμένου βοσκοτόπου.

Προκειμένου να εξασφαλίζεται η διατήρηση της περιοχής ως Υψηλής Φυσικής Αξίας (HNV) είναι υποχρεωτικό να τηρείται στον ενταγμένο βοσκότοπο πυκνότητα βόσκησης 0,2 - 1 MMZ/Ha.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα, τις πρόσθετες δαπάνες και το κόστος συναλλαγής ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που ελήφθηκαν.

1.2.1.6 Διαχείριση φυτικών υπολειμμάτων των κλαδεμάτων στην ελαιοκαλλιέργεια

Η δράση συνίσταται στη διαχείριση των φυτικών υπολειμμάτων των κλαδεμάτων στην ελαιοκαλλιέργεια με στόχο τόσο τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής με τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από την αποφυγή καύσης των κλαδεμάτων, όσο και στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή δεδομένου ότι αυξάνοντας την οργανική ουσία και

βελτιώνοντας τη δομή του εδάφους, τα ελαιόδεντρα γίνονται πιο εύρωστα και επομένως πιο ανθεκτικά σε περιβαλλοντικές αλλαγές.

Συμβάλει ακόμη στη βελτίωση της ποιότητας του αέρα επειδή αποφεύγεται η καύση των κλαδεμάτων της ελαιοκαλλιέργειας. Επίσης η δράση στοχεύει στη δέσμευση του διοξειδίου του άνθρακα στο έδαφος.

Επιπλέον η αύξηση της οργανικής ουσίας και η βελτίωση της δομής του εδάφους που επιτυγχάνεται, προλαμβάνει τη διάβρωση.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για τις πρόσθετες δαπάνες ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν.

1.2.1.7 Εναλλακτική καταπολέμηση ζιζανίων στους ορυζώνες

Η δράση συνίσταται στην εφαρμογή της καλλιεργητικής πρακτικής της ψευδοσποράς στη ρυζοκαλλιέργεια με στόχο τη μείωση της χρήσης των προφυτρωτικών ζιζανιοκτόνων στους ορυζώνες.

Οι ορυζώνες αποτελούν σημαντικά οικοσυστήματα για την ορνιθοπανίδα, καθώς συνήθως εντοπίζονται σε σημαντικούς υδροτόπους της χώρας. Η πρακτική της ψευδοσποράς επιτρέπει την βελτίωση της περιβαλλοντικής κατάστασης των ορυζώνων, μέσω της μείωσης της παρουσίας φυτοπροστατευτικών στην τροφική αλυσίδα της άγριας ζωής.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για τις πρόσθετες δαπάνες για την εφαρμογή της πρακτικής της ψευδοσποράς, ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν.

1.2.1.8 Εφαρμογή της μεθόδου σεξουαλικής σύγχυσης των μικρολεπιδοπτέρων (ΚΟΜΦΟΥΖΙΟ)

Η δράση αφορά στην εφαρμογή της μεθόδου της σεξουαλικής σύγχυσης των μικρολεπιδοπτέρων εχθρών της ροδακινιάς, νεκταρινιάς και βερικοκιάς και συγκεκριμένα της Καρπόκαψας, της Ανάρσιας και του Φυλλοδέτη με στόχο τον μετριασμό της επιβάρυνσης των περιοχών που καλλιεργείται εντατικά η Ροδακινιά, η Βερικοκιά και η Νεκταρινιά από χημικά εντομοκτόνα.

Η πρακτική της μεθόδου της σεξουαλικής σύγχυσης των μικρολεπιδοπτέρων που θα εφαρμοστεί στη συγκεκριμένη δράση είναι η χρήση εξαεριστήρων (dispensers) που απελευθερώνουν συνθετική φερομόνη των μικρολεπιδοπτέρων με αποτέλεσμα να μην

επιτρέπεται η σύζευξη των ακμαίων και να ελαχιστοποιείται ο πληθυσμός των επιβλαβών προνυμφών. Η εφαρμογή της παραπάνω μεθόδου θα υποκαταστήσει σταδιακά τη χημική καταπολέμηση των εντομολογικών εχθρών των δέντρων, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην ανάκαμψη της βιοποικιλότητας στους δενδρώνες στους οποίους θα εφαρμοστεί η δράση.

Οι ενισχύσεις χορηγούνται ετησίως για να αποζημιώνουν τους δικαιούχους για τις πρόσθετες δαπάνες και το κόστος συναλλαγής ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν.

1.2.1.9 Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων

Η δράση έχει ως στόχο την στήριξη των κτηνοτρόφων που εκτρέφουν απειλούμενες αυτόχθονες φυλές αγροτικών ζώων και συμβάλλει στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας στον τομέα της ζωικής παραγωγής. Η διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας αποτελεί το πλέον σημαντικό εργαλείο για την γενετική παραλλακτικότητα που είναι βασική προϋπόθεση για την επιβίωση των ειδών, συνεισφέροντας αποφασιστικά στην αειφόρο ανάπτυξη και ισορροπία της φύσης.

Επιπλέον, τα ζώα των σπάνιων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων είναι προσαρμοσμένα στις τοπικές κλιματολογικές συνθήκες, αξιοποιούν με τον καλύτερο τρόπο τους υποβαθμισμένους και δυσπρόσιτους βοσκότοπους, επιδεικνύουν ιδιαίτερη ικανότητα επιβίωσης με περιορισμένους πόρους τροφής και νερού. Ακόμη, οι γονιδιακές δεξαμενές των σπάνιων φυλών αγροτικών ζώων περιέχουν γονίδια, τα οποία ενώ σήμερα φαίνεται να μην έχουν οικονομική σημασία, είναι δυνατόν στο μέλλον να αποβούν πολύτιμα, εάν μεταβληθούν οι οικονομικές, κοινωνικές, επιστημονικές και οικολογικές συνθήκες άσκησης της ζωικής παραγωγής.

Τέλος, οι αυτόχθονες φυλές, ως μέρους του πολιτισμού, προσφέρουν υπηρεσίες στην εκπαίδευση και στην έρευνα σε ιστορικά και εθνολογικά θέματα, αυξάνοντας με την παρουσία τους το αισθητικό κάλλος της ποικιλομορφίας.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα ανά MMZ διατηρούμενης αυτόχθονης φυλής, ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που ελήφθηκαν.

1.2.1.10 Προστασία τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση

Η δράση αφορά στην προώθηση της καλλιέργειας (in situ conservation), ειδών και ποικιλιών που έχουν περιοριστεί σημαντικά έτσι ώστε να κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση και σκοπεύει:

- στην προστασία της γεωργικής βιοποικιλότητας και της γενετικής ποικιλότητας, μεταξύ των ειδών και εντός των ειδών και η προστασία των αγροτικών οικοσυστημάτων.
- στην προστασία και αειφορική διαχείριση των φυτογενετικών πόρων.
- στην προώθηση καλλιέργειας τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών
- στην στήριξη μικροκαλλιεργητών και γεωργών που διατηρούν ή επιθυμούν να καλλιεργήσουν τοπικούς αβελτίωτους πληθυσμούς - ποικιλίες.
- στην προστασία του δικαιώματος των καταναλωτών να επιλέγουν τροφή από τοπικούς αβελτίωτους πληθυσμούς – ποικιλίες.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα και το κόστος συναλλαγής, ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που ελήφθησαν.

1.2.1.11 Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία

Η δράση αφορά την κατ' αποκοπή ενίσχυση της καταγραφής και πιστοποίησης του ζωικού γενετικού υλικού της χώρας με προγράμματα γενεαλογίας και ελέγχου αποδόσεων, με σκοπό τη διατήρηση και αξιοποίηση των εγχώριων φυλών αγροτικών ζώων σε ένα σύγχρονο αναπτυξιακό μοντέλο βιώσιμης και πράσινης ανάπτυξης που διαχειρίζεται τους φυσικούς πόρους σε συνθήκες αειφορίας.

Τα προγράμματα γενεαλογίας και ελέγχου αποδόσεων αποτελούν το βασικό κορμό της Δράσης καθώς αποτελούν το εργαλείο για τη διατήρηση και αξιοποίηση των εγχώριων φυλών αγροτικών ζώων “in situ”, στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις. Τα εν λόγω προγράμματα συμπληρώνονται με τις ενέργειες ενημέρωσης, τεχνικής και επιστημονικής στήριξης, δημιουργίας κέντρων αναπαραγωγής και γονοτύπισης, προκειμένου να είναι πιο αποτελεσματική η εφαρμογή τους.

1.2.1.12 Διατήρηση τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών στη γεωργία

Με κατ' αποκοπή ενίσχυση, στόχος της δράσης είναι η ex situ διατήρηση τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών στη γεωργία από αναγνωρισμένους φορείς (Τράπεζα Γενετικού Υλικού, γεωπονικά πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα κτλ.) μέσω του αναπολλαπλασιασμού των στοχευμένων τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών που απειλούνται από γενετική διάβρωση. Ακόμη μέσω του ολοκληρωμένου προσδιορισμού της ταυτότητας τους με τη χρήση μορφολογικών και μοριακών δεικτών, καθώς και μέσω της ενημέρωσης - κατάρτισης των γεωργών σε θέματα καλλιέργειας, διατήρησης και προώθησης τους

1.2.2 Βιολογικές καλλιέργειες

Η Βιολογική παραγωγή αποτελεί μία ολιστική προσέγγιση αειφόρου αγροτικής παραγωγής, ικανοποιώντας την αυξανόμενη ζήτηση της κοινωνίας για τη χρήση γεωργικών πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον και την παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας. Η μέθοδος βιολογικής παραγωγής προσφέρει δημόσια αγαθά που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και την καλή διαβίωση των ζώων.

Το Μέτρο στοχεύει στην ενθάρρυνση των αγροτών να εφαρμόσουν τις αρχές και τις μεθόδους βιολογικής παραγωγής, όπως ορίζονται στον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 834/2007, καθώς και να διατηρήσουν αυτές τις μεθόδους μετά την αρχική περίοδο της μετατροπής.

Η εφαρμογή των βιολογικών μεθόδων στην παραγωγή συνεισφέρει στην επίτευξη πληθώρας περιβαλλοντικών στόχων. Συγκεκριμένα:

- στην προστασία της βιοποικιλότητας μέσω αύξησης της οργανικής ουσίας και μείωσης των ρύπων,
- στην προστασία των νερών μέσω της μείωσης των ρύπων,
- στην αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που συνδέονται με τη γεωργία και τη δασοπονία, ενισχύοντας μία πρακτική χαμηλών εισροών μέσω της απαγόρευσης χρήσης ανόργανων αζωτούχων λιπασμάτων και της φυτοπροστασίας με φυσικές μεθόδους,
- στην πρόληψη της διάβρωσης του εδάφους και βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους, κυρίως μέσα από τις τεχνικές άροσης που χρησιμοποιούνται στη βιολογική γεωργία και της πολυετούς αμειψισποράς που εφαρμόζεται,

- στην προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της στροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος στους τομείς της γεωργίας, των τροφίμων και της δασοπονίας Συγκεκριμένα συνεισφέρει στην μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και αμμωνίας από τη γεωργία, μέσω της μείωσης των εκπομπών υποξειδίου του αζώτου (N₂O) από τη μειωμένη εφαρμογή λιπασμάτων και την απαγόρευση ανόργανων αζωτούχων λιπασμάτων, καθώς και την αμειψισπορά με ψυχανθή και άλλες καλλιέργειες χλωρής λίπανσης,
- στην προώθηση της διατήρησης και δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία αφού με την εφαρμογή κοπριάς αυξάνεται η περιεκτικότητα του εδάφους σε οργανική ουσία,
- εμμέσως στη βελτίωση της ποιότητας του αέρα, μέσω της συμβολής του στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και αμμωνίας από τη γεωργία,
- στην αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυσης της χερσαίας και υδρόβιας άγριας χλωρίδας και πανίδας μέσω της περιορισμένης χρήσης λιπασμάτων και βελτιωτικών χαμηλής διαλυτότητας και το σημαντικό περιορισμό φυτοπροστατευτικών προϊόντων και τυχόν μεταβολιτών αυτών, με θετικές επιπτώσεις επί της χερσαίας και υδρόβιας άγριας χλωρίδας και πανίδας,
- στο μετριασμό και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή,
- όσον αφορά τη βιολογική κτηνοτροφία, οι δράσεις της συνδέονται άμεσα με την ευζωία των ζώων.

Οι ενισχύσεις χορηγούνται ετησίως, ανά εκτάριο γεωργικής έκτασης για να αποζημιώνουν τους δικαιούχους για και το διαφυγόν εισόδημα και τις πρόσθετες δαπάνες ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν.

1.2.3 Ενισχύσεις στο πλαίσιο του Natura 2000 και της οδηγίας πλαισίου για τα ύδατα

Οι στόχοι που καλύπτει το Μέτρο αφορούν τη διατήρηση και αποκατάσταση των ειδών και οικοτόπων της Ελλάδας, την ενσωμάτωση των αναγκών διατήρησης της βιοποικιλότητας, την προώθηση της αειφορικής διαχείρισης των οικοσυστημάτων σε όλες τις πολιτικές και σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού (αναπτυξιακού, χωροταξικού και πολεοδομικού) και την θέσπιση κινήτρων για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Η στήριξη βάσει του παρόντος μέτρου παρέχεται ετησίως:

- ανά εκτάριο γεωργικής έκτασης, προκειμένου να αποζημιωθούν οι δικαιούχοι για τις πρόσθετες δαπάνες και για την απώλεια εισοδήματος που απορρέουν από τις υποχρεωτικές απαιτήσεις που σχετίζονται με την εφαρμογή της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και της οδηγίας 2009/147/ΕΚ, στο πλαίσιο του άρθρου 30 Καν. (ΕΕ) 1305/2013.
- ανά εκτάριο δάσους, προκειμένου να αποζημιωθούν οι δικαιούχοι για τις πρόσθετες δαπάνες και για την εισοδηματική απώλεια που έχουν λόγω της ένταξης της ιδιοκτησίας τους σε προστατευόμενη περιοχή Natura2000, λόγω των μειονεκτημάτων των σχετικών περιοχών, τα οποία σχετίζονται με την εφαρμογή της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και της οδηγίας 2009/147/ΕΚ.

1.2.4 Ενισχύσεις σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα

Οι ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται από σημαντικό περιορισμό των δυνατοτήτων χρησιμοποίησης της γης και σημαντική αύξηση στο κόστος παραγωγής που οφείλονται:

- είτε στην ύπαρξη, λόγω υψομέτρου, πολύ δυσχερών κλιματικών συνθηκών, με αποτέλεσμα να επιβραχύνεται σημαντικά η βλαστική περίοδος,
- είτε, σε χαμηλότερο υψόμετρο, στις απότομες κλίσεις, στο μεγαλύτερο τμήμα της εν λόγω περιοχής, που καθιστούν αδύνατη τη χρήση μηχανημάτων ή απαιτούν τη χρήση πολύ δαπανηρών ειδικών εξαρτημάτων,
- είτε στο συνδυασμό των δύο ανωτέρω παραγόντων

Οι περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, εκτός των ορεινών, χαρακτηρίζονται από περιορισμένη παραγωγικότητα των εδαφών, οικονομικά αποτελέσματα σημαντικά κατώτερα του μέσου όρου και μικρή πυκνότητα ή μείωση του πληθυσμού.

Οι φυσικές συνθήκες και τα ειδικά μειονεκτήματα που επικρατούν στις περιοχές αυτές αφενός συνεπάγονται μειωμένη παραγωγική ικανότητα που οδηγεί σε μειωμένες αποδόσεις, σε σύγκριση με άλλες περιοχές, και αφετέρου δημιουργούν πρόσθετα κόστη για την αντιμετώπισή τους.

Το αποτέλεσμα είναι η σημαντική μείωση του γεωργικού εισοδήματος, η οποία μπορεί να οδηγήσει τους γεωργούς σε εγκατάλειψη της γεωργικής δραστηριότητας, με αρνητικές συνέπειες στη διατήρηση της υπαίθρου και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και του διαμορφωθέντος τοπίου.

Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να μετριαστεί σημαντικά με την αντιστάθμιση των απωλειών μέσω χορήγησης ενίσχυσης στους γεωργούς που διαχειρίζονται γαίες εντός των περιοχών αυτών. Η ενίσχυση αποσκοπεί στην αντιστάθμιση του πρόσθετου κόστους ή/και του διαφυγόντος εισοδήματος που προκαλείται από την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας υπό συνθήκες απότομων κλίσεων ή/και δυσχερών κλιματολογικών συνθηκών, λόγω υψομέτρου, και την απώλεια εισοδήματος, που σχετίζονται με μειονεκτήματα της γεωργικής παραγωγής στις περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, σε σύγκριση με περιοχές που δεν πλήττονται από τα σχετικά μειονεκτήματα.

1.3 Αποτίμηση των προβλημάτων από την εφαρμογή των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης

Η ποικιλία του αβιοτικού περιβάλλοντος της Ελλάδας, σε συνδυασμό με την άσκηση παραδοσιακών μεθόδων γεωργίας κατά το παρελθόν, συντέλεσε σε μια υψηλή ποικιλότητα αγροτικών οικοσυστημάτων. Ωστόσο, η επέκταση της εντατικής γεωργίας στις πεδινές και σε ορισμένες ημιορεινές – ορεινές περιοχές, η εγκατάλειψη της παραδοσιακής, εκτατικής ορεινής γεωργίας, όπως και η αντικατάσταση των παραδοσιακών καλλιεργειών από μονοκαλλιέργειες, επέφεραν αλλοιώσεις των παραδοσιακών αγροτικών τοπίων, υποβάθμιση των αγροτικών αλλά και των γειτονικών οικοσυστημάτων, εξαφάνιση ποικιλιών καλλιεργούμενων φυτών προσαρμοσμένων στις τοπικές συνθήκες και, εν κατακλείδι, μείωση της βιοποικιλότητας.

Εξαίρεση στην αγροτική δραστηριότητα αποτελούν οι εκτατικές μορφές κτηνοτροφίας που εξακολουθούν να ασκούνται σε ορισμένες ημιορεινές - ορεινές περιοχές της χώρας, γεγονός που συμβάλει στην εκεί διατήρηση της βιοποικιλότητας και αποτρέπει την εγκατάλειψη οριακών εκτάσεων και κατ' επέκταση την ερημοποίηση.

Ωστόσο με την εντατικοποίηση της σύγχρονης γεωργίας, το έδαφος έχει υποστεί μεγάλη καταπόνηση, ενώ η απαίτηση της εντατικής μορφής γεωργίας σε νερό προκαλεί συρρίκνωση των φυσικών υδροτόπων, υποβάθμιση και διάβρωση των εδαφών, ρύπανση των επιφανειακών υδάτων και των παράκτιων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων, υποβάθμιση ή μείωση των ενδιαιτημάτων και των πληθυσμών πολλών ειδών, επιβάρυνση της τροφικής αλυσίδας με επικίνδυνες χημικές ουσίες αλλά και μεγάλη ενεργειακή κατανάλωση.

Επιπλέον, η πρακτική των αναδασμών καταστρέφει συχνά ολοκληρωτικά την εναπομένουσα φυσική βλάστηση πεδινών κυρίως περιοχών. Αντιθέτως, οι παραδοσιακές μέθοδοι γεωργίας, όπως και η βιολογική γεωργία μπορούν να συμβάλλουν σε διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Έτσι σύμφωνα με τη Στρατηγική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΕΠΕ) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 τα κύρια περιβαλλοντικά ζητήματα στο αγροτικό τομέα ως αποτέλεσμα της άσκησης εντατικής μορφής γεωργικής δραστηριότητας, αφορούν:

- την προστασία των οικοσυστημάτων, την διαχείριση προστατευόμενων περιοχών, προστασίας της βιοποικιλότητας και διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας στις περιοχές με φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα.

- την ολοκληρωμένη διαχείριση των γεωργικών και δασικών φυσικών πόρων, με έμφαση στο νερό και το έδαφος
- την παραγωγή, χρήση και διαχείριση ΑΠΕ στη γεωργία, τα δάση και τη βιομηχανία τροφίμων
- τον μετριασμό και προσαρμογή στη κλιματική αλλαγή

Η επιτυχής αντιμετώπιση των παραπάνω περιβαλλοντικών ζητημάτων, περιλαμβάνει την προώθηση δράσεων που θα προβλέπουν, την προώθηση μορφών γεωργίας χαμηλών εισροών, την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων και την εφαρμογή κατάλληλων καλλιεργητικών πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον, την υιοθέτηση ολοκληρωμένων σχεδίων διαχείρισης ζωικού και φυτικού κεφαλαίου, την ισχυροποίηση των μηχανισμών πρόληψης φυσικών καταστροφών, την ορθολογική διαχείριση των φυσικών χώρων, την προώθηση σύγχρονων και καινοτόμων τεχνολογιών στο γεωργικό τομέα για την επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας της χώρας συνολικά και τέλος τον επαναπροσδιορισμό των τύπων των καλλιεργειών, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία για την κλιματική αλλαγή

Σημαντικό ρόλο και επιδράσεις σ' αυτή την κατεύθυνση, έχει η εφαρμογή του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014 – 2020. Οι επιπτώσεις από την εφαρμογή του στο περιβάλλον, θετικές ή/και αρνητικές, αφορούν συνεκτικές Ομάδες Μέτρων του, που επιφέρουν συνεργιστικές και αθροιστικές επιπτώσεις στρατηγικού επιπέδου και έχουν σχέση:

- με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα και στη στήριξη της απασχόλησης και της ανάπτυξης σε αγροτικές περιοχές καθώς και τη δημιουργία ισχυρού και ανταγωνιστικού διατροφικού συστήματος (1η Ομάδα Μέτρων), όπως είναι οι δράσεις μεταφοράς γνώσεων και ενημέρωσης, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες, υπηρεσίες διαχείρισης γεωργικής εκμετάλλευσης, οι επενδύσεις σε υλικά στοιχεία του ενεργητικού, η ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων, η σύσταση ομάδων και οργανώσεων παραγωγών κ.α.
- με την κοινή περιβαλλοντική στόχευση, και ολοκληρωμένη διαχείριση των φυσικών πόρων, του περιβάλλοντος και της κλιματική αλλαγή (2η Ομάδα Μέτρων), όπως είναι οι Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα, η Βιολογική γεωργία, οι ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα κ.α
- με την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές (3η Ομάδα Μέτρων), όπως είναι η δράσεις για βασικές υπηρεσίες και ανάπλαση χωριών σε αγροτικές περιοχές κ.α.

Κάθε μία από τις τρεις Ομάδες Μέτρων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, επιφέρει σημαντικές μεταβολές σε μία σειρά περιβαλλοντικών παραμέτρων που είναι οι παρακάτω:

- παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής (απασχόληση, εισόδημα, παραγωγικές δραστηριότητες),
- παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής (προσβασιμότητας στις περιοχές υπαίθρου κ.ά),
- η έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο,
- η ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία (ατμόσφαιρα, νερά, έδαφος),
- ο αριθμός, ο πληθυσμός ή ο βιότοπος σημαντικών ειδών πανίδας με μόνιμη παρουσία,
- ο αριθμός, ο πληθυσμός ή ο βιότοπος σημαντικών ειδών πανίδας με μη μόνιμη παρουσία (μεταναστευτικά είδη κ.λπ.),
- οι συνθήκες διαβίωσης των ζώων (συνθήκες σταλισμού, διαθεσιμότητα νερού)
- ο αριθμός ή η εξάπλωση των απειλούμενων ειδών χλωρίδας,
- ο αριθμός ή η εξάπλωση των ενδημικών ειδών χλωρίδας,
- το ρυθμό ετήσιας μέσης μεταβολής στη δασοκάλυψη,
- η ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων (χρήση ζιζανιοκτόνων, φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, κ.λπ.),
- η ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος,
- η κατανάλωση και τα αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία,
- η ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων,
- η ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων συμπεριλαμβανομένης και της υφαλμύρισης,
- η συνολική κατανάλωση ενέργειας,
- το ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ,

- το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου (από μηρυκαστικά, απορρόφηση από τη δασοκομία κ.ά.),
- η κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση κινδύνων (πλημμύρες, διαθεσιμότητα νερού κ.ά.),
- η αντιληπτικότητα περιοχών με φυσικό κάλλος,
- η αντιληπτικότητα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο,
- η χρησιμοποιούμενη γεωργική γη,
- τη διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων,
- η αποδοτικότητα των πόρων,
- το επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές - το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής,
- το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής,
- η διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου,
- την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων,
- την επίδραση σε περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας.

Η εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης κατά την περίοδο 2014 - 2020, σύμφωνα με την Στρατηγική Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΕΠΕ) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014 - 2020 οδήγησε στο συμπέρασμα ότι αναμένονται μεικτές επιδράσεις στη βιοποικιλότητα και στο τοπίο. Σ' αυτές τις περιβαλλοντικές συνιστώσες οι επιδράσεις του προγράμματος αποτελούνται από συνδυασμό θετικών και αρνητικών συνεισφορών. Οι υπόλοιπες περιβαλλοντικές συνιστώσες είτε παραμένουν ανεπηρέαστες από το πρόγραμμα είτε βελτιώνονται.

Προκειμένου λοιπόν να δοθούν απαντήσεις και λύσεις στα κύρια διαχρονικά περιβαλλοντικά ζητήματα του αγροτικού τομέα, επιβάλλεται η εφαρμογή μέτρων αντιμετώπισης που εστιάζονται στην εκ των προτέρων αποτροπή των επιπτώσεων, συμμορφούμενα πλήρως με την αρχή της πρόληψης, και στοχεύουν κυρίως στην πρόληψη των αιτίων της ενδεχόμενης περιβαλλοντικής επιδείνωσης παρά στα αποτελέσματα, δηλαδή τις επιπτώσεις καθαυτές.

Στο επίκεντρο των δράσεων πρόληψης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, βρίσκεται η εφαρμογή των γεωργό – περιβαλλοντικών μέτρων και ιδιαίτερα η εφαρμογή της βιολογικής μεθόδου παραγωγής γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, που συμβάλλουν:

- ✓ στην διατήρηση της ποιότητας του νερού μέσω της μείωσης της περιεκτικότητας του σε νιτρικά και φυτοπροστατευτικά προερχόμενα από τη γεωργική δραστηριότητα.. Οι Kirchmann, Holger and Lars Bergström (2001) αναφέρουν ότι η μείωση της έκπλυσης νιτρικών είναι θέμα της χρήσης των κατάλληλων μέτρων δεδομένου ότι ο Μέσος Όρος έκπλυσης των NO₃-N σε συστήματα βιολογικής γεωργίας σε μια περίοδο αμειψισποράς ήταν κάπως χαμηλότερος από ό, τι στη συμβατική γεωργία, λόγω των χαμηλότερων εισροών N και της χρήσης ψυχανθών σε κύκλο αμειψισποράς,
- ✓ στην αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυσης της χερσαίας και υδρόβιας άγριας χλωρίδας και πανίδας μέσω της περιορισμένης χρήσης λιπασμάτων και βελτιωτικών χαμηλής διαλυτότητας και το σημαντικό περιορισμό φυτοπροστατευτικών προϊόντων και τυχόν μεταβολιτών αυτών, με θετικές επιπτώσεις επί της χερσαίας και υδρόβιας άγριας χλωρίδας και πανίδας. Τα οργανικά αγροκτήματα τείνουν να υποστηρίζουν τη διατήρηση υψηλότερων αριθμών ειδών και τη συνολική αφθονία στα περισσότερα είδη (Fuller, R.J. et al., 2005). Επιπλέον σε οργανικά συστήματα οι αποδόσεις των καλλιεργειών ήταν χαμηλότερες μεν κατά 20%, όμως οι εισροές λιπασμάτων και ενέργειας μειώθηκαν κατά 34-53% και οι εισροές φυτοφαρμάκων κατά 97%, ενώ η βελτίωση της γονιμότητας του εδάφους και η μεγαλύτερη βιοποικιλότητα που βρίσκονται σε οργανικά αγροτεμάχια μπορεί να καταστήσει τα συστήματα αυτά εξαρτώνται λιγότερο εξαρτώμενα από εξωτερικές εισροές (Mäder Paul et al., 2002),
- ✓ στην προστασία - διάσωση των εγχωρίων φυλών και ποικιλιών, στα πλαίσια της βιοποικιλότητας μέσω της ενθάρρυνσης αύξησης του γονιδιακού αποθέματος των εκτρεφόμενων ζώων,
- ✓ στην διατήρηση των φυσικών πόρων, της προστασίας του εδάφους μέσω της αποτροπής διάβρωσής του, καθώς και της αξιοποίησης και βελτίωσης των βοσκοτόπων. Μακροπρόθεσμα, η βιολογική γεωργία είναι πιο αποτελεσματική από τη συμβατική γεωργία στη μείωση της διάβρωσης του εδάφους και, ως εκ τούτου, στη διατήρηση της παραγωγικότητας του λόγω της αμειψισποράς, της χλωρής λίπανσης και του λιγότερου οργώματος (Reganold, J. P. et al., 1987).
- ✓ στην αποφυγή υποβάθμισης των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών, στην αποτελεσματική διαχείριση των περιοχών Natura 2000 για να διασφαλιστεί η ελαχίστη προστασίας των εν λόγω χώρων,

- ✓ στην αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης ύδατος από τη γεωργία. Η διατήρηση των υδατικών πόρων επιτυγχάνεται μέσω της μείωσης της ζήτησης/κατανάλωσης του αρδευτικού ύδατος.
- ✓ στην μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και αμμωνίας από τη γεωργία, στην άμβλυνση των επιπτώσεων της γεωργικής δραστηριότητας επί της κλιματικής αλλαγής μέσω της μείωσης των εκπομπών υποξειδίου του αζώτου (N₂O) λόγω μείωσης της εφαρμογής λιπασμάτων και την απαγόρευση ανόργανων αζωτούχων λιπασμάτων, καθώς και της αμειψισποράς με ψυχανθή και άλλες καλλιέργειες χλωρής λίπανσης και στην προσαρμογή της γεωργίας στην κλιματική αλλαγή, μέσω της αντικατάστασης των αρδευομένων καλλιεργειών από ξηρικές, οι οποίες είναι καλύτερα προσαρμοσμένες στις συνθήκες ξηρασίας που αναμένεται να αυξηθούν στο μέλλον λόγω της κλιματικής αλλαγής,
- ✓ στην προώθηση της διατήρησης και δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία με ελαχιστοποίηση της κατεργασίας του εδάφους και άρα ελαχιστοποίηση της αποδέσμευσης του δεσμευμένου στο έδαφος άνθρακα προς την ατμόσφαιρα,
- ✓ στην πρόληψη των ζημιών που προκαλούνται από βλαβερούς οργανισμούς, ασθένειες και ζιζάνια – ως αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής - βασιζόμενο πρωτίστως στην προστασία από τους φυσικούς εχθρούς, στην επιλογή ειδών και ποικιλιών, στην αμειψισπορά και στις καλλιεργητικές τεχνικές.

1.4 Σημασία των βιολογικών προϊόντων στην αγορά

Όλο και περισσότεροι καταναλωτές θέλουν η τροφή τους να είναι διαφορετική. Για ορισμένους η έννοια ‘‘Βιολογικό’’ και η κατανάλωση βιολογικών τροφίμων αποτελεί μέρος ενός τρόπου ζωής. Προκύπτει από μια ιδεολογία, που συνδέεται με ένα συγκεκριμένο σύστημα αξιών, που επηρεάζει την προσωπικότητα, τη στάση και τη συμπεριφορά κατανάλωσης. Οι αγοραστές βιολογικών τροφίμων θεωρούν τους εαυτούς τους πιο υπεύθυνους για τη δική τους υγεία και έχουν περισσότερες πιθανότητες να αναλάβουν προληπτική δράση για την υγεία από ό,τι ο γενικός πληθυσμός. Οι πελάτες των καταστημάτων της υγείας και των φυσικών τροφίμων βρίσκουν με καλύτερη γεύση και πιο υγιεινά τα βιολογικά προϊόντα, ενώ εκτιμούν την απουσία των χημικών ουσιών, τη φιλικότητα προς το περιβάλλον και ενδιαφέρονται λιγότερο για την εμφάνιση ή την ευκολία παρασκευής και την καταλληλότητα για αδυνάτισμα αυτών των προϊόντων. (Schifferstein H. and Oude Ophuis P, 1997).

Ο τομέας της βιολογικής γεωργίας στην ΕΕ γνωρίζει ραγδαία ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, η ΕΕ-27 είχε το 2011 μια συνολική έκταση 9,6 εκατομμύρια εκτάρια καλλιεργούνται ως βιολογικά, από 5,7 εκατομμύρια το 2002. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, η βιολογικά καλλιεργούμενη έκταση στην ΕΕ βελτιώθηκε κατά περίπου 500 000 εκταρίων ετησίως. Αυτό είναι μια μεγάλη αύξηση, ωστόσο ολόκληρη την οργανική περιοχή αντιπροσωπεύει μόλις το 5,4% της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης στην Ευρώπη.

Η αύξηση του ενδιαφέροντος των στα βιολογικά προϊόντα, δημιουργεί ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα για την Ελλάδα, η οποία διαθέτει ιδιαιτερότητες όπως η μεγάλη βιοποικιλότητα, ευνοϊκές κλιματικές και γεωμορφολογικές συνθήκες για παραγωγή υψηλής ποιότητας βιολογικών προϊόντων, εξαιρετική κατάσταση περιβάλλοντος σε αρκετές περιοχές, περιορισμένη παραγωγή, μικρό μέγεθος εκμεταλλεύσεων, υψηλή αναγνωρισιμότητα τοπικών προϊόντων.

1.4.1 Χαρακτηριστικά που επηρεάζουν την αγορά των βιολογικών προϊόντων

Ισχυρή επιρροή στην στάση και την πρόθεση των καταναλωτών να καταναλώνουν βιολογικά τρόφιμα ασκούν ηθικά κίνητρα όπως τα θέματα περιβάλλοντος και τα θέματα δικαιωμάτων των ζώων, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι περισσότεροι άνθρωποι ανησυχούν για τα θέματα αυτά, και όσο πιο θετική στάση έχουν ως προς τα βιολογικά τρόφιμα, τόσο πιο πιθανό είναι ότι θα τα καταναλώνουν. Επίσης, πολιτικά κίνητρα έχουν κάποια θετική

επίδραση στη στάση, σε αντίθεση με τα θρησκευτικά, τα οποία δεν είναι σημαντικά ως κριτήριο επιλογής των τροφίμων. (Honkanen P et al., 2006). Ωστόσο τα εγωιστικά κίνητρα είναι σημαντικότεροι παράγοντες για την αγορά βιολογικών τροφίμων από ότι είναι τα αλτρουιστικά κίνητρα (Magnusson M. et al., 2001).

Τα χαρακτηριστικά των βιολογικών προϊόντων που αφορούν την υγεία συμβάλλουν περισσότερο από τα περιβαλλοντικά οφέλη στη διαμόρφωση της προτίμησης των καταναλωτών. Οι καταναλωτές προτιμούν τα βιολογικά προϊόντα πάνω από Β-επώνυμα προϊόντα, αλλά όχι πάνω από Α-επώνυμα προϊόντα, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι καταναλωτές κατατάσσουν τα βιολογικά προϊόντα, μεταξύ άλλων ως εξειδικευμένα προϊόντα ποιότητας. Ωστόσο, αποδίδουν μια καλύτερη βαθμολόγηση στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των βιολογικών προϊόντων που σχετίζονται με την υγεία και το περιβάλλον, υποδεικνύοντας μια διαφορά σε θέματα ποιότητας μεταξύ βιολογικών προϊόντων και την ποιότητα των προϊόντων εν γένει. Η τιμή των βιολογικών προϊόντων γίνεται λιγότερο σημαντική, ενώ η παρουσία μιας οργανικής ετικέτας γίνεται όλο και πιο σημαντική με αυξανόμενη ένταση στην αγορά των βιολογικών λαχανικών. Ανεπιθύμητα χαρακτηριστικά, όπως τα επίπεδα υπολειμμάτων φυτοφαρμάκων προκαλούν μια ισχυρότερη αντίδραση από τα επιθυμητά χαρακτηριστικά, όπως τα οφέλη για το περιβάλλον ή την υγεία. (Mondelaers K. et al., 2009).

Επιπλέον οι καταναλωτές, σύμφωνα με έρευνα στην ελληνική αγορά ελαιολάδου, προτάσσουν τα ποιοτικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά του προϊόντος, καθώς είναι πρόθυμοι να πληρώσουν αυξημένη τιμή για βιολογικό ελαιόλαδο, από μη αρδευόμενους ελαιώνες, που παράγεται σε ελαιοτριβεία με κατάλληλη υποδομή επεξεργασίας λυμάτων και συσκευάζεται σε ανακυκλωμένη συσκευασία (Vlontzos, G. and Duquenne, M. N., 2014).

Σε έρευνα που έγινε στην Περιφέρεια Καμπανίας της Ν. Ιταλίας, φάνηκε ότι οι οικονομικοί παράγοντες εξακολουθούν να είναι περιοριστικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της βιολογικής ζήτησης στην Ευρώπη. Επιπλέον, τα αναμενόμενα οφέλη των καταναλωτών από τα βιολογικά τρόφιμα (περιβάλλον και υγεία) είναι παράγοντες προώθησης της ζήτησης των βιολογικών τροφίμων. Επίσης, η μεγαλύτερη πληροφόρηση σχετικά με τα βιολογικά προϊόντα διατροφής είναι ζωτικής σημασίας για την επέκταση της ζήτησης τους στο Νότο της Ιταλίας, επειδή η πληροφορία αυτή θα αυξήσει την βιολογική γνώση του καταναλωτή. Στη συνέχεια, η υψηλότερη βιολογική γνώση θα αυξήσει την πιθανότητα να αγοράσουν βιολογικά τρόφιμα και, σε μεγαλύτερο βαθμό, το επίπεδο της κατανάλωσης μεταξύ των υφιστάμενων καταναλωτών. (Azucena Gracia and Tiziana de Magistris, 2006).

Ένας από τους κύριους λόγους για την αγορά βιολογικών τροφίμων είναι η αντίληψη ότι είναι πιο θρεπτικά από τα συμβατικά τρόφιμα. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι

υπάρχουν μόνο λίγες καλά ελεγχόμενες μελέτες, για να καθοριστεί σε ποιο βαθμό οι προσδοκίες των καταναλωτών πληρούνται. Ωστόσο, μπορούν να ταυτοποιηθούν ορισμένες διαφορές. Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν λίγα στοιχεία ότι τα βιολογικά και συμβατικά τρόφιμα διαφέρουν σε σχέση με τις συγκεντρώσεις των διαφόρων μικροθρεπτικά συστατικά (βιταμίνες, μέταλλα και ιχνοστοιχεία), φαίνεται να υπάρχει μια ελαφρά τάση προς υψηλότερη περιεκτικότητα σε ασκορβικό οξύ σε βιολογικής καλλιέργειας φυλλώδη λαχανικά και πατάτες εκεί. Υπάρχει επίσης μια τάση προς χαμηλότερη συγκέντρωση πρωτεΐνης, αλλά υψηλότερης ποιότητας σε ορισμένα βιολογικά λαχανικά και καλλιέργειες δημητριακών. Όσον αφορά το υπόλοιπο των θρεπτικών ουσιών και των άλλων ομάδων τροφίμων, οι υπάρχουσες ενδείξεις είναι ανεπαρκείς για να επιτρέψουν έγκυρα συμπεράσματα. Τέλος, πειράματα διατροφής των ζώων δείχνουν ότι η υγεία των ζώων και η αναπαραγωγική ικανότητα βελτιώνονται ελαφρώς όταν τρέφονται με ζωοτροφές βιολογικής προέλευσης. Ένα παρόμοιο εύρημα δεν έχει ακόμη προσδιοριστεί σε ανθρώπους. (Magkos F. et al., 2009).

Επίσης δεν υπάρχουν ενδείξεις σημαντικών διαφορών στη γεύση ή τις θρεπτικές ιδιότητες μεταξύ βιολογικών προϊόντων και των συμβατικών. Ωστόσο, τα βιολογικά ζωικά προϊόντα έχουν χαμηλότερα επίπεδα κτηνιατρικών φαρμάκων και φυτοφαρμάκων. Δεν υπάρχει καμία σαφής ένδειξη για να δείξει ότι τα βιολογικά τρόφιμα είναι πιο επιρρεπή στη μόλυνση από μυκοτοξίνες από τα συμβατικά τρόφιμα, και δεν υπάρχει κανένα στοιχείο προς το παρόν για να υποστηρίξει τον ισχυρισμό ότι τα βιολογικά ζωικά τρόφιμα είναι περισσότερο ή λιγότερο μικροβιολογικά ασφαλή από τα συμβατικά τρόφιμα. Οι φόβοι των καταναλωτών μπορεί να τους οδηγήσουν να αγοράσουν βιολογικά τρόφιμα, για την αποφυγή των γενετικά τροποποιημένων οργανισμών και την ακτινοβόληση των τροφίμων (Kouba M., 2003).

Ωστόσο η στροφή προς την ποιότητα για τη γεωγραφία της γεωργίας δεν μπορεί να είναι τόσο ριζοσπαστική όπως πρότειναν ορισμένοι. Η σχέση μεταξύ της ποιότητας και των τοπικιστικών αντιλήψεων έχει διερευνηθεί σε κάποιες λεπτομέρειες με βάση τις εμπειρικές εργασίες για αγορές τροφίμων σε πέντε αγροτικές περιοχές της Αγγλίας και της Ουαλίας. Τα πρότυπα της αγοράς τροφίμων αξιολογούν πιο σημαντικά τα τοπικά φαγητά από ό, τι τα οργανικά, και απεικονίζουν μια αμυντική πολιτική του τοπικισμού και όχι μια ισχυρή στροφή προς την ποιότητα που βασίζεται γύρω από βιολογική και οικολογική παραγωγή. Έτσι η στροφή σε τοπικό φαγητό μπορεί να καλύψει πολλές διαφορετικές μορφές γεωργίας, που θα περιλαμβάνει μια ποικιλία κινήτρων των καταναλωτών και δίνοντας αφορμή για ένα ευρύ φάσμα της πολιτικής (Winter M., 2002).

Επιπλέον η ζήτηση για τα προϊόντα προστιθέμενης αξίας είναι εξαιρετικά κατακερματισμένη μεταξύ των διαφόρων τύπων των καταναλωτών. Υπάρχει πληθώρα από κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τις προτιμήσεις των καταναλωτών και την προθυμία τους να πληρώσουν για ποιοτικά προϊόντα. Όμως το χαρακτηριστικό ότι το χαρακτηριστικό "Περιοχής καλλιέργειας και παραγωγής" (*Colorado grown*) φέρνει μια υψηλότερη προθυμία στους καταναλωτές να πληρώσουν σε σχέση με τα χαρακτηριστικά βιολογικά ή/και απαλλαγμένα από γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς (ΓΤΟ) (Loureiro M. and Hine S., 2002).

1.4.2 Το μέλλον των βιολογικών προϊόντων

Η παραγωγή και η κατανάλωση βιολογικών προϊόντων αυξάνει συνεχώς σε όλες τις χώρες του δυτικού κόσμου. Ειδικά στην Ευρώπη έχει παρατηρηθεί μια πολύ απότομη αύξηση στην κατανάλωση προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας. Αλλά και στις ΗΠΑ τα έσοδα των πωλήσεων από προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας αυξήθηκαν από 1 δις δολάρια το 1994, σε 13 δις. δολάρια το 2002. Έχουν, επίσης, αναπτυχθεί κινήματα και σε «αναπτυσσόμενες» χώρες όπως η Ινδία. Στην Ελλάδα έχει καθιερωθεί σε μερικές πόλεις ο θεσμός της «λαϊκής αγοράς βιολογικών προϊόντων» παράλληλα με τις παραδοσιακές λαϊκές αγορές.

Όμως πολλοί άνθρωποι αναγνωρίζουν ότι η βιολογική καλλιέργεια, έπειτα από 30 χρόνια ύπαρξης, βρίσκεται αυτό το καιρό σε ένα κρίσιμο κομβικό σημείο: Παρόλη την ανάπτυξη της αγοράς βιολογικών προϊόντων την τελευταία δεκαετία, το μέλλον των μικρών και αυτόνομων αγροτών (βιολογικών ή μη) βρίσκεται σε κίνδυνο. Οι δομές υποστήριξης των μικρών αγροτών έχουν αρχίσει να αποδυναμώνονται σχεδόν σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες. Αντίθετα υποστηρίζονται συστήματα παραγωγής μεγάλου αριθμού προϊόντων, μέσα από μεγάλες εκτάσεις ή/και εργοστασιακή γεωργική ή κτηνοτροφική παραγωγή. Αυτό που ξέρουμε σήμερα ως «βιολογική καλλιέργεια» μπορεί να αλλάξει δραματικά μέσα στα επόμενα χρόνια. (el.wikipedia.org/wiki/Βιολογική_καλλιέργεια).

Η βιολογική γεωργία έχει μια σειρά από ελπιδοφόρα χαρακτηριστικά για να οικοδομήσει κοινωνικό-οικολογική ανθεκτικότητα, τόσο σε επίπεδο γεωργικού συστήματος όσο και σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης. Αυτή η ανθεκτικότητα έχει τρία καθοριστικά χαρακτηριστικά: το ποσό της μεταβολής, που μπορεί να υποστεί το σύστημα, διατηρώντας παράλληλα τις λειτουργίες και τις δομές του, τον βαθμό της αυτο-οργάνωσης, και την ικανότητα μάθησης και προσαρμογής. Ωστόσο, κατά την ανάλυση της τρέχουσας ανάπτυξης των γεωργικών πρακτικών βιολογικής υπό το φως των αποτελεσμάτων των κυβερνητικών ρυθμίσεων και της δυναμικής της αγοράς, υπάρχει ο κίνδυνος ότι αυτή η ποιότητα

χάνεται. Ως εκ τούτου, η μετατροπή από μόνη της μπορεί να μην είναι αρκετή για να εξασφαλίσει στο αγρόκτημα ανθεκτικότητα. Η ικανότητα της βιολογικής γεωργίας να αντιληφθεί και να αξιοποιήσει τις δυνατότητες οικοδόμησης ανθεκτικότητας, θα εξαρτηθεί από την ικανότητα του βιολογικού κινήματος να προσαρμοστεί και να μάθει από τις τρέχουσες εμπειρίες (Milestad R. and Darnhofer I., 2002).

Προκειμένου οι αγρότες να επωφεληθούν από τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η βιολογική μέθοδος παραγωγής, θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στις αγορές για τα προϊόντα τους. Οι προκλήσεις για το μάρκετινγκ των βιολογικών προϊόντων έχει τρεις παραμέτρους: την πιστοποίηση των αγροτών, τη σύνδεσή τους με τις υπάρχουσες εξαγωγικές αγορές και την ανάπτυξη αγορών βιολογικών προϊόντων στο εσωτερικό των ίδιων των αναπτυσσόμενων χωρών. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλά, αλλά όχι όλα, τα παραδοσιακά γεωργικά συστήματα είναι βιολογικά από προεπιλογή και, συνεπώς, ανταποκρίνονται στα βιολογικά πρότυπα πιστοποίησης, όπως είναι ή με κάποιες βελτιώσεις. Ένας μεγάλος αριθμός αγροτών που εφαρμόζει τέτοιες μεθόδους θα μπορούσε να επωφεληθεί των οργανικών αγορών αν είχε την κατάλληλη πρόσβαση σε αυτές. Οι καταναλωτές είναι ολοένα και πιο πρόθυμοι να πληρώσουν αυξημένη τιμή για τα προϊόντα βιολογικής γεωργίας, και η διαφήμιση και προβολή του ρόλου της Βιολογικής γεωργίας στην προσαρμογή των αγροτών στην κλιματική αλλαγή, προσθέτει στην επιχειρηματολογία των άλλων περιβαλλοντικών οφελών αυτού του γεωργικού συστήματος. Ακόμη και όταν δεν είναι διαθέσιμες προσοδοφόρες αγορές, ο βιολογικός τρόπος παραγωγής συνεισφέρει στην αυξημένη ανθεκτικότητα του συστήματος της γεωργίας και την αυτοδυναμία των αγροτικών νοικοκυριών.

Η βοήθεια που μπορεί να δοθεί στους αγρότες για την προσαρμογή τους στην κλιματική αλλαγή, αφορά τη δημιουργία κινήτρων για την βιολογική γεωργία και την προώθηση των βιολογικών τεχνικών μέσω των συστημάτων γεωργικής έρευνας καθώς και τη διάδοση των πληροφοριών σχετικά με τις βέλτιστες καλλιεργητικές πρακτικές (Borron S., 2006).

Παρά το γεγονός ότι ο τομέας της βιολογικής γεωργίας παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για τους παραγωγούς και η καταναλωτική ζήτηση αυξάνεται ταχύτερα από την προσφορά, προκαλούν προβληματισμό οι παράγοντες για τους οποίους πιστοποιημένοι παραγωγοί βιολογικών προϊόντων εγκατέλειψαν το σύστημα. Έτσι είναι χρήσιμη η επανεξέταση των παραγόντων που ήταν κρίσιμοι, τώρα και στο παρελθόν, για τη δημιουργία οργανικών συστημάτων από τους παραγωγούς. σε σχέση με το ισχύον καθεστώς πολιτικής σε σχέση με τη βιολογική γεωργία, το πεδίο εφαρμογής για την συνεχή ανάπτυξη του τομέα για το σχεδιασμό της μελλοντικής πολιτικής.

1.5 Φυτοπροστασία στη Βιολογική Παραγωγή

Η οργανική ή βιολογική γεωργία, μπορεί να οριστεί ως μια μορφή γεωργίας, που στοχεύει στην αειφόρο κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική ευημερία, ελαχιστοποιώντας τη χρήση των εξωτερικών εισροών, μεγιστοποιώντας τη χρήση των ανανεώσιμων πόρων και τη διαχείριση του αγροοικοσυστήματος και χρησιμοποιώντας την αγορά για την αντιστάθμιση των εξωτερικών δαπανών (Lampkin N., 1997). Σύμφωνα με τον ορισμό της IFOAM “η βιολογική γεωργία είναι ένα σύστημα παραγωγής που διατηρεί και βελτιώνει την υγεία των εδαφών, των οικοσυστημάτων και των ανθρώπων. Στηρίζεται στις οικολογικές διαδικασίες, στη βιοποικιλότητα και σε βιολογικούς κύκλους προσαρμοσμένους στις τοπικές συνθήκες παρά στη χρήση εισροών που έχουν αρνητικές επιπτώσεις. Η βιολογική γεωργία συνδυάζει την παράδοση, την καινοτομία και την επιστήμη προς όφελος του κοινού περιβάλλοντος ενώ προωθεί τις δίκαιες σχέσεις και μια καλή ποιότητα ζωής για όλους τους εμπλεκόμενους”.

Σήμερα η πρόοδος και η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας στηρίζεται σε ορισμένες βασικές αρχές οι οποίες καθορίζουν το όραμα, τις θέσεις και τους κανόνες του βιολογικού κινήματος σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτές είναι οι Αρχές της υγείας, της οικολογίας, της ισότητας και της προφύλαξης (Ifoam The Principles of Organic Agriculture).

Αρχή της Υγείας. Η βιολογική γεωργία οφείλει να διατηρεί και να βελτιώνει την υγεία των εδαφών, των φυτών, των ζώων, των ανθρώπων και του πλανήτη, θεωρώντας τα ως ένα αδιαίρετο σύνολο. Η υγεία κάθε ατόμου, αλλά και συνολικά της κοινωνίας, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την διατήρηση της υγείας των οικοσυστημάτων. Η βιολογική γεωργία αποβλέπει τόσο στη διατήρηση αλλά και στην βελτίωση της υγείας των οικοσυστημάτων και των οργανισμών και την ευημερία τους, μέσω της παραγωγής προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας. Στα πλαίσια αυτά, αποφεύγει τη χρήση λιπασμάτων, ζιζανιοκτόνων, φαρμάκων για τα ζώα και πρόσθετα τροφίμων που μπορεί να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία.

Αρχή της Οικολογίας. Η βιολογική γεωργία οφείλει να στηρίζεται στους φυσικούς κύκλους και στα ζωντανά οικολογικά συστήματα, να συμφωνεί με αυτά, να τα μιμείται και να τα βοηθά να διατηρηθούν. Η βιολογική παραγωγή πρέπει να βασίζεται σε οικολογικές διαδικασίες και σε μηχανισμούς ανακύκλωσης, ώστε η σίτιση και η ευημερία να επιτυγχάνονται μέσω της οικολογικής μεταχείρισης του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η διαδικασία παραγωγής. Η βιολογική διαχείριση των οικοσυστημάτων πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις τοπικές συνθήκες και να περιορίζει τη χρήση εισροών, μέσω της επαναχρησιμοποίησης τους και την ανακύκλωση. Επιπλέον, πρέπει να προασπίζει

τη διατήρηση του φυσικού τοπίου, του κλίματος, της βιοποικιλότητας και των φυσικών πόρων.

Αρχή της ισότητας. Η βιολογική γεωργία οφείλει να δομείται πάνω σε σχέσεις που εγγυώνται την ισότητα απέναντι στο κοινό περιβάλλον και τις ευκαιρίες της ζωής. Η βιολογική γεωργία πρέπει να διασφαλίζει τη δίκαιη μεταχείριση που αφορά στο περιβάλλον και τις ευκαιρίες διαβίωσης, παρέχοντας σε όλους όσους εμπλέκονται στον κλάδο (παραγωγούς, μεταποιητές, εμπόρους, καταναλωτές κλπ.) καλή ποιότητα ζωής, και σε όλο το κοινωνικό σύνολο επάρκεια τροφής και εξάλειψη της ανέχειας. Με αυτό το γνώμονα, η χρήση των φυσικών και περιβαλλοντικών πηγών για παραγωγή και κατανάλωση θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι κοινωνικά και οικολογικά δίκαιη.

Αρχή της προφύλαξης. Η βιολογική γεωργία θα πρέπει να ασκείται με φρόνηση και υπευθυνότητα, ώστε να προστατεύεται το περιβάλλον και να διασφαλίζεται η υγεία και η ευημερία των σημερινών αλλά και των μελλοντικών γενεών. Η πρόληψη και η υπευθυνότητα αποτελούν τους βασικούς κανόνες για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν στη διαχείριση, ανάπτυξη, και τεχνολογία για τη βιολογική γεωργία. Παράλληλα όμως, οι αποφάσεις που λαμβάνονται στα πλαίσια της βιολογικής γεωργίας θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν και τις αξίες όλων όσων επηρεάζονται από αυτές μέσα από διαφανείς και συμμετοχικές διαδικασίες.

Οι τέσσερις αρχές προσφέρουν μια προοπτική για το πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης. Μια απάντηση στις προκλήσεις αυτές φαίνεται να είναι η επέκταση και περαιτέρω λεπτομερής περιγραφή των προτύπων, έτσι ώστε, για παράδειγμα, μπορούν να συμπεριληφθούν εξωτερικές επιδράσεις. Ωστόσο, αυστηρότερα πρότυπα μπορεί να μην είναι δίκαια ως προς την αρχή της ισότητας, διότι πιθανώς να υπονομεύσουν δίκαιη πρόσβαση στις αγορές (Luttikholt L.W.M., 2006)

Η βιολογική μέθοδος παραγωγής, ως ένα συνολικό σύστημα διαχείρισης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και παραγωγής τροφίμων, το οποίο συνδυάζει βέλτιστες περιβαλλοντικές πρακτικές, υψηλό βαθμό βιοποικιλότητας, διατήρηση των φυσικών πόρων, εφαρμογή υψηλού επιπέδου προτύπων στη μεταχείριση των ζώων και παραγωγή που ανταποκρίνεται στην προτίμηση ορισμένων καταναλωτών σε προϊόντα που παράγονται με φυσικές ουσίες και διεργασίες συνεισφέρει επίσης στην προσφορά δημόσιων αγαθών που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και της καλής διαβίωσης των ζώων, καθώς και στην αγροτική ανάπτυξη.

Προκειμένου να επιτευχθούν τα παραπάνω, στη βιολογική μέθοδος παραγωγής εφαρμόζονται γενικά τα εξής (Καν. (ΕΚ) 834/2007 Άρθρο 4 - Γενικές αρχές):

α) κατάλληλος σχεδιασμός και διαχείριση των βιολογικών διεργασιών βάσει οικολογικών συστημάτων που χρησιμοποιούν φυσικούς πόρους στο εσωτερικό του συστήματος με μεθόδους που:

- i. χρησιμοποιούν ζώντες οργανισμούς και μηχανικές μεθόδους παραγωγής·
- ii. αφορούν εδαφικές φυτοκαλλιέργειες και ζωική παραγωγή ή πρακτική ιχθυοκαλλιέργειας η οποία συμμορφώνεται προς την αρχή της αειφόρου εκμετάλλευσης της αλιείας·
- iii. αποκλείουν τη χρήση ΓΤΟ και προϊόντων που παράγονται από ή με ΓΤΟ εξαιρουμένων των κτηνιατρικών φαρμακευτικών προϊόντων·
- iv. βασίζονται σε αξιολόγηση του κινδύνου, και στη χρήση προληπτικών και προφυλακτικών μέτρων, εφόσον απαιτείται·

β) περιορισμός της χρήσης εξωτερικών υλικών. Όταν τα εξωτερικά υλικά είναι απαραίτητα, ή ελλείψει των κατάλληλων πρακτικών και μεθόδων διαχείρισης που αναφέρονται στο στοιχείο α), τα υλικά αυτά περιορίζονται σε:

- i. υλικό βιολογικής παραγωγής·
- ii. φυσικές ουσίες ή ουσίες που παράγονται με φυσικό τρόπο·
- iii. ανόργανα λιπάσματα χαμηλής διαλυτότητας·

γ) αυστηρός περιορισμός της χρήσης συνθετικών χημικών υλικών στις εξαιρετικές περιπτώσεις όταν:

- i. δεν υπάρχουν οι κατάλληλες πρακτικές διαχείρισης· και
- ii. εφόσον δεν διατίθενται στην αγορά τα εξωτερικά υλικά που αναφέρονται στο στοιχείο β)· και
- iii. η χρήση εξωτερικών υλικών που αναφέρονται στο στοιχείο β) συμβάλλει στη δημιουργία απαράδεκτων περιβαλλοντικών επιπτώσεων·

δ) όπου συντρέχει περίπτωση, προσαρμογή, στο πλαίσιο του κανονισμού, των κανόνων της βιολογικής παραγωγής λαμβάνοντας υπόψη την υγειονομική κατάσταση, τις περιφερειακές κλιματικές διαφορές και τις τοπικές συνθήκες, τα στάδια ανάπτυξης και τις ειδικές κτηνοτροφικές πρακτικές.

Επιπλέον των γενικών εφαρμοζόμενων αρχών που διατυπώθηκαν παραπάνω, η εξειδίκευση των κανόνων βιολογικής γεωργίας περιλαμβάνει (Καν. (ΕΚ) 834/2007 Άρθρο 5 - Ειδικές αρχές που εφαρμόζονται στη γεωργία):

α) διατήρηση και βελτίωση της ζωής που φιλοξενεί το έδαφος και της φυσικής γονιμότητας, της σταθερότητας και της βιοποικιλότητας του εδάφους, και αποτροπή και καταπολέμηση της συμπίεσης και της διάβρωσης του εδάφους, και καλλιέργεια των φυτών πρωτίστως μέσω του εδαφικού οικοσυστήματος·

β) ελαχιστοποίηση της χρήσης μη ανανεώσιμων πόρων και υλικών εξωτερικών προς την εκμετάλλευση·

γ) ανακύκλωση των αποβλήτων και των παραπροϊόντων ζωικής και φυτικής προέλευσης μέσω εισροής τους στη φυτική και τη ζωική παραγωγή·

δ) συνεκτίμηση της τοπικής ή περιφερειακής οικολογικής ισορροπίας στις αποφάσεις που αφορούν την παραγωγή·

ε) διατήρηση της υγείας των ζώων ενθαρρύνοντας τη φυσική ανοσοποιητική άμυνα του ζώου καθώς και την επιλογή των κατάλληλων φυλών και κτηνοτροφικών πρακτικών·

στ) διατήρηση της υγείας των φυτών με προληπτικά μέτρα, όπως η επιλογή κατάλληλων ειδών και ποικιλιών ανθεκτικών στα παράσιτα και τις ασθένειες, κατάλληλης αμειψισποράς, μηχανικών και φυσικών μεθόδων και η προστασία των φυσικών εχθρών των παρασίτων·

ζ) κτηνοτροφία προσαρμοσμένη στην εκμετάλλευση και τη γη·

η) διατήρηση υψηλού επιπέδου συνθηκών διαβίωσης των ζώων, το οποίο ανταποκρίνεται στις ειδικές ανάγκες των συγκεκριμένων ειδών·

θ) παραγωγή βιολογικών κτηνοτροφικών προϊόντων από ζώα τα οποία, σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους, από τη γέννηση ή την εκκόλαψη τους, εκτράφηκαν σε βιολογικές εκμεταλλεύσεις·

ι) επιλογή φυλών με γνώμονα την ικανότητα προσαρμογής των ζώων στις τοπικές συνθήκες, τη ζωτικότητα τους και την αντοχή τους σε ασθένειες ή προβλήματα υγείας·

ια) σίτιση των ζώων με βιολογικές ζωοτροφές αποτελούμενες από συστατικά που είναι προϊόντα βιολογικής γεωργίας και από φυσικές ουσίες μη γεωργικής προέλευσης·

ιβ) εφαρμογή κτηνοτροφικών πρακτικών που ενισχύουν το ανοσοποιητικό σύστημα και τους φυσικούς μηχανισμούς άμυνας κατά των ασθενειών, ιδίως με τακτική άσκηση και πρόσβαση σε υπαίθριους χώρους και, ανάλογα με την περίπτωση, σε βοσκοτόπους·

ιγ) αποκλεισμός της εκτροφής ζώων με τεχνητή πολυπλοειδία·

ιδ) όσον αφορά την υδατοκαλλιέργεια, διαφύλαξη της βιοποικιλότητας των φυσικών υδατικών οικοσυστημάτων, της υγείας του υδάτινου περιβάλλοντος και της ποιότητας του περιβάλλοντος υδατικού και χερσαίου οικοσυστήματος·

ιε) σίτιση των υδρόβιων οργανισμών με ζωοτροφές που είναι προϊόντα αειφόρου εκμετάλλευσης της αλιείας, όπως ορίζονται στο άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2371/2002 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2002, για τη διατήρηση και βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της κοινής αλιευτικής πολιτικής (1) ή με βιολογικές ζωοτροφές αποτελούμενες από συστατικά που είναι προϊόντα βιολογικής γεωργίας και από φυσικές ουσίες μη γεωργικής προέλευσης.

Ειδικότερα για τη βιολογική φυτική παραγωγή, ισχύουν οι ακόλουθοι κανόνες (Καν. (ΕΚ) 834/2007 Άρθρο 12 – Κανόνες φυτικής παραγωγής):

α) η βιολογική φυτική παραγωγή χρησιμοποιεί τεχνικές άρωσης και καλλιέργειας που διατηρούν ή αυξάνουν τις οργανικές ύλες του εδάφους, βελτιώνουν τη σταθερότητα και τη βιοποικιλότητά του και αποτρέπουν τη συμπίεση και τη διάβρωσή του·

β) η γονιμότητα και η βιολογική δραστικότητα του εδάφους διατηρούνται και βελτιώνονται με πολυετή αμειψισπορά που περιλαμβάνει ψυχανθή και άλλες καλλιέργειες χλωρής λίπανσης, και με τη διασπορά κόπρου ζώων ή οργανικών υλών, αμφοτέρων κατά προτίμηση λιπασματοποιημένων, από βιολογική παραγωγή·

γ) επιτρέπεται η χρήση βιοδυναμικών παρασκευασμάτων·

δ) επιπροσθέτως, λιπάσματα και βελτιωτικά εδάφους επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται μόνο εφόσον έχουν εγκριθεί για χρήση σε βιολογικές παραγωγές·

ε) δεν χρησιμοποιούνται ανόργανα αζωτούχα λιπάσματα·

στ) όλες οι εφαρμοζόμενες τεχνικές φυτικής παραγωγής αποτρέπουν ή ελαχιστοποιούν τη συμβολή στη μόλυνση του περιβάλλοντος·

ζ) η πρόληψη των ζημιών που προκαλούνται από βλαβερούς οργανισμούς, ασθένειες και ζιζάνια βασίζεται πρωτίστως στην προστασία από τους φυσικούς εχθρούς, στην επιλογή ειδών και ποικιλιών, στην αμειψισπορά και στις καλλιεργητικές τεχνικές και σε θερμικές διεργασίες·

η) σε περίπτωση που έχει εντοπισθεί απειλή για τις καλλιέργειες, επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται φυτοπροστατευτικά προϊόντα μόνον εφόσον έχουν εγκριθεί για χρήση σε βιολογικές παραγωγές·

θ) για την παραγωγή προϊόντων εκτός σπόρων και αγενούς φυτικού πολλαπλασιαστικού υλικού, χρησιμοποιούνται μόνον σπόροι και πολλαπλασιαστικό υλικό που έχουν παραχθεί με βιολογική μέθοδο. Προς τούτο, το μητρικό φυτό, στην περίπτωση των σπόρων, και το γονικό φυτό, στην περίπτωση του αγενούς πολλαπλασιαστικού υλικού, έχουν παραχθεί σύμφωνα με τους κανόνες του παρόντος κανονισμού τουλάχιστον επί μία γενεά ή, προκειμένου για πολυετείς καλλιέργειες, επί δύο καλλιεργητικές περιόδους·

ι) προϊόντα καθαρισμού και απολύμανσης στη φυτική παραγωγή χρησιμοποιούνται μόνο εφόσον έχουν εγκριθεί για χρήση σε βιολογικές παραγωγές.

Τα εγκεκριμένα προς χρήση προϊόντα και οι ουσίες για την βιολογική παραγωγή (Καν. (ΕΚ) 834/2007 Άρθρο 16 - Προϊόντα και ουσίες που χρησιμοποιούνται στη γεωργία και κριτήρια έγκρισής τους), μπορούν να χρησιμοποιούνται μόνο εφόσον η αντίστοιχη χρήση επιτρέπεται στις γενικές γεωργικές εργασίες στα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη σύμφωνα με τις σχετικές κοινοτικές διατάξεις ή τις εθνικές διατάξεις που είναι σύμφωνες με το κοινοτικό δίκαιο.

Η έγκριση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων και των ουσιών εξαρτάται από τα εξής γενικά και ειδικά κριτήρια:

α) η χρήση τους είναι αναγκαία για τη διαρκή παραγωγή και ουσιώδης για τη σκοπούμενη χρήση της

β) όλα τα προϊόντα και οι ουσίες είναι φυτικής, ζωικής, μικροβιακής ή ανόργανης προέλευσης εκτός εάν προϊόντα ή ουσίες από τις πηγές αυτές δεν είναι διαθέσιμα σε επαρκή ποσότητα ή ποιότητα ή εάν δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις·

γ) η χρήση τους είναι ουσιώδης για τον έλεγχο επιβλαβούς οργανισμού ή συγκεκριμένης νόσου για τα οποία δεν υπάρχουν άλλες βιολογικές, φυσικές ή καλλιεργητικές πρακτικές ή πρακτικές που σχετίζονται με την επιλογή των φυτών, ούτε άλλες αποτελεσματικές διαχειριστικές πρακτικές·

δ) είναι δυνατό να επιτρέπονται προϊόντα που δεν είναι φυτικής, ζωικής, μικροβιακής ή ανόργανης προέλευσης, ούτε είναι ταυτόσημα με τη φυσική τους μορφή, μόνον εάν οι όροι χρήσης τους αποκλείουν την άμεση επαφή με τα βρώσιμα μέρη της καλλιέργειας·

Γενική αρχή στην καταπολέμηση των παρασίτων στη βιολογική γεωργία είναι ότι ο γεωργός πρέπει να βασίζεται κυρίως σε προληπτικά μέσα φυτοπροστασίας και να καταλήγει στη χρήση φυτοφαρμάκων μόνον εάν οι συνθήκες ανάπτυξης ενός παρασίτου το επιβάλλουν.

Η καταπολέμηση των παρασίτων, των ασθενειών και των ζιζανίων, πραγματοποιείται με την επιλογή των κατάλληλων ειδών και ποικιλιών, το κατάλληλο πρόγραμμα αμειψισποράς, με μηχανικές μεθόδους καλλιέργειας (καταστροφή των άγριων χόρτων, παγίδες σύλληψης εντόμων, κ.α.) καθώς και με την προστασία και διατήρηση των φυσικών εχθρών των παρασίτων.

Τα μέσα φυτοπροστασίας που επιτρέπονται για χρήση στη βιολογική γεωργία σύμφωνα με το Παράρτημα II του Κανονισμού 889/2008, συνοψίζονται στα εξής:

- ❖ Ουσίες φυτικής ή ζωικής προέλευσης. Στην κατηγορία αυτή μεταξύ άλλων ανήκουν η αζαδιρακτίνη, η λεκιθίνη, η ζελατίνη, το φυσικό πύρεθρο, η ροτενόνη, το κερι μέλισσών, κ.α.
- ❖ Μικροοργανισμοί. Πρόκειται για βακτήρια, ιούς και ανταγωνιστές μύκητες. Το πιο γνωστό ίσως είδος είναι ο Βάκιλος της Θουριγγίας (*Bacillus thuringensis*) ο οποίος χρησιμοποιείται στα πλαίσια της βιολογικής καταπολέμησης των λεπιδοπτέρων, και το Granulosis virus
- ❖ Ουσίες που παράγονται από μικροοργανισμούς όπως είναι το Spinosad.
- ❖ Ουσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνον σε παγίδες. Πρόκειται για φερομόνες και δύο ήδη συνθετικών πυρεθρινών (deltamethrin και λ-cyhalothrin) με περιορισμούς
- ❖ Παρασκευάσματα επιφανειακής εφαρμογής μεταξύ των καλλιεργούμενων φυτών όπως είναι ο Φωσφορικός σίδηρος [ορθοφωσφορικός σίδηρος (III)].
- ❖ Ουσίες που κατά παράδοση χρησιμοποιούνται στη βιολογική γεωργία. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνεται ο χαλκός ως μυκητοκτόνο, τα παραφινικά έλαια και τα ορυκτέλαια, το θειάφι, κ.α.

1.6 Βασικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας

Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας και συνορεύει με την Αλβανία και την ΠΓΔΜ. Επίσης συνορεύει με τις Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας στα ανατολικά, Θεσσαλίας στα νότια και Ηπείρου στα δυτικά. Είναι η μόνη Περιφέρεια της χώρας χωρίς διέξοδο προς τη θάλασσα.

Διάγραμμα 4. Χάρτης Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας

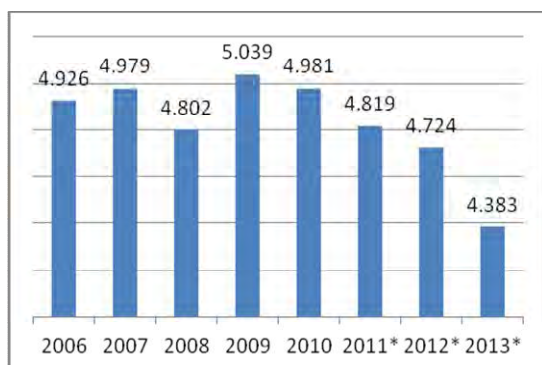

Πηγή: Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών Δ. Μακεδονίας

Η Περιφέρεια έχει έκταση 9.461 Km² και καταλαμβάνει το 7,2% της συνολικής έκτασης της χώρας. Είναι περιοχή κατ' εξοχήν ορεινή, με το 82% του εδάφους της να καλύπτεται από ορεινές και ημιορεινές εκτάσεις. Η συνολική έκταση κατανέμεται κατά χρήση γης ως εξής: Δάση 33,4%, βοσκότοποι 39,1%, γεωργικές καλλιέργειες 23,3%, οικισμοί 0,8%, νερά 2,4%, λοιπές εκτάσεις 0,9%. Ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 282.120 κατοίκους (ΕΣΥΕ 2011) και αντιστοιχεί περίπου στο 2,6% του πληθυσμού της χώρας.

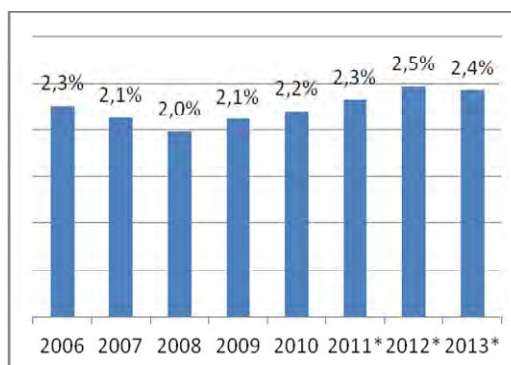
Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας συνεισέφερε το 2013 με ποσοστό 2,4% στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) της χώρας (βλ. Διάγραμμα 6). Την ίδια χρονιά στην Περιφέρεια αναλογούσε το 7,2% της συνολικής γεωργικής έκτασης της χώρας, το 10,4% των συνολικών εκτάσεων ετήσιων καλλιεργειών, ενώ στην Περιφέρεια παράγεται συνολικά το 3,9% του συνολικού γεωργικού προϊόντος της χώρας.

Διάγραμμα 5.
Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Π.Δ.Μ.
Σε εκατομμύρια ευρώ. Σε τρέχουσες τιμές

* Προσωρινά στοιχεία

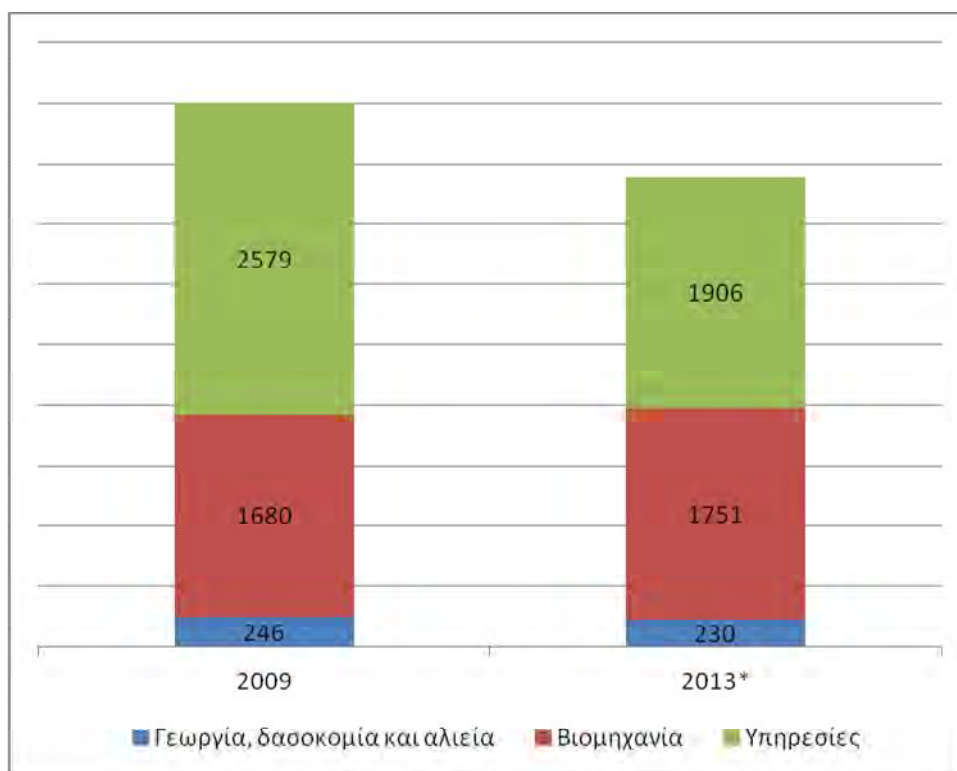
Διάγραμμα 6.
Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Π.Δ.Μ.
Ποσοστό επί συνόλου της χώρας

* Προσωρινά στοιχεία

Η συνολική συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο περιφερειακό προϊόν ανέρχεται στο 5,9%, της βιομηχανίας στο 45,0%, και των υπηρεσιών στο 49,1% (βλ. Διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 7.
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο
Σε εκατομμύρια ευρώ. Σε τρέχουσες τιμές

* Προσωρινά στοιχεία

Ο πρωτογενής τομέας της ΠΔΜ είναι ουσιαστικά ο αγροτικός τομέας (γεωργία, κτηνοτροφία), που αν και κατέχει σημαντικό μερίδιο στην οικονομία και την απασχόληση της Περιφέρειας, ακολουθεί σταδιακά φθίνουσα πορεία. Παρόλα αυτά διατηρεί σημαντική θέση

τόσο σαν τομέας οικονομικής δραστηριότητας, όσο και σαν παράγοντας κοινωνικής συνοχής, κυρίως στις ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές.

Η καλλιεργούμενη γεωργική γη καταλαμβάνει έκταση 2.283.000 στρέμματα, από τα οποία η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση 2.227.000 στρέμματα ενώ αρδευόμενα είναι μόνο τα 488.000 στρέμματα (~22%), (ΕΛΣΤΑΤ, 2009)

Το μεγαλύτερο μέρος αυτής αξιοποιείται με ετήσιες καλλιέργειες ήτοι 1.739.000 στρέμματα, οι δενδρώδεις καλλιέργειες καταλαμβάνουν έκταση 64.000 στρέμματα, τα αμπέλια 20.000 στρέμματα και οι βοσκότοποι και τα μόνιμα λιβάδια 480.000 στρέμματα (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2013).

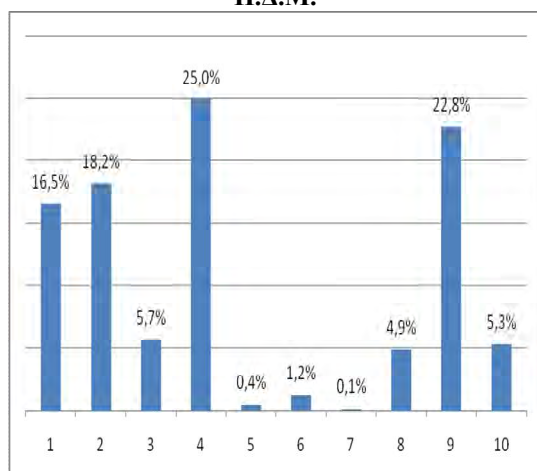
Ο πρωτογενής τομέας συμμετέχει με ποσοστό 5,92% στη διαμόρφωση της Περιφερειακής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (Α.Π.Α.). Σε επίπεδο νομών υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση. Πιο συγκεκριμένα, στο Νομό Φλώρινας η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στη διαμόρφωση της Α.Π.Α. είναι 8,3% (14,2% το 2000), στο Νομό Γρεβενών 8,8% (18,2% το 2000), στο Νομό Καστοριάς 11,4% (13,5% το 2000) και στο Νομό Κοζάνης 3,6% (5,7% το 2000).

Αν και σε επίπεδο συμβολής στο περιφερειακό ΑΕΠ ο πρωτογενής τομέας έχει μικρή συμμετοχή, δεν συμβαίνει το ίδιο ως προς την απασχόληση. Ο κλάδος της γεωργίας απασχολεί, σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία 2013 της ΕΛΣΤΑΤ, το 16,5% περίπου του απασχολούμενου πληθυσμού της Περιφέρειας (βλ. Διάγραμμα 8), το οποίο είναι σημαντικά υψηλότερο από τον μέσο όρο σε επίπεδο επικράτειας (βλ. Διάγραμμα 9). Με βάση το ποσοστό αυτό ως προς τον συνολικά απασχολούμενο πληθυσμό, οι κλάδοι της γεωργίας και κτηνοτροφίας καταλαμβάνουν την πρώτη θέση στην κατάταξη των κλάδων της περιφερειακής οικονομίας.

Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου του πρωτογενή τομέα ανέρχονται σε τρέχουσες τιμές σε 63 εκ. € ήτοι ποσοστό 5,9% (βλ. Διάγραμμα 10) επί του συνόλου των επενδύσεων, που επίσης είναι υψηλότερες από τον μέσο όρο επενδύσεων στον τομέα σε επίπεδο χώρας (βλ. Διάγραμμα 11).

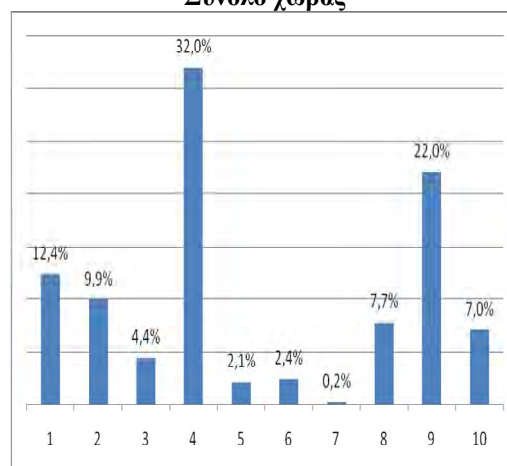
Διάγραμμα 8. Απασχόληση ανά κλάδο δραστηριότητας έτους 2013*

Π.Δ.Μ.

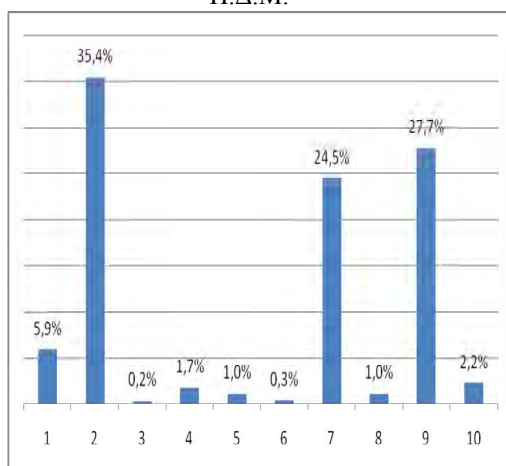
Διάγραμμα 9. Απασχόληση ανά κλάδο δραστηριότητας έτους 2013*

Σύνολο χώρας

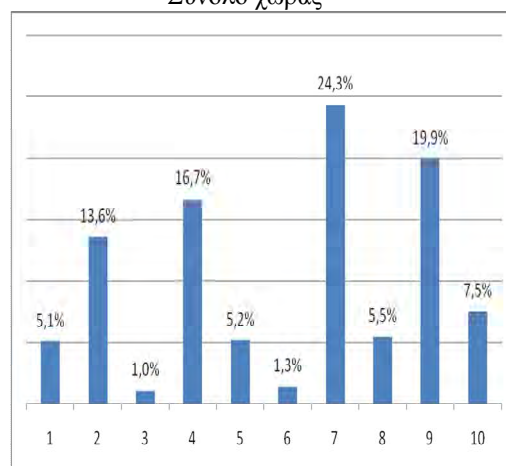
Διάγραμμα 10. Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά κλάδο έτους 2013*

Π.Δ.Μ.

Διάγραμμα 11. Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά κλάδο έτους 2013*

Σύνολο χώρας

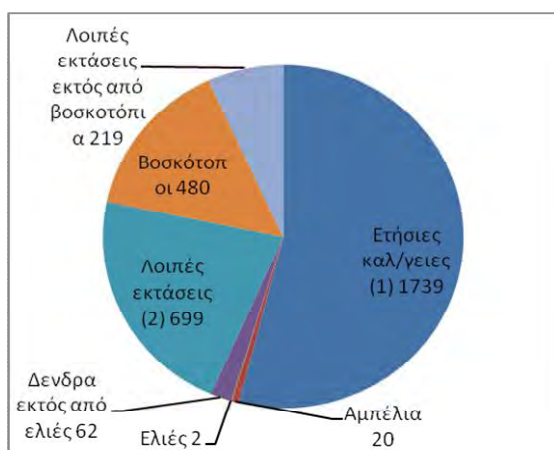

1. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία
2. Όρυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης
3. Κατασκευές
4. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης
5. Ένημέρωση και επικοινωνία
6. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες
7. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας
8. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες
9. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα
10. Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδοικων οργανισμών

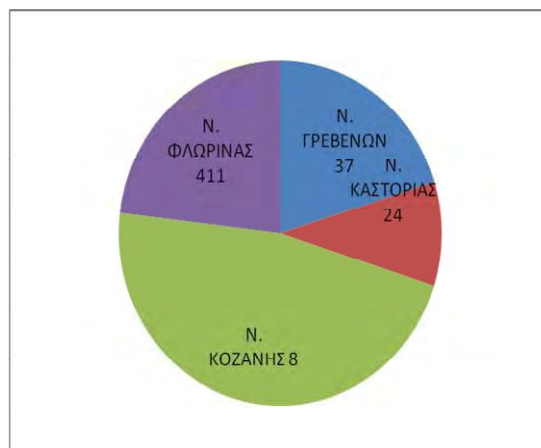
*Προσωρινά στοιχεία

Κατανομή της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης κατά βασικές κατηγορίες χρήσης – Περιφέρεια & Νομοί

Διάγραμμα 12. Κατανομή εκτάσεων Π.Δ.Μ.

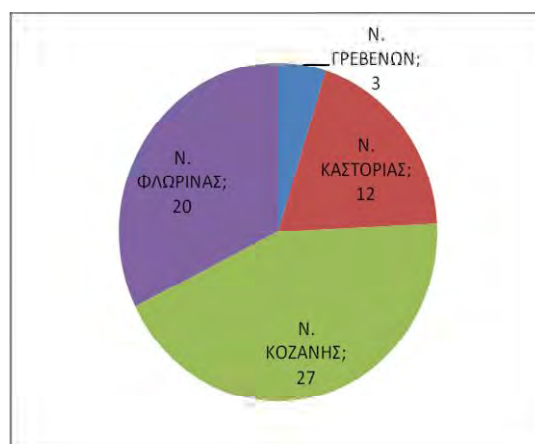
Διάγραμμα 13. Εκτάσεις Ετήσιων καλ/γείων ⁽¹⁾

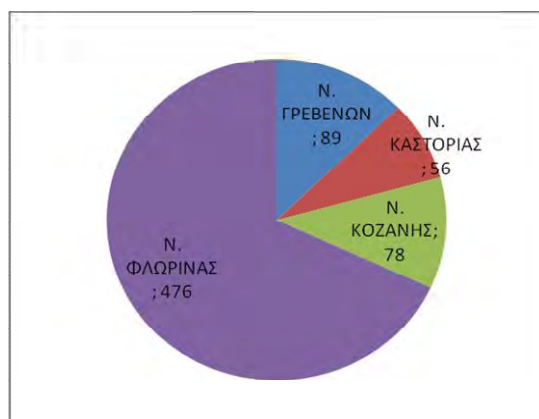
Διάγραμμα 14. Εκτάσεις Αμπελιών

Διάγραμμα 15. Εκτάσεις Δένδρων

Διάγραμμα 16. Λοιπές εκτάσεις ⁽²⁾

Διάγραμμα 17. Εκτάσεις Μόνιμων λιβαδιών

Έρευνα Διάθρωσης Γεωργικών και Κτηνοτροφικών Εκμεταλλεύσεων, έτος 2013
εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα

(1) Δεν περιλαμβάνονται οι αγραναπαύσεις.

(2) Περιλαμβάνονται οι οικογενειακοί λαχανόκηποι, τα μόνιμα λιβάδια και βοσκότοποι, οι άγονοι βοσκότοποι, τα φυτώρια, οι άλλες πολυετείς φυτείες και οι αγραναπαύσεις

Δεδομένου ότι η Δυτική Μακεδονία σαν Περιφέρεια παρουσιάζει ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα συνεισφοράς στην οικονομία της χώρας, καθώς και τη μεγαλύτερη ανεργία πανελλαδικά με ποσοστό 30,1% (Β' Τρίμηνο 2015), ο ρόλος του πρωτογενή τομέα γίνεται ακόμα πιο σημαντικός.

Η σημασία του πρωτογενή τομέα για την ΠΔΜ γίνεται καλύτερα αντιληπτή λαμβάνοντας υπόψη την άμεση διασύνδεση του με τους άλλους δύο παραγωγικούς τομείς της οικονομίας, και την εξάρτηση, σε μεγάλο βαθμό, του δευτερογενή τομέα (μεταποίηση - βιομηχανία) από τον πρωτογενή τομέα. Το παραγόμενο προϊόν του πρωτογενή τομέα αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων, όπως είναι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις τροφίμων, το χονδρεμπόριο, το λιανεμπόριο, οι υπηρεσίες μεταφοράς, και επιχειρήσεις εισροών (π.χ. γεωργικά μηχανήματα, φάρμακα, εφόδια κλπ.).

1.6.1 Η εξέλιξη του αγροτικού τομέα της Π.Δ.Μ.

Η πορεία του τομέα αυτού στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας διαρθρώθηκε και επηρεάστηκε από την κοινωνικοοικονομική εξέλιξη της περιοχής και κυρίως από την αξιοποίηση, τοπικά, των κοιτασμάτων λιγνίτη, από τη μεταναστευτική περίοδο 1965-1975 και την ανάπτυξη της γουνοποιίας και δεν ευνοήθηκε από την παράλληλη εκτέλεση των απαραίτητων έργων υποδομής.

Τα τελευταία χρόνια μόνον παρατηρείται σημαντική αλλαγή στην κατεύθυνση και στη διάρθρωση της παραγωγής. Οι κυρίαρχοι αλλά προβληματικοί κλάδοι δίνουν τη θέση τους στην παραγωγή τοπικών ποιοτικών προϊόντων, ενώ παράλληλα εμφανίζονται και νέοι κλάδοι παραγωγής με προοπτική. Σ' αυτό βοηθούν και μία σειρά έργων υποδομής που έχουν εκτελεστεί ή βρίσκονται στη φάση υλοποίησης.

Η αξιοποίηση των νέων φραγμάτων, των αναδασμών και των επιφανειακών νερών, με τη σύγχρονη αναδιάρθρωση των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων μπορούν να αυξήσουν την απασχόληση και παράλληλα το εισόδημα της περιοχής.

Εκτός από το κλίμα και τη μορφολογία της Περιφέρειας σοβαρός περιοριστικός παράγοντας, που επηρεάζει τη διαδικασία ανάπτυξης του αγροτικού τομέα, είναι και η έλλειψη των απαραίτητων υποδομών ή/και επενδύσεων. Στον τομέα των υποδομών μεταφορών η κατάσταση στην Περιφέρεια μόνο την τελευταία δεκαετία άρχισε να βελτιώνεται, με την κατασκευή της Εγνατίας Οδού. Η σιδηροδρομική και η αεροπορική σύνδεση είναι ανεπαρκείς, με μικρή συμμετοχή στις μεταφορές αγαθών και ατόμων.

Η ύπαρξη χαμηλού ποσοστού αρδευόμενων εκτάσεων δείχνει έλλειψη επενδύσεων προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ σημαντικό χαρακτηριστικό της αγροτικής ανάπτυξης στην Περιφέρεια είναι η σύνθεση της αγροτικής παραγωγής, όπου κυριαρχεί η καλλιέργεια των σιτηρών, η παραγωγή μήλων και φασολιών.

Η διάρθρωση της αγροτικής παραγωγής της Περιφέρειας και η σημαντική θέση της Περιφέρειας στην παραγωγή των τριών αυτών προϊόντων, οδηγεί σε χρήσιμα συμπεράσματα.

Όσον αφορά τα φασόλια και τα μήλα φαίνεται ότι, η ανάπτυξη των καλλιεργειών αυτών είναι φυσικό επακόλουθο του φυσικού συγκριτικού πλεονεκτήματος της Περιφέρειας για την παραγωγή τους, εξαιτίας των φυσικών συνθηκών και του εδάφους. Εξάλλου τα προϊόντα αυτά είναι και πιστοποιημένα ως Προϊόντα Γεωγραφικής Ένδειξης, που αποδεικνύει το δεσμό του προϊόντος με τη γεωγραφική περιοχή παραγωγής.

Όσον αφορά στην επέκταση της καλλιέργειας των μαλακών σιτηρών φαίνεται ότι, η επικράτησή τους που χαρακτηρίζεται από χαμηλής εντάσεως εργασία, οδήγησε στη μείωση του αριθμού και παράλληλα στη μεγέθυνση των εκμεταλλεύσεων.

Με βάση τα γεωργικά εισοδήματα που προσφέρουν οι διάφορες καλλιεργείες στην Περιφέρεια και στο σύνολο της χώρας, φαίνεται πως συγκεκριμένες καλλιεργείες είναι ιδιαίτερα αποδοτικές. Έτσι, καλλιεργείες όπως αυτές των φασολιών, ροδάκινων, πατάτας, μήλων και αμπελιού προσφέρουν σημαντικό γεωργικό εισόδημα αφού, συγκρινόμενο με το αντίστοιχο γεωργικό εισόδημα στο σύνολο της χώρας, υπερτερεί σημαντικά. Ωστόσο, τα γεωργικά εισοδήματα από τις καλλιεργείες αυτές μπορούν να αυξηθούν ακόμα περισσότερο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί είτε εφόσον οι αποδόσεις παραγωγής προσεγγίσουν τις παραγωγικές δυνατότητες της περιοχής, είτε εφόσον οι δαπάνες παραγωγής μειωθούν καθώς ξεπερνούν σημαντικά τις αντίστοιχες στο σύνολο της χώρας.

Πίνακας 1. Οικονομικοί Λογαριασμοί Γεωργίας 2011* στη Δυτική Μακεδονία και στο Σύνολο της χώρας (σε εκατ. €)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ
01	Δημητριακά (περιλαμβανομένων των σπόρων)	108,91	1028,71
01.1	Σιτάρι και όλυρα	55,51	442,39
01.11	Μαλακό σιτάρι και όλυρα	28,46	85,47
01.12	Σκληρό σιτάρι	27,05	356,92
01.2	Σίκαλη και σμιγός	4,53	6,24
01.3	Κριθάρι	14,52	65,26
01.4	Βρώμη και μείγματα θερινών δημητριακών	1,38	19,23
01.5	Αραβόσιτος σε κόκκους	32,97	423,27

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ
01.6	Ρύζι	0,00	72,32
01.7	Άλλα δημητριακά	0,00	0,00
02	Βιομηχανικά Φυτά	30,49	819,71
02.1	Ελαιούχοι σπόροι και καρποί (περιλαμβανομένων των σπόρων)	2,94	49,55
02.11	Σπόροι ελαιοκράμβης και αγριογογγύλης	0,00	0,00
02.12	Ηλίανθος	2,94	47,63
02.13	Σόγια	0,00	0,02
02.14	Άλλα ελαιούχα προϊόντα	0,00	1,90
02.2	Πρωτεϊνούχα φυτά (περιλαμβανομένων των σπόρων)	1,92	12,70
02.3	Ακατέργαστος καπνός	2,36	83,11
02.4	Ζαχαρότευτλα	1,43	19,79
02.5	Άλλα βιομηχανικά φυτά	21,83	654,56
03	Κτηνοτροφικά Φυτά	5,46	508,80
04	Λαχανικά και Σκαλιστικά Φυτά	20,55	1800,60
04.1	Νωπά λαχανικά	20,27	1702,35
04.2	Φυτά και λουλούδια	0,28	98,25
05	Πατάτες (περιλαμβανομένων των σπόρων)	17,44	243,96
06	Φρούτα	90,16	1801,67
06.1	Νωπά φρούτα	83,83	1054,50
06.2	Εσπεριδοειδή	0,00	242,60
06.3	Τροπικά φρούτα	0,00	61,15
06.4	Σταφύλια	6,33	310,29
06.5	Ελιές	0,01	133,13
07	Κρασί	0,53	23,54
08	Ελαιόλαδο	0,00	670,98
09	Άλλα Φυτικά Προϊόντα	0,18	24,10
11	Ζώα	62,20	1601,56
11.1	Βοοειδή	23,50	262,70
11.2	Χοιροειδή	3,54	368,09
11.3	Ιπποειδή	0,06	0,96
11.4	Αιγοπρόβατα	33,44	806,63
11.5	Πουλερικά	1,36	131,43
11.6	Άλλα ζώα	0,29	31,73
12	Ζωικά Προϊόντα	60,98	1294,07
12.1	Γάλα	57,52	1073,71
12.2	Αυγά	1,49	88,61
12.3	Άλλα ζωικά προϊόντα	1,97	131,75

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2011) * Προσωρινά στοιχεία.

1.6.2 Αποτίμηση αγροτικού τομέα της Π.Δ.Μ.

Το περιβάλλον στο οποίο καλείται να λειτουργήσει ο αγροτικός τομέας χαρακτηρίζεται από τον διαρκώς εντεινόμενο ανταγωνισμό όπου, οι ενισχύσεις δίνουν έμφαση στον παραγωγό και όχι στο προϊόν καθώς και στην αειφόρο ανάπτυξη.

Σ' αυτό το περιβάλλον, που συστηματικά διαμορφώνεται τουλάχιστον κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η στροφή προς την ποιότητα αποτελεί ίσως τη μοναδική διέξοδο επιβίωσης του αγροτικού τομέα που στηρίζεται στις μικρομεσαίες οικογενειακές εκμεταλλεύσεις.

Με δεδομένο ότι τα προϊόντα της Περιφέρειας χαρακτηρίζονται για την ποιότητά τους και μάλιστα τα περισσότερα από αυτά είναι πιστοποιημένα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (βλ. Πίνακα 2), γεγονός που συνάδει με την αυξητική τάση που δείχνουν οι καταναλωτές για τοπικά και παραδοσιακά προϊόντα που θεωρούνται ανώτερης ποιότητα, δημιουργούνται στέρεες βάσεις για την περαιτέρω εξέλιξη του τομέα.

Το ίδιο επιβεβαιώνεται και στη Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας για τη νέα Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020, όπου αναδεικνύονται οι παραδοσιακοί κλάδοι της γεωργίας και της μεταποίησης των χαρακτηριστικών γεωργικών προϊόντων της Περιφέρειας, ως τομείς και κλάδοι με προοπτική διαφοροποίησης και βελτίωσης των εξαγωγικών αποτελεσμάτων τους.

Σ' αυτή την κατεύθυνση θετικό στοιχείο αποτελεί η ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής, με έμφαση στη ζωική παραγωγή και ιδιαίτερα στην Περιφερειακή Ενότητα των Γρεβενών. Σύμφωνα με στοιχεία των τοπικών Υπηρεσιών Αγροτικής Ανάπτυξης, στη Δυτική Μακεδονία καλλιεργούνται περίπου 120.000 στρέμματα με βιολογικές μεθόδους. Τα μισά απ' αυτά βρίσκονται στα Γρεβενά και αφορούν κυρίως όσπρια και ζωοτροφές. Μ' αυτό τον τρόπο εξασφαλίζονται και οι απαιτούμενες ζωοτροφές για τις ανάγκες της βιολογικής κτηνοτροφίας. Τα παραγόμενα βιολογικά προϊόντα διατίθενται κυρίως σε περιοχές εκτός της Δυτικής Μακεδονίας, ενώ μεγάλες ποσότητες εξάγονται σε τρίτες χώρες.

Για τη βιολογική παραγωγή έχει συσσωρευτεί σημαντική γνώση κυρίως από νέους αγρότες ενώ οι προοπτικές ανάπτυξης της βιολογικής κτηνοτροφίας είναι ιδιαίτερα θετικές για την Περιφέρεια και ιδιαίτερα για τις ορεινές περιοχές (ANKO ΑΕ, 2006).

Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι η ανάπτυξη της βιολογικής μεθόδου παραγωγής πέρα από την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της ΚΑΠ, μπορεί να συμβάλλει τόσο άμεσα στην μικρή αύξηση της απασχόλησης με την ανάπτυξη μικρής κλίμακας πρωτοβουλιών

εμπορίας και μεταποίησης βιολογικών προϊόντων, όσο και έμμεσα, με μεγαλύτερη αύξηση της απασχόλησης στον τομέα του τουρισμού λόγω της δημιουργίας μιας θετικής «οικολογικής» εικόνας μιας περιοχής (Häring A. et al., 2001).

Πίνακας 2. Πιστοποιημένα προϊόντα πρωτογενή τομέα Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας

Προϊόν	Πιστοποίηση
Τυρί φέτα	Π.Ο.Π. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Κρόκος Κοζάνης	Π.Ο.Π. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Φασόλια Πρεσπών Φλώρινας	Π.Γ.Ε. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Φασόλια «γίγαντες-ελέφαντες» Καστοριάς	Π.Γ.Ε. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Μήλα Βερμίου Κοζάνης	Ολοκληρωμένη Διαχείριση - Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
Μήλα Καστοριάς	Π.Γ.Ε. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Οπωρικά Βελβεντού Κοζάνης	Ολοκληρωμένη Διαχείριση - Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
Τυρί ανεβατό	Π.Ο.Π. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Τυρί Μπάντζος	Π.Ο.Π. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Κεφαλογραβιέρα	Π.Ο.Π. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Μανούρι	Π.Ο.Π. - Ευρωπαϊκή Ένωση
Κρασιά Αμυνταίου	VQPRD - Ευρωπαϊκή Ένωση
Κρασιά Σιάτιστας	Τοπικός Οίνος - Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
Κρασιά Βελβεντού	Τοπικός Οίνος - Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Πηγή: ANKO (2007)

1.7 Σκοπός της εργασίας

Με βάση όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω και λαμβάνοντας υπ' όψη:

- ✓ Ότι η Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης εστιάζει στην παραγωγή ασφαλών και ποιοτικών τροφίμων, με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων, καταβάλλοντας επιπλέον δαπάνες από το ΕΓΤΑΑ ενισχύοντας τα γεωργό-περιβαλλοντικά Μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης,
- ✓ ότι η βιολογική μέθοδος παραγωγής τροφοδοτεί μια ειδική αγορά που καλύπτει την καταναλωτική ζήτηση βιολογικών προϊόντων και προσφέρει δημόσια αγαθά που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος στην άμβλυνση των επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή, καθώς και στην αγροτική ανάπτυξη,
- ✓ την ύπαρξη ορισμένων εξαιρετικά ευαίσθητων θεμάτων που συνδέονται με τη βιολογική παραγωγή όπως είναι η αποκατάσταση, η διατήρηση και η ενίσχυση των οικοσυστημάτων που σχετίζονται με τη γεωργία, η αποδοτικότητα των πόρων και η μεταστροφή προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στους τομείς της γεωργίας και των τροφίμων καθώς και η προώθηση της κοινωνικής ένταξης, η μείωση της φτώχειας και η οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών,
- ✓ τη σπουδαιότητα του αγροτικού τομέα για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και την έμφαση που δίνεται για παραγωγή ποιοτικών, ασφαλών και με εξωστρεφή προσανατολισμό γεωργικών προϊόντων,

έγινε μία **έρευνα πεδίου** στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας προκειμένου να διερευνηθούν και να αξιολογηθούν:

- η εφαρμογή της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιολογική παραγωγή,
- η ανάλυση των εμποδίων που ανακύπτουν ως προς την ένταξη στον τομέα της βιολογικής παραγωγής,
- η ελκυστικότητα του συστήματος βιολογικής παραγωγής, ιδίως για τις μικρές εκμεταλλεύσεις.
- το προφίλ των παραγωγών που υλοποιούν τα προγράμματα βιολογικής γεωργίας,
- αν και κατά πόσο επιτυγχάνεται μεταφορά και διάχυση γνώσεων στις αγροτικές περιοχές, καθώς και η συμβολή τους στην βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων,

→ η επίδραση της εφαρμογής των προγραμμάτων βιολογικής γεωργίας στην οργάνωση της αλυσίδας των τροφίμων, περιλαμβανομένης της επεξεργασίας και εμπορίας αγροτικών προϊόντων.

Επιπρόσθετα οι αντικειμενικοί σκοποί που επιδιώκονται είναι η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μεθόδων φυτοπροστασίας στις ενταγμένες στο Πρόγραμμα καλλιέργειες σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ζήτηση της κοινωνίας για γεωργικές πρακτικές που συμβάλλουν στο μετριασμό της αλλαγής του κλίματος και στην προσαρμογή σε αυτήν και είναι συμβατές με την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος, του τοπίου και των χαρακτηριστικών του, των φυσικών πόρων, του εδάφους και της γενετικής ποικιλομορφίας.

Τέλος λαμβάνοντας υπ' όψη ότι η βιολογική κτηνοτροφία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την βιολογική γεωργία, επειδή οι διατροφικές ανάγκες των ζώων εκτός από τη βόσκηση καλύπτονται και με βιολογικές ζωοτροφές, μέρος της έρευνας σχεδιάστηκε να διεξαχθεί σε μονάδες όπου εφαρμόζεται Βιολογική Κτηνοτροφία.

2 ΥΛΙΚΑ & ΜΕΘΟΔΟΙ

2.1 Περιγραφή δείγματος

Η έρευνα διεξήχθη του μήνες Μάιο και Ιούνιο του 2015 σε παραγωγούς των τεσσάρων Περιφερειακών Ενοτήτων της Δυτικής Μακεδονίας που ολοκλήρωσαν τις πενταετείς δεσμεύσεις των προγραμμάτων βιολογικής γεωργίας και βιολογικής κτηνοτροφίας, ενταγμένων σε αυτά το έτος 2006.

Η συλλογή πληροφοριών έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίων γραπτής ατομικής συμπλήρωσης και ο χρόνος συμπλήρωσής τους δεν υπερέβαινε τα 15 – 20 λεπτά. Οι ερωτηθέντες γνώριζαν εξ' αρχής τη φύση και το σκοπό της συγκεκριμένης έρευνας και ήταν αρκετά δεκτικοί στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

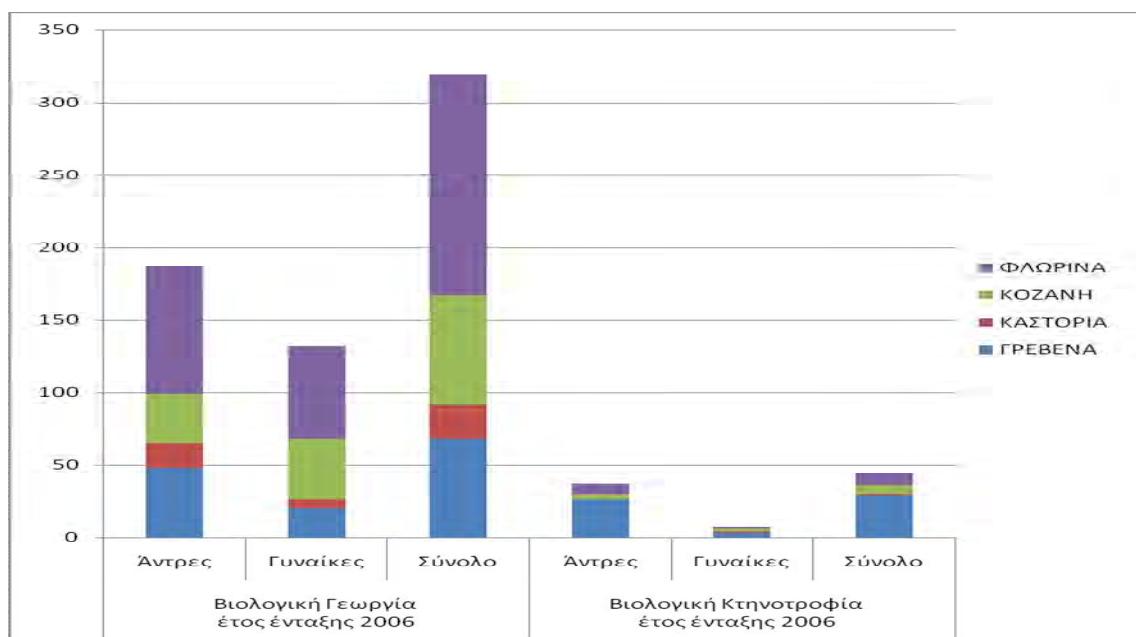
Τα ερωτηματολόγια (βλ. Παράρτημα Ι) ήταν ανώνυμα και η μορφή τους περιελάμβανε στο πρώτο (1^ο) μέρος έξι ερωτήσεις (6) δημογραφικών στοιχείων (όπως ηλικίας, φύλο, εισόδημα, μορφωτικό επίπεδο) και στο δεύτερο (2^ο) μέρος δεκαεπτά ερωτήσεις (17) κλειστού τύπου όπου καλούνταν να εκφράσουν την άποψη τους σχετικά με τους κανόνες παραγωγής και πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων, την χρήση γεωργικών φαρμάκων και ΓΤΟ στη βιολογική μέθοδο παραγωγής καθώς και το πλαίσιο εμπορίας των βιολογικών προϊόντων. Η κάθε ερώτηση θα έπρεπε να απαντηθεί με τις επιλογές «ΝΑΙ», «ΟΧΙ» και «ΔΕΝ ΕΧΩ ΓΝΩΜΗ».

Το συνολικό μέγεθος του δείγματος προσδιορίστηκε στα 150 άτομα – ερωτηματολόγια και προέκυψε μετά την κατηγοριοποίηση του συνόλου των βιοκαλλιεργητών που συμμετείχαν στα προγράμματα Βιολογικής Γεωργίας και Βιολογικής Κτηνοτροφίας κατά Περιφερειακή Ενότητα και φύλο σύμφωνα με τον Πίνακα 3 και το Διάγραμμα 18 που ακολουθούν.

Πίνακας 3. Συμμετέχοντες σε προγράμματα Βιολ. Γεωργίας & Βιολ. Κτηνοτροφίας

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Βιολογική Γεωργία έτος ένταξης 2006			Βιολογική Κτηνοτροφία έτος ένταξης 2006		
	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο
ΓΡΕΒΕΝΑ	48	20	68	26	3	29
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	17	6	23	0	1	1
ΚΟΖΑΝΗ	34	42	76	4	2	6
ΦΛΩΡΙΝΑ	88	64	152	7	1	8
Γενικό Σύνολο	187	132	319	37	7	44

Διάγραμμα 18. Συμμετέχοντες σε προγράμματα Βιολ. Γεωργίας & Βιολ. Κτηνοτροφίας

Από την ποσοστιαία κατανομή των συμμετεχόντων στα Προγράμματα Βιολογικής Γεωργίας και Βιολογικής Κτηνοτροφίας προέκυψε η διαφοροποίηση των ερωτηματολογίων του Πίνακα 4:

Πίνακας 4. Ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν

	Σύνολο βιο-αγροτών	Βιολογική Γεωργία	Βιολογική Κτηνοτροφία
		363 [100%]	319 [87,9%]
Ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν	150	132	18

Από το συνδυασμό των συμμετεχόντων Βιο-αγροτών κατά Περιφερειακή Ενότητα, φύλο, και συμμετοχή σε πρόγραμμα Βιολογικής Γεωργίας ή Βιολογικής Κτηνοτροφίας προέκυψε η κατανομή του Πίνακα 5:

Πίνακας 5. Κατανομή ερωτηθέντων

Ερωτ/για / Π.Ε.	Βιολογική Γεωργία			Βιολογική Κτηνοτροφία		
	άντρες	γυναίκες	Σύνολο	άντρες	γυναίκες	Σύνολο
ΓΡΕΒΕΝΑ	20	8	28	11	1	12
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	7	3	10	0	0	0
ΚΟΖΑΝΗ	14	17	31	2	1	2
ΦΛΩΡΙΝΑ	36	27	63	3	0	3
Σύνολο	77	55	132	16	2	18

Η επιλογή των ερωτώμενων προέκυψε με απλή τυχαία δειγματοληψία και μετά τη συγκέντρωση των ερωτηματολογίων προβήκαμε στην κατηγοριοποίηση και ανάλυση των στοιχείων. Χαρακτηριστικά, στην έρευνά μας συμμετείχαν εκατό (150) άτομα εκ των οποίων το 61% ήταν άνδρες και το 39% ήταν γυναίκες. Εν συνεχεία, για την καλύτερη ανάλυση των στατιστικών αποτελεσμάτων διακρίναμε τις ακόλουθες κατηγορίες για την ηλικία και την εκπαίδευση – μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων:

Ηλικία

- a) μέχρι 40 ετών (Age1 {0.1}, όπου το 8,7% ανήκει σε ηλικίες μικρότερες των 40 ετών {1} και το 91,3% είναι εκτός {0}).
- b) Από 41 – 60 ετών (Age2 {0.1}, όπου το 69,3% των ερωτηθέντων ανήκει σε αυτή την κατηγορία {1} και το 30,7% είναι εκτός {0}).
- c) Άνω των 60 ετών (Age3 {0.1}, όπου το 22% των ερωτηθέντων ανήκει σε αυτή την κατηγορία {1} και το 78% είναι εκτός {0}).

Εκπαίδευση – Μορφωτικό Επίπεδο

- a) Αγράμματος (3,3%, Edu1)
- b) Απόφοιτος Δημοτικού (44,7%, Edu2)
- c) Απόφοιτος Γυμνασίου (19,3%, Edu3)
- d) Απόφοιτος Λυκείου (27,3%, Edu4)
- e) Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (5,3%, Edu5)

Επιπρόσθετα, από τις δεκαεπτά ερωτήσεις (17) του αρχικού ερωτηματολογίου επικεντρωθήκαμε σε οκτώ (8) βασικές ερωτήσεις (βλ. Παράρτημα Ι) οι οποίες και χρησιμοποιήθηκαν για τη διεξαγωγή των τελικών στατιστικών αποτελεσμάτων. Τα αποτελέσματα εξάγονται με την εφαρμογή της Διερευνητικής Ανάλυσης Παραγόντων (exploratory factor analysis – EFA), η οποία ακολουθείται από μία ιεραρχική ανάλυση κατά συστάδες.

2.2 Μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων

Προκειμένου να αξιολογήσουμε τους κανόνες παραγωγής, πιστοποίησης και ελέγχου των βιολογικών προϊόντων, την χρήση γεωργικών φαρμάκων και ΓΤΟ στη βιολογική μέθοδο παραγωγής καθώς και το πλαίσιο εμπορίας των βιολογικών προϊόντων χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο της Ανάλυσης Παραγόντων (factor analysis – FA). Ο κύριος ρόλος της Διερευνητικής Ανάλυσης Παραγόντων (exploratory factor analysis – EFA) είναι να

διερευνήσει έναν πιθανό υποκείμενο σχηματισμό από αλληλένδετες μεταβλητές χωρίς όμως να επιβληθεί καμία συγκεκριμένη δομή των αποτελεσμάτων. Η μέθοδος αυτή μας επιτρέπει να προσδιορίσουμε την παραγοντική δομή ή το μοντέλο για μία σειρά από μεταβλητές (Bandalos B., 1996). Η μέθοδος εξαγωγής ήταν στην ανάλυση κύριων συνιστωσών (principal component analysis – PCA) βασισμένη στην περιστροφή varimax. Αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε τη μέθοδο ανάλυσης κύριων συνιστωσών (principal component analysis – PCA) γιατί στόχος μας ήταν κυρίως να δούμε ποια είναι η άποψη των βιο-παραγωγών για το σύστημα παραγωγής και πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων και ποια είναι η αποδοχή της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιολογική παραγωγή καθώς και ποια είναι η επίδραση της εφαρμογής των προγραμμάτων βιολογικής γεωργίας στην εμπορία των αγροτικών προϊόντων.

Όταν εφαρμόζεται η μέθοδος της Διερευνητικής Ανάλυσης Παραγόντων (exploratory factor analysis – EFA) γίνονται διάφορες υποθέσεις. Τα δεδομένα βασίζονται σε τυχαία δειγματοληψία ενώ οι μεταβλητές εκφράζονται μέσα από το διάστημα ή το επίπεδο λόγου και η σχέση μεταξύ των παρατηρούμενων μεταβλητών είναι γραμμική (η κανονικότητα των μεταβλητών είναι επιθυμητή σε μεγάλο βαθμό). Επιπλέον, η κανονικότητα ενισχύει τη λύση και επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης (Tabachnick B.G. and Fidell L.S., 2007; Field A., 2000).

Η μέθοδος της Διερευνητικής Ανάλυσης Παραγόντων (exploratory factor analysis – EFA) είναι μια πολύ χρήσιμη μέθοδος που έχει εφαρμοστεί σε πολλές εμπειρικές μελέτες. Εντούτοις, εμφανίζει κάποιους περιορισμούς προκειμένου να εφαρμοστεί σωστά:

1. Οι συσχετίσεις, η βάση της Ανάλυσης Παραγόντων (factor analysis – FA), περιγράφουν τις σχέσεις. Τα αιτιώδη συμπεράσματα δεν μπορούν να γίνουν μόνο με συσχετίσεις.
2. Η επιλογή των αρχικών μεταβλητών καθορίζεται από την ερμηνεία των εξαχθέντων παραγόντων. Είναι απαραίτητο να αποφευχθεί δείγμα από συγκεκριμένες μεταβλητές.
3. Τα αποτελέσματα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την επιλογή του δείγματος καθώς και το μέγεθός του (όσο μεγαλύτερο το δείγμα τόσο μεγαλύτερη και η συσχέτιση). Εν ολίγοις, «μια αναλογία πέντε ατόμων ανά μεταβλητή είναι το απόλυτο ελάχιστο, ενώ προτείνεται να υπάρχουν τουλάχιστον 10-15 άτομα ανά μεταβλητή» (Field A., 2000).
4. Ο πιο σημαντικός περιορισμός αφορά την αξιοπιστία των μετρήσεων και κυρίως τη μέτρηση στάσεων, συμπεριφορών και ψυχολογικών χαρακτηριστικών με βάση τις κλίμακες τύπου Likert (Gliem J.A. and Gliem R.R., 2003). Η εκτίμηση των μέτρων αξιοπιστίας της εσωτερικής συνοχής είναι αναγκαία μέσω του υπολογισμού του συντελεστή Cronbach's α . Αυτή η ανάλυση έχει ως στόχο να επιβεβαιώσει ή όχι την αξιοπιστία των μεταβλητών που επιλέχθηκαν αρχικά, λαμβάνοντας ως βασικό κανόνα

ότι ο συντελεστής α (Cronbach's α) είναι μεγαλύτερος από $0,695 \approx 0,7$, είναι ένα αποδεκτό επίπεδο.

Προκειμένου να αξιολογήσουμε την επάρκεια και την ποιότητα της Διερευνητικής Ανάλυσης Παραγόντων (exploratory factor analysis – EFA) ως λύση, εξετάζουμε διαδοχικά δύο κριτήρια:

A) Τα στοιχεία που αναφέρονται στο ποσό της διακύμανσης, το οποίο και αντιπροσωπεύει την κάθε μεταβλητή.

B) Το στοιχείο Kaiser – Meyer – Olkin (KMO)

Για τις αρχικές μεταβλητές, οι Κοινές Παραγοντικές Διακυμάνσεις (communalities) είναι το ποσοστό της κάθε διακύμανσης που υπολογίστηκε για όλους τους παράγοντες που έχουν εξαχθεί. Έχοντας ως βάση τον Kaiser H.F (1974), οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι το στοιχείο $KMO > 0.50$ είναι ένα σημαντικό κατώφλι της δειγματοληπτικής επάρκειας.

Σχετικά με τον αριθμό των παραγόντων (υπερ-μεταβλητές) που εξάγονται, χρησιμοποιήσαμε «πολλαπλά κριτήρια και αιτιολογημένη αντανάκλαση» και παρατηρήσαμε ότι οι εναλλακτικοί κανόνες που προτάθηκαν από τη βιβλιογραφία δεν οδηγούν απαραίτητα στα ίδια αποτελέσματα (Henson R.K. and Roberts J.K., 2006). Αρχικά, είναι το κριτήριο του Kaiser που προτάθηκε από τον Guttman και υιοθετήθηκε στη συνέχεια από τον Kaiser (Nunnally J.C. , 1978). Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτό το κριτήριο οι κοινοί παράγοντες είναι ιδιότιμοι > 1 (το ποσό της διακύμανσης που υπολογίζεται και αντιπροσωπεύει τον κάθε παράγοντα). Το δεύτερο είναι το «scree test» του Cattell R.B. (1966). Το τρίτο αφορά το συνολικό ποσό της διακύμανσης που εξηγείται από τους παράγοντες που εξήχθησαν. Και πάλι όμως δεν υπάρχει κάποιος απόλυτος κανόνας ή ακριβές όριο. Επομένως, είναι γενικά δεκτό ότι οι παράγοντες που πρέπει να διατηρηθούν είναι εκείνοι οι οποίοι εγγυώνται περίπου 70-80% της συνολικής διακύμανσης.

Τέλος, η ανάλυση συστάδων με βάση τις υπερ-μεταβλητές (επιλεγμένοι παράγοντες) έχει εκτελεστεί με σκοπό την αξιολόγηση του προφίλ του παραγωγού στη Δυτική Μακεδονία ο οποίος υλοποιεί προγράμματα Βιολογικής Γεωργίας και μέσω αυτού την αξιολόγηση του συστήματος Βιολογικής Παραγωγής. Η ομαδοποίηση (clustering) είναι μια πολύ γνωστή προσέγγιση για την εξόρυξη δεδομένων. Διαφορετικές μέθοδοι διαχωρισμού είναι διαθέσιμες. Όλες αυτές στοχεύουν στην ομαδοποίηση στατιστικών χαρακτηριστικών παρόμοιου είδους (μέγιστη ομοιότητα) σε περιορισμένο αριθμό ομαδοποιήσεων (ελάχιστη ομοιότητα), μειώνοντας έτσι τον αριθμό των παρατηρήσεων ενώ ο διερευνητικός παράγοντας ανάλυσης (exploratory factor analysis – EFA) μας επιτρέπει να μειώσουμε τον αριθμό των μεταβλητών. Μια ιεραρχική ομαδοποίηση τύπου agglomerative, βασισμένη στη

μέθοδο του Ward, έχει υλοποιηθεί με την Ευκλείδεια απόσταση ως μέτρο ομοιότητας μεταξύ των ατόμων. Με τη διαδικασία agglomerative, ορίζουμε ένα «δέντρο» από διαδοχικές και πλησιέστερες συστάδες που συγχωνεύονται σε μεγαλύτερες. Το κυριότερο ερώτημα αφορά τον κατάλληλο αριθμό των ομαδοποιήσεων. Δεν υπάρχει κανένας αυστηρός κανόνας ή θεωρία. Αυτό είναι κυρίως θέμα «κοινής λογικής», όπου η εκ των υστέρων αξιολόγηση των εναλλακτικών αριθμών ομαδοποιήσεων βοηθά τον ερευνητή στην τελική του επιλογή. Αυτή, λοιπόν, η εκ των υστέρων ανάλυση είναι κυρίως βασισμένη στη σύγκριση του μέσου όρου των διαφορών για κάθε μεταβλητή μεταξύ των διαφόρων ομάδων. Τέλος, οι post-hoc δοκιμές αποκαλύπτουν σε ποιο βαθμό οι συστάδες αντανακλούν σημαντικές διαφορές των συμπεριφορών προς το περιβάλλον.

Εξειδίκευση Μοντέλου και η ουσία του Fit Diagnostics

Το μοντέλο τακτικής παλινδρόμησης (ordinal regression model) επιλέχτηκε προκειμένου να εκτιμηθεί η σχέση μεταξύ της εφαρμογής των προγραμμάτων βιολογικής γεωργίας και διαφόρων παραγόντων που πιθανώς τα επηρεάζουν. Αυτό το είδος της τεχνικής παλινδρόμησης έχει δύο μεγάλα βασικά πλεονεκτήματα:

- Πρώτον, το μοντέλο τακτικής παλινδρόμησης απαιτεί λιγότερες προϋποθέσεις σε σχέση με την πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση (multiple linear regression), καθώς δεν θεωρούμε ότι η μεταβλητή απόκρισης και οι όροι σφάλματος διανέμονται κανονικά.
- Δεύτερον, δεν είναι ευάλωτη σε σφάλματα δεδομένων και σε μη-εξειδικεύσεις, καθώς η εξαρτημένη μεταβλητή δεν είναι συνεχής αλλά χωρίζεται σε κατηγορίες.

Πριν από την εφαρμογή του εμπειρικού μοντέλου θα πρέπει να επιλέγεται μια μορφή συνδέσμου. Υπάρχουν πέντε βασικές λειτουργίες σύνδεσης και το κριτήριο επιλογής βασίζεται στην κλιμάκωση της αντίδρασης της αθροιστικής μεταβλητής πιθανότητας (Norusis, 2004; Minetos and Polyzos, 2010).

Το γεγονός πως η κατανομή των παρατηρήσεων παρουσιάζει θετική ασυμμετρία (μεγαλύτερη συγκέντρωση παρατηρήσεων στα χαμηλά διαστήματα τιμών) μας οδηγεί στην υιοθέτηση της συνάρτησης negative log-log. Η γενική μορφή της συνάρτησης είναι $link(y_{ij}) = \ln(-\ln(1-y))$, ενώ η μορφή του υποδείγματος είναι η κάτωθι:

$$\ln(\theta_j) = \alpha_j - \beta_n X_n$$

Όπου:

j: ο αριθμός των κατηγοριών μείον 1

α : η σταθερή παράμετρος της παλινδρόμησης

β : οι συντελεστές της παλινδρόμησης

X: οι ανεξάρτητες μεταβλητές

Για την αξιολόγηση των κανόνων υγιεινής των βιολογικών εκτροφών, αλλά και τους τομείς στους οποίους είναι αναγκαία η συμβολή της έρευνας και της καινοτομίας χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο ερωτήσεων κλειστού τύπου πολλαπλών επιλογών για το Ερώτημα 9 του Παραρτήματος I και πολλαπλών απαντήσεων για το ερώτημα 10 του Παραρτήματος I και στη συνέχεια ποσοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων.

3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Μετά τη συγκέντρωση και κατηγοριοποίηση των ερωτηματολογίων συνεχίσαμε στην ανάλυση των στοιχείων με το λογισμικό πρόγραμμα SPSS για τη σύγκριση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.

Απώτερος στόχος της επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων είναι η αναζήτηση μιας ουσιαστικότερης περιγραφής και ερμηνείας της σχέσης μιας ομάδας μεταβλητών με όσο το δυνατόν οικονομικότερο, οργανωμένο και απλοποιημένο τρόπο. Με βάση, λοιπόν, μία «μήτρα» συσχέτισης (correlation matrix) που περιλαμβάνει τις συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών, τα δεδομένα ομαδοποιούνται σε παράγοντες (factors), οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ερμηνεία της σχέσης μεταξύ των δεδομένων. Η επιλογή του αριθμού των παραγόντων που περιγράφουν καλύτερα τη σχέση των μεταβλητών, καθώς και η ερμηνεία του νοήματος τους χαρακτηρίζονται από υποκειμενικότητα.

Ελέγχουμε, λοιπόν, τη συσχέτιση των ανεξάρτητων μεταβλητών που συμμετέχουν τελικά στην εξίσωση της παλινδρόμησης (ερωτήσεις ερωτηματολογίου). Ελέγχεται μία από τις υποθέσεις της Λογιστικής Παλινδρόμησης για την χαμηλή συσχέτιση των ανεξάρτητων μεταβλητών μεταξύ τους. Παρατηρούμε αν η τιμή του δείκτη συσχέτισης τείνει να γίνει μηδέν (0) τότε αυτό σημαίνει ότι η συσχέτιση τείνει να είναι ανύπαρκτη. Επιπλέον, από τον πίνακα συσχετίσεων βρίσκουμε ενδείξεις ότι οι συσχετίσεις ανάμεσα στις μεταβλητές είναι σχετικά ίδιες μεταξύ τους με μικρές διαφοροποιήσεις και επομένως μπορούμε να προχωρήσουμε σε παραγοντική ανάλυση (ολοκληρωμένο συμπέρασμα μπορούμε να έχουμε από την εξέταση του δείκτη KMO και από τον έλεγχο σφαιρικότητας του Bartlett).

Το μέτρο του Kaiser – Meyer – Olkin (KMO) μας παρέχει μία εκτίμηση του βαθμού ομοιογένειας των μεταβλητών ή αλλιώς σε ποιο βαθμό ο συγκεκριμένος πίνακας συσχέτισης (correlation matrix) είναι κατάλληλος για παραγοντική ανάλυση. Ο δείκτης πρέπει να παίρνει τιμές μεγαλύτερες της τιμής 0,8. Ωστόσο τιμές μεγαλύτερες του 0,50 είναι αποδεκτές. Στην περίπτωση των δεδομένων μας: $KMO=0.547$.

Ένας άλλος τρόπος αξιολόγησης της καταλληλότητας του μοντέλου είναι και ο έλεγχος σφαιρικότητας του Bartlett (Bartlett's Test of Sphericity). Προϋπόθεση γι' αυτό είναι ότι το δείγμα προέρχεται από πολυμεταβλητό κανονικό πληθυσμό παρατηρήσεων. Ο ακόλουθος πίνακας 6. μας δείχνει τις τιμές που παίρνουν οι δείκτες KMO και Bartlett.

Πίνακας 6. KMO and Bartlett's Test

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0,547
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	51,963
	df	28
	Sig.	0,004

Στόχος της παραγοντικής ανάλυσης είναι να επιτευχθεί πιο εύκολα ερμηνευτική λύση και να εξηγήσει τις συσχετίσεις μεταξύ των παρατηρούμενων μεταβλητών. Εμείς χωρίσαμε το δείγμα μας σε τρεις κατηγορίες (FACT1, FACT2, FACT3) της κλίμακας περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης με βάση τα στοιχεία που συλλέξαμε (ερωτηματολόγια). Ο ακόλουθος πίνακας 7 μας δείχνει πως διαμορφώθηκαν οι συνιστώσες.

Πίνακας 7.: Rotated Component Matrix

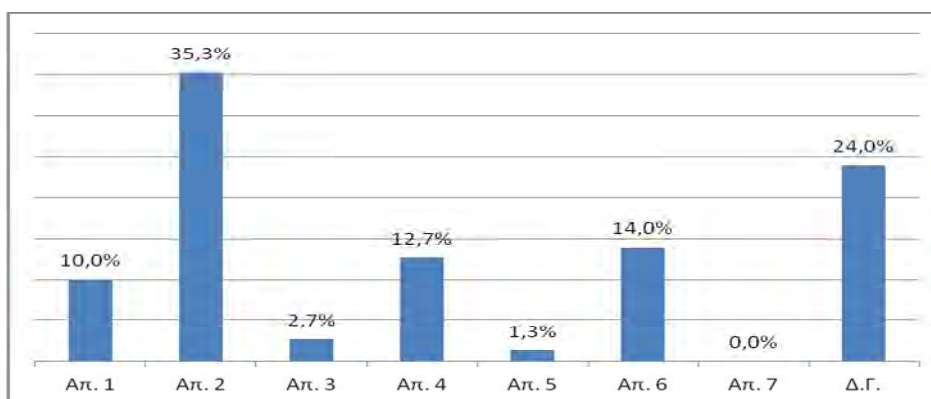
Rotated Component Matrix				
		Component		
		1	2	3
FACT1	VAR01	,514		
	VAR07	,652		
	VAR08	,743		
FACT2	VAR02		,667	
	VAR03		,767	
FACT3	VAR04			,537
	VAR05			,620
	VAR06			,658
Extraction Method: Principal Component Analysis.				
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.				
a		Rotation converged in 57 iterations.		

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στην πρώτη (1^η) ομαδοποίηση FACT1, όπου περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 1, 7 και 8 του ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα Ι), τα φορτία των μεταβλητών είναι θετικά που σημαίνει ότι έχουν θετική συσχέτιση μεταξύ τους. **Οι τρεις αυτές μεταβλητές αφορούν τα άτομα που πιστεύουν ότι οι κανόνες παραγωγής και πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων διευκολύνουν την περαιτέρω ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και οι έλεγχοι πρέπει να είναι τυπικοί και αυστηροί ανεξαρτήτως**

κόστους. Στη δεύτερη (2^η) ομαδοποίηση FACT2, όπου περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 2 και 3, του ερωτηματολογίου, παρουσιάζονται υψηλές και θετικές μεταξύ τους συνιστώσες. Αυτό σημαίνει ότι η συγκεκριμένη ομάδα ατόμων πιστεύει ότι η σήμανση των προϊόντων βιολογικής γεωργίας θα πρέπει να συνάδει με την ύπαρξη χαμηλότερων επιπέδων υπολειμμάτων γεωργικών φαρμάκων σε σύγκριση με αυτά των συμβατικών ενώ ταυτόχρονα αυτή η σήμανση θα πρέπει να είναι διακριτή και εμφανής επί των προϊόντων. Τέλος, η τρίτη (3^η) ομαδοποίηση FACT3, όπου περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 4, 5 και 6 του ερωτηματολογίου, παρουσιάζει επίσης υψηλά φορτία στις μεταβλητές Αυτό σημαίνει ότι η συγκεκριμένη ομάδα ατόμων πιστεύει ότι ελλιπής πληροφόρηση για τα βιολογικά προϊόντα είναι συνάρτηση της μικρής εμπιστοσύνης ως προς την αποτελεσματικότητα της βιολογικής μεθόδου παραγωγής προϊόντων.

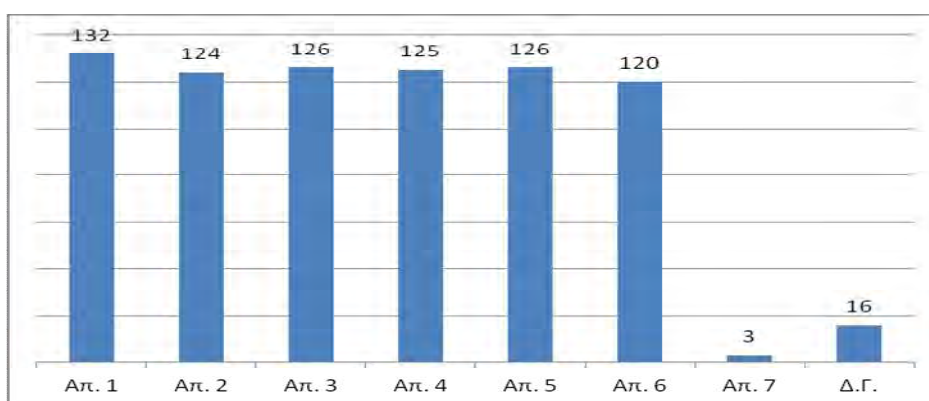
Όσον αφορά την αξιολόγηση των κανόνων υγιεινής των βιολογικών εκτροφών το 10% των ερωτώμενων πιστεύει ότι οι κανόνες που περιγράφουν τους κανόνες υγιεινής των ζώων θα πρέπει να αυστηροποιηθούν (Απ.1), το 35,3% ότι κανόνες που περιγράφουν τους κανόνες υγιεινής των ζώων θα πρέπει να είναι υψηλών προδιαγραφών και ίδιοι ανεξάρτητα από τον τύπο εκτροφής (βιολογικό ή μη) (Απ.2), το 2,7% ότι θα πρέπει να υπάρχουν λεπτομερείς κανόνες υγιεινής των ζώων που εκτρέφονται με βιολογικό τρόπο (Απ.3), το 12,7% ότι θα πρέπει οι κανόνες υγιεινής των βιολογικών εκτροφών να είναι πιο αυστηροί σε σχέση με των συμβατικών (Απ.4), το 1,3% ότι οι κανόνες υγιεινής των βιολογικών εκτροφών πρέπει να γίνουν πιο αυστηροί (Απ.5), το 14% ότι οι υφιστάμενοι κανόνες υγιεινής στις βιολογικές εκτροφές είναι επαρκείς (Απ.6), όλοι συμφωνούν ότι θα πρέπει να υπάρχουν λεπτομερείς κανόνες υγιεινής στις βιολογικές εκτροφές (Απ.7), ενώ το 24% των ερωτώμενων δηλώνει ότι δεν έχει γνώμη (Απ.8). Συνοπτικά τα ποσοστά φαίνονται στο Διάγραμμα 19.

Διάγραμμα 19. Απόψεις ως προς τους κανόνες υγιεινής των βιολογικών εκτροφών

Σχετικά με τους τομείς στους οποίους είναι αναγκαία η συμβολή της έρευνας και της καινοτομίας το 88% των ερωτώμενων πιστεύει ότι είναι απαραίτητη η διερεύνηση της οικονομικής και της κοινωνικής διάστασης της βιολογικής γεωργίας (Απ. 1), το 82,7% ότι χρειάζεται έρευνα στον τομέα των σπόρων και του πολλαπλασιαστικού υλικού που χρησιμοποιείται σε χαμηλών εισροών γεωργία και κτηνοτροφία (Απ. 2), το 84% στην τοπική παραγωγή πρωτεϊνούχων ζωοτροφών (Απ. 3), το 83,3% στη διαχείριση απορριμμάτων (Απ. 4), το 84% στην αντιμετώπιση των ζωνοδόσων (Απ. 5), το 80% στη συνύπαρξη βιολογικών, συμβατικών και γενετικά τροποποιημένων καλλιεργειών (Απ. 6), το 2% σε άλλα θέματα που αφορούν την διάθεση των προϊόντων (Απ. 7), ενώ το 10,7% δήλωσε ότι δεν έχει γνώμη. Συνοπτικά τα ποσοστά φαίνονται στο Διάγραμμα 20.

Διάγραμμα 20. Απόψεις ως προς τους τομείς έρευνας & καινοτομίας

4 ΣΥΖΗΤΗΣΗ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

4.1 Συζήτηση

Στην παρούσα εργασία δόθηκε μια γενική εικόνα των αλλαγών στην Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα, στην προώθηση της καινοτομίας, στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και στη στήριξη της απασχόλησης και της ανάπτυξης σε αγροτικές περιοχές. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, η νέα ΚΑΠ περιέχει ένα πιο «πράσινο» και πιο δίκαια κατανομημένο πρώτο πυλώνα, και έναν δεύτερο πυλώνα ο οποίος θα επικεντρώνεται περισσότερο στην ανταγωνιστικότητα και στην καινοτομία, στην κλιματική αλλαγή και στο περιβάλλον.

Ταυτόχρονα όμως είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστούν μερικά κύρια περιβαλλοντικά ζητήματα στον αγροτικό τομέα όπως είναι η προστασία των οικοσυστημάτων, η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, η προστασία της βιοποικιλότητας και η διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας στις περιοχές με φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, η ολοκληρωμένη διαχείριση των φυσικών πόρων και ο μετριασμός και η προσαρμογή στη κλιματική αλλαγή.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω ζητημάτων είναι απαραίτητη η προώθηση συστημάτων με μειωμένη χρήση εισροών στη γεωργική παραγωγή. Η προώθηση αυτών των συστημάτων μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη στην αγροτική παραγωγή αλλά ταυτόχρονα και στην προστασία του περιβάλλοντος. Μέσω της εφαρμογής κατάλληλων καλλιεργητικών πρακτικών επιτυγχάνεται περιορισμός στη χρήση λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών ουσιών καθώς και ορθολογική διαχείριση των υδατικών και εδαφικών πόρων.

Η βιολογική γεωργία - κτηνοτροφία είναι εξ' ορισμού φιλική στο περιβάλλον ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι οι βιοκαλλιεργητές δεν έχουν καμία υποχρέωση τήρησης διαδικασιών πολλαπλής συμμόρφωσης. Στη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία ασκείται επίσης ήπια μορφή γεωργία από πλευράς αρδεύσεων, και ενέργειας, τήρηση χαμηλών πυκνοτήτων βόσκησης, ορθολογική διαχείριση των φυσικών χώρων, κ.λπ. Αποτελεί κατά συνέπεια ένα εξαιρετικά προχωρημένο είδος ολοκληρωμένης διαχείρισης της αγροτικής παραγωγής.

Επιπλέον τα προϊόντα που παράγονται με τη βιολογική μέθοδο καλύπτουν στην αγορά μία σημαντική μερίδα καταναλωτών, ευαισθητοποιημένων σε θέματα υγιεινής διατροφής και προστασίας του περιβάλλοντος, ικανών σε αριθμό να στηρίξουν την ευημερία και την ανάπτυξη των παραγωγών που εφαρμόζουν στις εκμεταλλεύσεις τους τη βιολογική μέθοδο

παραγωγής, με την προϋπόθεση ότι θα έχουν επαρκή πρόσβαση στις αγορές για τα προϊόντα τους.

Αυτά τα δεδομένα μπορούν να αξιοποιηθούν στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας τα προϊόντα της οποίας χαρακτηρίζονται για την ποιότητά τους. Σε συνδυασμό με την αυξητική τάση που δείχνουν οι καταναλωτές για τοπικά και παραδοσιακά ποιοτικά προϊόντα, δημιουργούνται ευνοϊκές προϋποθέσεις για την αξιοποίηση και ανάπτυξη του τομέα της βιολογικής παραγωγής στην ευρύτερη περιοχή.

4.2 Προτάσεις

Οι συνθήκες για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Δυτική Μακεδονία είναι θετικές, αφού εκτός των ευνοϊκών κλιματολογικών και εδαφολογικών συνθηκών και της αυξανόμενης διεθνούς ζήτησης, υπάρχει έντονο ενδιαφέρον για επιχειρηματική δραστηριοποίηση στον κλάδο, όχι μόνο από αγρότες αλλά και από κατοίκους αστικών περιοχών ευαισθητοποιημένους σε θέματα περιβάλλοντος.

Σ' αυτή την κατεύθυνση και προκειμένου να βελτιστοποιηθούν οι συνθήκες και το περιβάλλον δραστηριοποίησης στον τομέα παραγωγής βιολογικών αγροτικών προϊόντων θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψη τα εξής:

- **Το νομικό πλαίσιο που διέπει τη βιολογική παραγωγή να περιέχει σαφείς και αυστηρούς κανόνες** για τους παραγωγούς, που ταυτόχρονα να ανταποκρίνονται στις υψηλές προσδοκίες των καταναλωτών. Κανόνες που δεν είναι αξιόπιστοι ενδέχεται μακροπρόθεσμα να θέσουν σε κίνδυνο την εμπιστοσύνη του κοινού και να οδηγήσουν σε αδυναμία της αγοράς.
- **Επιπλέον οι κανόνες παραγωγής θα πρέπει να εξακολουθήσουν να περιλαμβάνουν ρητή απαγόρευση της χρήσης γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ) και προϊόντων που παράγονται με τη χρήση ΓΤΟ**, καθώς αυτή η ρύθμιση φαίνεται ότι αποτελεί σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης θετικής άποψης, τόσο για την άσκηση της βιολογικής αγροτικής δραστηριότητας όσο και για την κατανάλωση προϊόντων βιολογικής μεθόδου παραγωγής.
- **Η βιολογική παραγωγή θα πρέπει να υπόκειται σε πολλαπλούς αυστηρούς και τυπικούς ελέγχους, ανεξαρτήτως κόστους**, με σκοπό την εξακρίβωση της συμμόρφωσης με τους κανόνες βιολογικής παραγωγής και επισήμανσης των βιολογικών προϊόντων. Η βιολογική παραγωγή είναι αξιόπιστη μόνο αν πλαισιώνεται

από αποτελεσματική εξακρίβωση και ελέγχους σε όλα τα στάδια παραγωγής, μεταποίησης και διανομής.

- Καθοριστικός παράγοντας για την κατανάλωση βιολογικών τροφίμων είναι η γνώση και η ικανότητα διάκρισης και η αναγνωρισιμότητα των βιολογικών από τα συμβατικά προϊόντα. **Η σήμανση των προϊόντων βιολογικής γεωργίας θα πρέπει να είναι διακριτή και εμφανής επί των προϊόντων και θα πρέπει να συνάδει με την ύπαρξη χαμηλότερων επιπέδων υπολειμμάτων γεωργικών φαρμάκων και τη μη χρήση ΓΤΟ, σε σύγκριση με αυτά των συμβατικών.**
- **Η σημασία της σήμανσης ως αγοραστικό κίνητρο είναι υψηλότερη από εκείνη της τιμής.** Το μεγαλύτερο μειονέκτημα για την εμπορία των βιολογικών προϊόντων που είναι οι υψηλές τους τιμές, δεν λειτουργούν αποτρεπτικά στην απόφαση αγοράς για τους παραγωγούς βιολογικών προϊόντων και συνειδητοποιημένους καταναλωτές αν υπάρχει εμπιστοσύνη ως προς την εγκυρότητα της σήμανσης.
- **Η εμπιστοσύνη τόσο των παραγωγών όσο και των καταναλωτών είναι καίριας σημασίας για την αγορά των βιολογικών τροφίμων.** Εξ' άλλου η ανάγκη μερίδας των καταναλωτών για κατανάλωση βιολογικών προϊόντων, προέρχεται από την πεποίθηση τους ότι ο βιολογικός τρόπος παραγωγής είναι φιλικός προς το περιβάλλον και σέβεται κάθε μορφή ζωής και ότι τα βιολογικά προϊόντα είναι ωφέλιμα για την υγεία και περισσότερο ασφαλή από τα συμβατικά τα οποία ενδέχεται να είναι επιβαρυνμένα με υπολείμματα φυτοφαρμάκων ή από τη χρήση ΓΤΟ. Η αύξηση των διατροφικών κινδύνων λόγω της παγκοσμιοποίησης, τα μεγάλα διατροφικά σκάνδαλα των τελευταίων ετών συνηγορούν στην αυξανόμενη ευαισθητοποίηση των καταναλωτών σε θέματα υγείας και προστασίας του περιβάλλοντος και επιδρούν θετικά στη ζήτηση βιολογικών προϊόντων.
- **Η ελλιπής πληροφόρηση για τα βιολογικά προϊόντα είναι συνάρτηση της μικρής εμπιστοσύνης ως προς την αποτελεσματικότητα της βιολογικής μεθόδου παραγωγής προϊόντων, γι' αυτό χρειάζεται επισταμένη και εκτενής πληροφόρηση ως προς το σύστημα παραγωγής βιολογικών προϊόντων από την παραγωγή μέχρι την πιστοποίηση και την εμπορία τους τόσο στους αγρότες όσο και στο καταναλωτικό κοινό.**
- Παράλληλα είναι απαραίτητη η συμβολή της έρευνας και της καινοτομίας σε όλα τα θέματα που άπτονται της βιολογικής μεθόδου παραγωγής όπως είναι η οικονομική και κοινωνική διάσταση της, οι εισροές και οι μέθοδοι φυτοπροστασίας της, η διαχείριση των βιολογικών εκμεταλλεύσεων και η εμπορία των βιολογικών προϊόντων.

- Η βιολογική κτηνοτροφία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την βιολογική γεωργία, επειδή οι διατροφικές ανάγκες των ζώων εκτός από τη βόσκηση καλύπτονται και με βιολογικές ζωοτροφές. **Τα ζώα θα πρέπει να τρέφονται με υλικά ζωοτροφών που παράγονται σύμφωνα με τους κανόνες της βιολογικής παραγωγής και προέρχονται κατά προτίμηση από την ίδια εκμετάλλευση, με βάση τις φυσιολογικές ανάγκες τους.**
- **Οι κανόνες υγιεινής των ζώων θα πρέπει να συνεχίσουν να είναι υψηλών προδιαγραφών** τόσο σε συμβατικές όσο και βιολογικές εκτροφές.
- Σε μία περίοδο οικονομικής κρίσης, **η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας μπορεί να συμβάλει στην καταπολέμηση της ανεργίας και στην ορθολογικότερη αξιοποίηση των περιορισμένων διαθέσιμων οικονομικών πόρων** μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της προσέλκυσης νέων ανθρώπων στο γεωργικό επάγγελμα.
- Ο συνδυασμός βιολογικής παραγωγής - ονομασίας προέλευσης, μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό μίγμα προώθησης της βιολογικής παραγωγής στην αγορά. **Σ' αυτή την κατεύθυνση είναι πολύ σημαντική η προσπάθεια ευαισθητοποίησης και βελτίωσης των ικανοτήτων των αγροτών, η βελτίωση της προβολής - προώθησης των προϊόντων με τη χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, καθώς και η ανάπτυξη των βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού, των εναλλακτικών μορφών τους και των τοπικών αγορών.**
- Το εγχείρημα δημιουργίας μιας εύρωστης βιολογικής γεωργίας δεν είναι εύκολο. Ένας μεγάλος αριθμός παραγωγών αναγκάστηκε να εξέλθει του συστήματος βιολογικής παραγωγικής διαδικασίας τα τελευταία έτη, λόγω της ύφεσης και της αναγκαστικής πτώσης των τιμών λόγω των μειούμενων εισοδημάτων των καταναλωτών. **Αλλά υπό τις νέες συνθήκες που διαμορφώνει, η ΚΑΠ, η προώθηση της βιολογικής μεθόδου παραγωγής αποτελεί μία αξιόπιστη επιλογή που θα επιτρέψει βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, τη στήριξη της επιχειρηματικότητας και κατά συνέπεια και τη δημογραφική στήριξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας.**

5 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

5.1 ΞΕΝΗ

1. Ackrill, R.W. (2000). *The Common Agricultural Policy*. Sheffield: Sheffield Academic Press, for the University Association for Contemporary European Studies.
2. Ackrill, R., Kay, A. and Morgan, W. (2008). *The Common Agricultural Policy and Its Reform: The Problem of Reconciling Budget and Trade Concerns*. Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie, 56: pp. 393–411.
3. Azucena Gracia and Tiziana de Magistris (2006). *The demand for organic foods in the South of Italy: A discrete choice model*. Food Policy, Volume 33, Issue 5, October 2008, pp. 386–396.
4. Borron Sarah (2006). *Building resilience for an unpredictable future: How organic agriculture can help farmers adapt to climate change*. FAO, Sustainable Development Department.
5. Cattell, R.B. (1966). *The scree test for the number of factors*. Multivariate Behavioral Research, Vol. 1 No. 2, pp. 245-276.
6. Dayan, F. E., Cantrell, C. L., & Duke, S. O. (2009). *Natural products in crop protection*. Bioorganic & medicinal chemistry, 17(12), pp. 4022-4034.
7. European Commission, Directorate-General Agriculture and Rural Development (2012). *The Common Agricultural Policy – A story to be continued*. Publications Office.
8. European Commission, Directorate-General Agriculture and Rural Development (2013). *Overview of CAP Reform 2014-2020*, Agricultural Policy Perspectives Brief N°5.
9. Field, A. (2000). *Discovering Statistics Using SPSS for Windows*. Sage Publications. London, Thousand Oaks, CA, and New Delhi.
10. Fuller, R. J., Norton, L. R., Feber, R. E., Johnson, P. J., Chamberlain, D. E., Joys, A. C., & Wolfe, M. S. (2005). *Benefits of organic farming to biodiversity vary among taxa*. Biology letters, 1(4), pp. 431-434.
11. Garcia-Duran Patrica, Montserrat Millet (2014). *The determinants of CAP reform: learning from the European financial crisis and CAP 2013*. UB Economics Working Papers, Universitat de Barcelona.
12. Gliem, J.A. and Gliem, R.R. (2003). *Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type scales*. Midwest Research to Practice

Conference in Adult, Continuing, and Community Education. The Ohio State University. Columbus, OH, October 8-10.

13. Häring, A., Dabbert, S., Offermann, F., & Nieberg, H. (2001, May). *Benefits of organic farming for society*. In European Conference—Organic Food and Farming—Towards Partnership and Action in Europe, Copenhagen, Denmark (Vol. 10, No. 11.05, p. 2001).
14. Henson, R.K. and Roberts, J.K. (2006). *Use of exploratory factor analysis in published research: common errors and some comment on improved practice*. Educational and Psychological Measurement, Vol. 66 No. 3, pp. 393-416.
15. Honkanen Pirjo, Bas Verplanken and Svein Ottar Olsen (2006). *Ethical values and motives driving organic food choice*. Journal of Consumer Behaviour Volume 5, Issue 5, pp 420–430, September/October 2006.
16. Institute for European Environmental Policy (IEEP) (2006). *An Evaluation of the Less Favoured Area Measure in the 25 Member States of the European Union*. Report prepared for DG Agriculture.
17. Kaiser, H.F. (1974), *An index of factorial simplicity*. Psychometrica, Vol. 39 No. 1, pp. 31-36.
18. Kay, A. (2003). *Path dependency and the CAP*. Journal of European public policy, 10(3), pp. 405-420.
19. Kirchmann, H., & Bergström, L. (2001). *Do organic farming practices reduce nitrate leaching?*. Communications in soil science and plant analysis, 32(7-8), pp 997-1028.
20. Koen Mondelaers, Wim Verbeke, Guido Van Huylenbroeck, (2009). *Importance of health and environment as quality traits in the buying decision of organic products*. British Food Journal, Vol. 111 Iss: 10, pp.1120 – 1139.
21. Kouba Maryline (2003). *Quality of organic animal products*. Livestock Production Science. Volume 80, Issues 1–2, March 2003, pp 33–40 Organic Livestock Production.
22. Lampkin, N.H. (1997). *Opportunities for Profit from Organic Farming*. Paper presented to the RASE Conference “Organic Farming - Science into Practice”.
23. Linker, H. M., Orr, D. B., & Barbercheck, M. E. (2009). *Insect Management on Organic Farms*. Center for Environmental Farming Systems: Raleigh, North Carolina. Version AG-659W-09.
24. Litterick, A. M., Watson, C. A., & Atkinson, D. (2002). *Crop protection in organic agriculture—a simple matter?*. In Proceedings of the UK Organic Research 2002

- Conference (pp. 203-206). Organic Centre Wales, Institute of Rural Studies, University of Wales Aberystwyth.
25. Loureiro Maria L and Hine Susan (2002). *Discovering Niche Markets: A Comparison of Consumer Willingness to Pay for Local (Colorado Grown), Organic, and GMO-Free Products*. Journal of Agricultural and Applied Economics, 34, pp 477-487.
 26. Lutikholt L.W.M. (2006). *Principles of organic agriculture as formulated by the International Federation of Organic Agriculture Movements*. NJAS - Wageningen Journal of Life Sciences Volume 54, Issue 4, 2007, pp 347–360
 27. Mäder, P., Fliessbach, A., Dubois, D., Gunst, L., Fried, P., & Niggli, U. (2002). *Soil fertility and biodiversity in organic farming*. Science, 296 (5573), pp 1694-1697
 28. Magkos Faidon, Arvaniti Fotini & Zampelas Antonis (2009). *Organic food: nutritious food or food for thought? A review of the evidence*. International Journal of Food Sciences and Nutrition Volume 54, Issue 5, 2003.
 29. Magnusson K Maria, Arvola Anne, Ulla-Kaisa Koivisto Hurstia, Lars Åberg, Per-Olow Sjödéna (2001). *Choice of organic foods is related to perceived consequences for human health and to environmentally friendly behavior*. Appetite, Volume 40, Issue 2, February 2003, pp 109–117.
 30. Milestad Rebecka and Darnhofer Ika (2002). *Building Farm Resilience: The Prospects and Challenges of Organic Farming*. Journal of Sustainable Agriculture, Volume 22, Issue 3, pp 81-97, 2003
 31. Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric Theory*. 2nd ed.. McGraw-Hill, New York, NY.
 32. Reganold, J. P., Elliott, L. F., & Unger, Y. L. (1987). *Long-term effects of organic and conventional farming on soil erosion*. Nature, 330(6146), pp 370-372.
 33. Skovager Jensen Maria, Kim Martin Linda & Henrik Zobbea (2009), *Enlargement of the European Union and Agricultural Policy Reform*. Articles, Journal of European Integration.
 34. Schifferstein Hendrik N.J. Oude Ophuis Peter A.M. (1997). *Health-related determinants of organic food consumption in The Netherlands*. Food Quality and Preference Volume 9, Issue 3, May 1998, pp 119–133 Sensometric Workshop.
 35. Tabachnick, B.G. and Fidell, L.S. (2007). *Using Multivariate Statistics*. 5th ed. Upper Pearson Allyn & Bacon, Saddle River, NJ.

36. Vlontzos, G., & Duquenne, M. N. (2014). *Assess the impact of subjective norms of consumers' behaviour in the Greek olive oil market*. Journal of Retailing and Consumer Services, 21(2), pp 148-157.
37. Wallace Helen S., Pollack Mark A., Young Alasdair R. (2010). *Policy-making in the European Union: The Common Agricultural Policy - The Fortress Challenged*. Oxford University Press 8, pp 182-203
38. Winter Michael (2002). *Embeddedness, the new food economy and defensive localism*. Journal of Rural Studies. Volume 19, Issue 1, January 2003, pp 23–32. International Perspectives on Alternative Agro-Food Networks: Quality, Embeddedness, Bio-Politics.
39. Wyn Grant (1997). *The Common Agricultural Policy*. St. Martin's Press.

5.2 ΕΛΛΗΝΙΚΗ

40. A.N.K.O. A.E. (2006). *Ανάπτυξη παραγωγής πιστοποιημένων προϊόντων ζωικής & φυτικής προέλευσης για ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος στη Δυτική Μακεδονία για μια ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη*. Μελέτη για την προετοιμασία και κατάρτιση του νέου κειμένου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013.
41. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) (2015). *Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2014-2020*, CCI 2014GR06RDNP001, Έκδοση 1.3.
42. Ευρωπαϊκή Ένωση (2012). *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ενοποιημένη απόδοση)*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2012/C 326/01
43. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010). COM(2010) 2020 τελικό. *ΕΥΡΩΠΗ 2020 Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη*. Ανακοίνωση της Επιτροπής
44. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014). *Γεωργία - Μια εταιρική σχέση ανάμεσα στην Ευρώπη και τους αγρότες της*. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
45. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1782/2003 του Συμβουλίου της 29ης Σεπτεμβρίου 2003 για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 2019/93, (ΕΚ) αριθ. 1452/2001, (ΕΚ) αριθ. 1453/2001, (ΕΚ) αριθ. 1454/2001, (ΕΚ) αριθ. 1868/94, (ΕΚ) αριθ. 1251/1999, (ΕΚ) αριθ. 1254/1999, (ΕΚ) αριθ. 1673/2000, (ΕΟΚ) αριθ. 2358/71 και (ΕΚ) αριθ. 2529/2001

46. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2005, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)
47. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 2007, για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91
48. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 889/2008 της Επιτροπής της 5ης Σεπτεμβρίου 2008 σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων όσον αφορά τον βιολογικό τρόπο παραγωγής, την επισήμανση και τον έλεγχο των προϊόντων.
49. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 2009 σχετικά με τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστάτα άμεσης στήριξης για τους γεωργούς στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 1290/2005, (ΕΚ) αριθ. 247/2006, (ΕΚ) αριθ. 378/2007 και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1782/2003.
50. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου.
51. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου.
52. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1310/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17 Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη θέσπιση ορισμένων μεταβατικών διατάξεων για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά τους πόρους και την κατανομή τους για το έτος 2014 και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου και των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1307/2013, (ΕΕ) αριθ.

1306/2013 και (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά την εφαρμογή τους κατά το έτος 2014.

53. Καβαλλάρη Α., Borresch René και P. Michael Schmitz (2004). *Αναθεώρηση της ΚΑΠ και Διεύρυνση της ΕΕ: Εκτίμηση επιπτώσεων στις γεωργικές αγορές*. Εργασία για το 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας, 25-27 Νοεμβρίου, Θεσσαλονίκη
54. Καρατράντος Τ. (2007). *Η Πολιτική Οικονομία της ΚΑΠ και η Μεταρρύθμισή της*. Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
55. Κοινοπραξία «SPEED Α.Ε. – Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου», (2015). *Ανάλυση SWOT για την προετοιμασία της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020*.
56. Κοινοπραξία «ΛΚΝ ΑΝΑΛΥΣΙΣ Ε.Π.Ε. – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών – ENVIROPLAN Α.Ε.», (2014). *Στρατηγική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΕΠΕ) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020*.
57. Μήλλιου Χ. (s.d.). *Μικροοικονομικές Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης- Κεφ.5. Κοινή Αγροτική Πολιτική*. Διδακτέα Ύλη, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
58. Μπαλάς Νικόλαος (2013). *Ο Αγροτικός Τομέας της Ελλάδος στο Πλαίσιο του Ευρωπαϊκού και Διεθνούς Περιβάλλοντος*, Εργασία, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
59. Μπουρνάκη Ιωάννα (2010). *Σχεδιασμός ανάπτυξης αγροκτημάτων σε πεδινές και ορεινές περιοχές*. Μεταπτυχιακή εργασία, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
60. Πέζαρος Π. (2007). *Η τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις*. Κεφάλαιο στο βιβλίο των καθηγητών: Κωνσταντίνου Κριμπί & Λεωνίδα Λουλούδη (Επιμ.) «Ελληνική Γεωργία και Αγροτική Πολιτική», έκδοση Ακαδημίας Αθηνών, 2008, σελ.27-50.
61. Πέζαρος Π. (2011). *Η Κοινή Αγροτική Πολιτική: Εξέλιξη και Προοπτικές*. Τριμηνιαία Πολιτική & Οικονομική Επιθεώρηση «Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική», εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, τ. 21-22, σελ. 182-198.
62. Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (2012). *Επιχειρησιακό Σχέδιο «Καλάθι προϊόντων Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας»*.
63. Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (2015). *Σχέδιο Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης RIS3 Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας 2014 – 2020*.
64. Τζακώστα Αμαλία (2010). *Η Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική στην Ελλάδα – Εφαρμογή και επιπτώσεις*. Εργασία, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.

5.3 ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

65. <http://www.agrotikianaptixi.gr/>
66. <http://www.agrocert.gr/>
67. <http://www.ead.gr/>
68. <http://europa.eu/>
69. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/agriculture/statistics-illustrated>
70. <http://www.fao.org/>
71. <http://www.ifoam.bio/>
72. <http://www.minagric.gr/>
73. <http://opekepe.gr>
74. <http://www.paseges.gr/>
75. <http://www.statistics.gr/>
76. <https://el.wikipedia.org/>
77. <https://en.wikipedia.org/>

6 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

1^ο Μέρος: Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Ηλικία	:					
Φύλο	:	Άνδρας	Γυναίκα			
Ετήσιο Εισόδημα από επιδοτήσεις	:	<1.000€	1.000 – 5.000€	>5.000€		
Αριθμός Παιδιών	:					
Μονογονεϊκή Οικογένεια	:	ΝΑΙ	ΟΧΙ			
Μορφωτικό Επίπεδο	:	Αγράμματος	Απόφοιτος Δημοτικού	Απόφοιτος Γυμνασίου	Απόφοιτος Λυκείου	Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (Α.Ε.Ι, Τ.Ε.Ι)

2^ο Μέρος: Ερωτήσεις – Προτάσεις

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	
1.	Οι κοινοί κανόνες παραγωγής και πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων σε επίπεδο ΕΕ διευκολύνουν την περαιτέρω ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας;
2.	Πρέπει τα υπολείμματα γεωργικών φαρμάκων σε βιολογικά προϊόντα να είναι σε χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με αυτά των συμβατικών;
3.	Γνωρίζετε το Ευρωπαϊκό σήμα βιολογικών προϊόντων;
4.	Νομίζετε ότι οι καταναλωτές χρειάζονται περισσότερη πληροφόρηση για τα βιολογικά προϊόντα;
5.	Εμπιστεύεστε τα προϊόντα που πωλούνται ως βιολογικά;
6.	Γνωρίζετε ότι οι εταιρείες πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων επιθεωρούνται σε ετήσια βάση;
7.	Πιστεύετε ότι εταιρείες που εμφανίζουν πλήρη συμμόρφωση θα πρέπει να ελέγχονται κάθε δύο ή τρία χρόνια;
8.	Ακόμη και αν μια ενδεχόμενη βελτίωση του μηχανισμού ελέγχου των βιοκαλλιεργητών σημαίνει αύξηση του τελικού κόστους βιολογικών τροφίμων, νομίζετε ότι αυτό πρέπει να γίνει;

<p>9.</p>	<p>Με ποια από τις παρακάτω προτάσεις συμφωνείτε:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Οι κανόνες που περιγράφουν τους κανόνες υγιεινής των ζώων θα πρέπει να αυστηροποιηθούν - κανόνες που περιγράφουν τους κανόνες υγιεινής των ζώων θα πρέπει να είναι υψηλών προδιαγραφών και ίδιοι ανεξάρτητα από τον τύπο εκτροφής (βιολογικό ή μη) - θα πρέπει να υπάρχουν λεπτομερείς κανόνες υγιεινής των ζώων που εκτρέφονται με βιολογικό τρόπο - θα πρέπει οι κανόνες υγιεινής των βιολογικών εκτροφών να είναι πιο αυστηροί σε σχέση με των συμβατικών - οι κανόνες υγιεινής των βιολογικών εκτροφών πρέπει να γίνουν πιο αυστηροί - οι υφιστάμενοι κανόνες υγιεινής στις βιολογικές εκτροφές είναι επαρκείς - δεν θα πρέπει να υπάρχουν λεπτομερείς κανόνες υγιεινής στις βιολογικές εκτροφές <p>δεν έχω γνώμη</p>
<p>10.</p>	<p>Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς πιστεύετε ότι είναι αναγκαία η συμβολή της έρευνας και καινοτομίας;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Οικονομική και κοινωνικά διάσταση της βιολογικής γεωργίας - Σπόροι και πολλαπλασιαστικό υλικό που χρησιμοποιείται σε χαμηλών εισροών γεωργία και κτηνοτροφία - Τοπική παραγωγή πρωτεϊνούχων ζωοτροφών - Διαχείριση απορριμμάτων - Αντιμετώπιση ζωνόσων - Συνύπαρξη βιολογικών, συμβατικών και γενετικά τροποποιημένων καλλιεργειών - Άλλα θέματα <p>Δεν έχω γνώμη</p>